

**Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας
Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
ΤΕΦΑΑ/Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών**

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΙΚΟ ΓΗΠΕΔΟ

Μια Εμπειρική-Ερευνητική Προσέγγιση

Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Ερευνητικού Προγράμματος 'Η Βία στο χώρο του γηπέδου'. Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών ΚΑ. 70/8270/8267.

Πατσαντάρας, Ν. (2007). ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΙΚΟ ΓΗΠΕΔΟ. Μια Εμπειρική-Ερευνητική Προσέγγιση. Ερευνητικό Πρόγραμμα ΚΑ. 70/8270/8267: 'Η Βία στο χώρο του γηπέδου'. Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

ΑΘΗΝΑ 2007

*Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας
Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
ΤΕΦΑΑ
Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. Εισαγωγή και Σκοπός της Έρευνας	3-5
2. Ανασκόπηση της Βιβλιογραφίας	5-9
3. Γενικές σκέψεις περί του φαινομένου της βίας στο ποδόσφαιρο	
3.1. Το νοηματικό περιεχόμενο της έννοιας 'βία'.	9-10
3.2. Προσπάθεια οριοθέτησης του προβλήματος της Βίας στο Ποδόσφαιρο.....	10-14
3.3. Η βία στα γήπεδα ως μορφή 'αποκλίνουσας συμπεριφοράς' και ως κοινωνικό πρόβλημα.....	14-16
3.4. Διαφοροποίηση των φαινομένων βίας.....	16-18
4. Αίτια και Αφορμές των Εκδηλώσεων Βίας στο Ποδοσφαιρικό Γήπεδο	
4.1. Ιστορικότητα του φαινομένου της ποδοσφαιρικής βίας.....	18-20
4.2. Χαρακτηριστικά στοιχεία του ποδοσφαιρικού αγώνα.....	20-22
4.3. Το νόημα των κανονιστικών διατάξεων.....	22-24
4.4. Ο Προπονητής.....	24-26
4.5. Ο Διαιτητής.....	26-27
4.6. Φίλαθλοι και Οπαδοί.....	27-29
4.7. Γυναίκα και ποδόσφαιρο.....	29-30
4.8. Σκέψεις περί αυτονομίας του ποδοσφαίρου.....	30-32
5. Ευρύτεροι κοινωνικοί παράγοντες οι οποίοι επιδρούν καταλυτικά στις εκδηλώσεις Βίας στο ποδοσφαιρικό γήπεδο.....	32-33
5.1. Ο ρόλος της Αστυνομίας.....	33-34
5.2. Ο ρόλος των ΜΜΕ.....	34-35
5.3. Η Λειτουργία των ΜΜΕ και το Ποδόσφαιρο.....	35-38
5.4. ΜΜΕ και Εκδηλώσεις Βίας στο Ποδόσφαιρο.....	38-40
5.5. Ποδόσφαιρο και Τηλεόραση.....	40-41
5.6. Σκέψεις περί Ποδοσφαίρου και Πολιτικής.....	41-43
5.7. Ποδόσφαιρο και Οικονομία.....	43-44
6. Μέτρα Πρόληψης και Καταστολής των Φαινομένων Αθλητικής Ποδοσφαιρικής Βίας	
6.1. Ευρωπαϊκή Ένωση, FIFA.....	44-47
6.2. Αντιμετώπιση του φαινομένου της ποδοσφαιρικής βίας στην ελληνική Πραγματικότητα.....	47-48
7. Μεθοδολογία της Έρευνας.....	48-51
8. Στατιστική Ανάλυση - Συζήτηση.....	51-65
9. Συζήτηση Αποτελεσμάτων.....	65-68
10. Προβληματισμοί- Συμπεράσματα.....	68-71
10.1 Σκέψεις-Προτάσεις.....	71-79
Βιβλιογραφία.....	79-84

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρης

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

1. Εισαγωγή και Σκοπός της Έρευνας

Το ποδόσφαιρο είναι εκείνο το άθλημα το οποίο έλκει και συγκεντρώνει στις χώρες της Ευρώπης, αλλά και σε πολλές άλλες χώρες του πλανήτη τους περισσότερους φιλάθλους. Τα σαββατοκύριακα και όχι μόνο, συρρέουν εκατομμύρια άνθρωποι στα ποδοσφαιρικά γήπεδα οι περισσότεροι εκ των οποίων εκμεταλλευόμενοι την χαλαρή δομή των ποδοσφαιρικών οργανωτικών σχημάτων, αντιλαμβάνονται εαυτόν ως *ειδικό* σε θέματα που αφορούν το συγκεκριμένο άθλημα¹, όπως για παράδειγμα προπονητικά, οργανωτικά, θέματα διαιτησίας κ.λ.π. Η τεράστια κοινωνική απήχηση που μπορεί να έχει ένα ποδοσφαιρικό γεγονός μετασχηματίζει την ποδοσφαιρική δραστηριότητα σε μέσον ποικιλότροπης εργαλειοποίησης του από τα πρωτεύοντα κοινωνικά συστήματα της εποχής μας, από την οικονομία, την πολιτική, αλλά και τα ΜΜΕ.

Ιδιαίτερα τις δυο τελευταίες δεκαετίες η θυελλώδης εμπορευματοποίηση των ποδοσφαιρικών γεγονότων, με τα θετικά αλλά και αρνητικά επακόλουθα που η διαδικασία αυτή συνεπάγεται, μετασχημάτισε το ποδόσφαιρο σε μέσον κοινωνικής επικοινωνίας η οποία διαπερνά όλα τα επίπεδα της κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Το ποδόσφαιρο καταλύει ως κοινωνικό γεγονός σημαντικές παραμέτρους κοινωνικής συγκρότησης, σημαντικές κοινωνικές κατηγορίες, όπως μεταξύ άλλων κοινωνική προέλευση, ηλικία, φύλο, κοινωνικό ρόλο και γίνεται θέμα κοινωνικής επικοινωνίας στο πλαίσιο της οικογένειας, του χώρου εργασίας, στο σχολείο, στους χώρους διασκέδασης κ.λπ. Για πολλούς η ενασχόληση με τα ποδοσφαιρικά συμβάντα, αποτελεί τη βασικότερη ασχολία κατά τον ελεύθερο χρόνο και όχι μόνο.

Σήμερα εφαρμόζονται χωρίς σκεπτικισμό όλες εκείνες οι διαδικασίες που ενισχύουν το εμπορικό προφίλ της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας σε όλα τα επίπεδα έκφρασης και εκδήλωσής της και την αναδεικνύουν σε εμπορικό-ψυχαγωγικό θέαμα. Οι ποδοσφαιρικοί θεσμοί και τα ποδοσφαιρικά οργανωτικά σχήματα προσανατολίζονται πλέον ολοκληρωτικά, προς εκείνες τις δομές οι οποίες είναι τυπικές δομές οικονομικής επιχειρηματικότητας. Θέματα που αφορούν το ποδόσφαιρο καταλαμβάνουν κυρίαρχη θέση στα ΜΜΕ. Υλικό προς συζήτηση και δημοσιογραφική προβολή θέτουν όχι μόνο οι πρωταγωνιστικοί ρόλοι του ποδοσφαιρικού συστήματος, δηλαδή οι ποδοσφαιριστές, οι προπονητές, οι ποδοσφαιρικοί παράγοντες ή οι διαιτητές, αλλά και οι φίλαθλοι και οι οπαδοί των ποδοσφαιρικών ομάδων. Κυρίως προβάλλονται μεταξύ άλλων με εξαιρετικά δραματουργικό τρόπο τα γεγονότα που αφορούν τη βία. Πρωτοσέλιδοι τίτλοι όπως «αιματοχυσία στο γήπεδο» ή «ο πόλεμος του σαββατοκύριακου στα ποδοσφαιρικά γήπεδα», «οπαδοί ή συμμορίες»², «πολεμική σύρραξη με προσύμφωνο»³, είναι συνηθισμένο φαινόμενο. Συνήθως, μετά από δραματικά γεγονότα που συμβαίνουν στο ποδοσφαιρικό γήπεδο, απροσδιόριστου γνωστικής ταυτότητας ειδικοί

¹ Μια ποδοσφαιρική αντιπαράθεση μπορεί να χαρακτηριστεί υπό όρους ως παιχνίδι (Βλ. Πατσαντάρας 2007) και για τον λόγο αυτό στην παρούσα μελέτη δεν θεωρούμε δόκιμο τον όρο αυτό!

² Βλ. Εφημερίδα «Το Βήμα», 1/ 4/ 2007, Α8.

³ Βλ. Εφημερίδα « Η Βραδινή » 1/ 4/ 2007, 16.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

επιδεικνύουν χάριν της ακροαματικότητας ή της αναγνωσιμότητας, άμεση ικανότητα αντίδρασης απέναντι στην *είδηση* που αφορά βίαιες εκδηλώσεις στα γήπεδα, γράφουν κατόπιν άρθρα στις εφημερίδες, διοργανώνουν συζητήσεις στην τηλεόραση και το ραδιόφωνο και αναζητούν λύσεις για το πρόβλημα, χωρίς να φτάνουν τις περισσότερες φορές, σε κανένα απολύτως αποτέλεσμα.

Φυσικά, βίαια γεγονότα είναι εύκολο να συμβούν σε χώρους όπως το ποδοσφαιρικό γήπεδο, όπου αφ' ενός μεν συγκεντρώνεται μεγάλος αριθμός ατόμων ποικιλότητας κοινωνικής προέλευσης και ποικιλότητας προσωπικών χαρακτηριστικών και ενδιαφερόντων και αφ' ετέρου λαμβάνει χώρα και ανεξέλεγκτη μια αθλητική δραστηριότητα της οποίας η επιθετικότητα και η βία συνυπολογίζονται, ενδεχομένως σε λανθάνουσα κατάσταση, ως συστατικά της στοιχεία. Τα άτομα αυτά είναι δύσκολο να ταξινομηθούν σε κατηγορίες, ώστε να μπορεί κάποιος ερευνητής με εύκολο τρόπο, να προσεγγίσει επιστημονικά το φαινόμενο της βίας στο ποδοσφαιρικό γήπεδο. Με καταλύτη την ανωνυμία η οποία εξασφαλίζεται σε τέτοιες περιπτώσεις το πλήθος εντός του γηπέδου, μπορεί εύκολα και σε απρόβλεπτους χρόνους, να μετασχηματισθεί σε ανεξέλεγκτο όχλο. Προφανώς αυτό από μόνο του, δεν αποτελεί μια ποδοσφαιρική ιδιοτυπία! Για παράδειγμα κατά τον ίδιο τρόπο μπορούμε να αναφερθούμε σε συγκεντρώσεις πολιτικού, θρησκευτικού, καλλιτεχνικού κ.ο.κ χαρακτήρα! Όμως ο γηπεδικός χώρος εμφανίζει κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά! Για παράδειγμα το στοιχείο εκείνο το οποίο διαφοροποιεί τις ποδοσφαιρικές συγκεντρώσεις από άλλες, που διαφοροποιεί την ποδοσφαιρική αθλητική επικοινωνία και δραστηριότητα από άλλες είναι ο ρυθμός και η αιτία πραγμάτωσής τους, καθώς επίσης ο *κωδικός αυτο-αναπαραγωγής* του αθλητικού-ποδοσφαιρικού νοήματος. Ο κωδικός αυτός δημιουργεί προϋποθέσεις συγκρότησης και ανάπτυξης μιας συλλογικότητας, εκρηκτικού και ευαίσθητα μετασχηματιζόμενου-μεταβαλλόμενου χαρακτήρα. Από τη μια στιγμή στην άλλη, κατά τη διάρκεια ενός ποδοσφαιρικού αγώνα, μιας ποδοσφαιρικής αντιπαράθεσης, μπορεί να μεταβληθεί η δομή αυτής της συλλογικότητας, επομένως και το νοηματικό περιεχόμενο του συλλογικού βιώματος. Όλα δηλαδή μπορεί να πάρουν το χαρακτήρα του απρόβλεπτου, του ενδεχόμενου. Η ενδεχομενικότητα αυτή ανατροφοδοτείται ποσοτικά και ποιοτικά από την αβεβαιότητα του αποτελέσματος ενός ποδοσφαιρικού αγώνα. Τίποτα και ποτέ δεν είναι σίγουρο για τη νίκη. Αυτή η αβεβαιότητα διασφαλίζεται μεταξύ άλλων από το δημόσιο χαρακτήρα του ποδοσφαιρικού αγώνα, ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύεται σε συστατικό έλξης του κοινού ενδιαφέροντος, το οποίο όμως όπως δείχνει η κοινωνική πραγματικότητα μπορεί να πυροδοτήσει ανεξέλεγκτες πολλές φορές κοινωνικές καταστάσεις, οι οποίες μπορεί να έχουν ως κοινή αφετηρία το ποδοσφαιρικό γήπεδο, ωστόσο όμως εμφανίζουν μια ποικιλότητα σε αντιστοιχία με τον πολιτισμικό τόπο και τον κοινωνικό χρόνο.

Το φαινόμενο της βίας στο ποδοσφαιρικό γήπεδο είναι κυρίαρχα ένα κοινωνικό φαινόμενο. Επομένως για το λόγο αυτό πρέπει να διερευνηθούν οι αιτίες αυτού του φαινομένου στη βάση της ποδοσφαιρικής αλλά και κοινωνικής-πολιτισμικής ιδιαιτερότητας και συγκυρίας εντός της οποίας αυτό εκδηλώνεται και λαμβάνει χώρα. Τουλάχιστον μέχρι σήμερα ακόμα και στο

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρης

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

πλαίσιο των τάσεων-διαδικασιών *εξ-ευρωπαϊσμού* και *παγκοσμιοποίησης* των κοινωνιών, οι επιμέρους κοινωνίες, εμφανίζουν κάποιες ιδιαιτερότητες οι οποίες τις διαφοροποιούν μεταξύ τους. Αυτό σημαίνει ότι τα αποτελέσματα κοινωνιολογικών ερευνών που αφορούν το συγκεκριμένο θέμα και αναφέρονται σε συγκεκριμένα κοινωνικά περιβάλλοντα, έχουν περιορισμένη και δεν μπορούν να έχουν γενική ισχύ.⁴ Δεν μπορούν δηλαδή να γενικευθούν!

Στις προοπτικές αυτές ο στόχος αυτής της διερευνητικής μελέτης είναι να ανιχνευθούν, στο πλαίσιο μιας δειγματοληπτικής ερευνητικής τεχνικής, ενός ερωτηματολογίου, με σαφή κατά το δυνατόν τρόπο, τα αίτια που οδηγούν πολλές φορές τους φιλάθλους σε βίαιες εκδηλώσεις και συγκρούσεις μεταξύ τους στα χωρικά όρια του ποδοσφαιρικού γηπέδου. Να αναδειχθούν τα αίτια και οι αφορμές που οδηγούν τους φιλάθλους-οπαδούς σε συγκρούσεις μεταξύ των, σε συγκρούσεις με τους ποδοσφαιριστές, τους διαιτητές, τις δυνάμεις διασφάλισης της δημόσιας τάξης και τους ποδοσφαιρικούς παράγοντες, στα χωρικά όρια του ποδοσφαιρικού γηπέδου.

2 . Ανασκόπηση της Βιβλιογραφίας

Στην αθλητική επιστημονική βιβλιογραφία συναντάμε πολλές έρευνες οι οποίες διαπραγματεύονται και διερευνούν το φαινόμενο της βίας στον αθλητισμό και κυρίως της βίας που σχετίζεται με το ποδόσφαιρο, . Κυρίως μετά τα γεγονότα στο στάδιο Heysel των Βρυξελλών το 1985, έστρεψαν το ενδιαφέρον τους αθλητικοί και ευρύτερα κοινωνικοί επιστήμονες στην αναζήτηση λύσεων αναφορικά με το πρόβλημα της βίας στον αθλητισμό και ιδιαίτερα στο ποδόσφαιρο.

Ωστόσο, στο πλαίσιο της νεότευκτης Αθλητικής Επιστήμης της δεκαετίας του '60, αλλά και εκείνης του '70, το πρόβλημα της βίας στον αθλητισμό, έγινε αντικείμενο επιστημονικής διερεύνησης κυρίως στις ΗΠΑ, στις προοπτικές ψυχολογικών και κοινωνικών-ψυχολογικών θεωρήσεων. Κατά τον ίδιο τρόπο την περίοδο αυτή και στις Ευρωπαϊκές χώρες, το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε κατά κύριο λόγο στην διερεύνηση των προσωπικών χαρακτηριστικών των φιλάθλων, οι οποίοι συμμετείχαν σε βίαια επεισόδια, τα οποία και τους ωθούν στην εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς. Στο πλαίσιο αυτών των θεωρήσεων, το πρόβλημα της βίας διερευνάται κυρίως στη βάση του θεωρητικού παραδείγματος : *Απογοήτευση- Επιθετικότητα- Βία*. Εδώ η βία στους αθλητικούς χώρους, προκύπτει ως αποτέλεσμα της απογοήτευσης που νοιώθουν οι φίλαθλοι, συνήθως μετά από μια αποτυχία της ομάδας τους. Περισσότερο επιρρεπείς εμφανίζονται στο πλαίσιο των διερευνητικών προσεγγίσεων αυτής της μορφής, οι φίλαθλοι που έχουν προσωπικά και οικογενειακά προβλήματα.⁵ Επίσης δημοφιλείς και ευρείας αποδοχής από

⁴ Αυτό διαπιστώνεται από πολλά ερευνητικά δεδομένα. Βλ. χαρακτηριστικά: Schulz, H. J./Weber, R. (1982) : Zuschauer Ausschreitungen. Das Problem der Fans. In : Pilz G. (Hrsg.) : Sport und koerperliche Gewalt. Reinbek. 55-71. Guttman, A. (1981) : Zum Verhalten der Zuchauer im Sport. In : Sportwissenschaft 1(1981), 62-74. Smith, M. D. (1979) : Social determinants of violence in hockey : A review. In : Canadian Journal of Applied Sport Sciences 4, 76-82. Βλ. Bodin D. et all. (2005) : Sport and Violence in Europe. Council of Europa.

⁵ Βλ. μεταξύ άλλων Denker, R. (1974) : Angst und Aggression. Stuttgart. Volkamer, M. (1971) : Zur Aggressivität in konkurrenzorientierten sozialen Systemen. In : Sportwissenschaft 1, 33-
Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

τους ερευνητές του εν λόγω φαινομένου, ήταν και παραμένουν ακόμα σε μεγάλο βαθμό, οι θεωρητικές προσεγγίσεις στις οποίες υπογραμμίζεται η λειτουργία της κάθαρσης που αποδίδεται στην αθλητική δραστηριότητα και στον αθλητικό αγώνα. Βάση για την ανέλιξη μιας ευρείας ποικιλότητας θεωρήσεων αυτής της μορφής, αποτέλεσαν οι διατυπώσεις του K. Lorenz.⁶ Ο αθλητικός αγώνας εδώ, γίνεται αντιληπτός ως μια κοινωνική αντιπαράθεση και σε μια ακραία προσέγγιση χαρακτηρίζεται ως υποκατάστατο του πολέμου, που σκοπό έχει να κοντρολάρει το δυναμικό, την επιθετικότητα των συμμετεχόντων με τη βοήθεια των κανονιστικών πλαισίων.⁷ Στο πνεύμα αυτό η εκδήλωση επιθετικής- βίαιης συμπεριφοράς από την πλευρά των θεατών ενός ποδοσφαιρικού αγώνα, λογίζεται ως αναπόφευκτο στοιχείο της ποδοσφαιρικής αντιπαλότητας, που υπό προϋποθέσεις θα εμφανισθεί.⁸ Για λόγους δε ψυχικής υγιεινής η εκδήλωση μιας τέτοιας συμπεριφοράς δεν είναι κάτι το απρόσμενο, αλλά τουναντίον εν πολλοίς *προσδοκώμενο γεγονός*.⁹ Εδώ η βία γίνεται αντιληπτή ως συστατικό στοιχείο της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας και το πρόβλημα επομένως δεν είναι πως θα αποτραπεί, αλλά προς ποιες κατευθύνσεις πρέπει να προσανατολίζονται τα λαμβανόμενα προς τούτο μέτρα έτσι ώστε όταν δημιουργούνται τέτοιες καταστάσεις να αμβλύνεται άμεσα και η δυναμική τους σε αντιστοιχία τόσο με το χώρο όσο και με το χρόνο.

Οι προσπάθειες εξήγησης του φαινομένου της βίας στα ποδοσφαιρικά γήπεδα με τη βοήθεια μιας διασύνδεσης του θεωρητικού παραδείγματος της *Υπόθεσης: Απογοήτευση- Επιθετικότητα, Βία* και του παραδείγματος των *ψυχο - αναλυτικών μοντέλων των κινήτρων της Επιθετικότητας*, εντοπίζονται στις αρχές της δεκαετίας του '70 στους περισσότερους κοινωνιολόγους του αθλητισμού και γενικά στους κοινωνιολογικά επιχειρηματολογώντας θεωρητικούς του αθλητισμού. Στο πλαίσιο αυτών των απόψεων ο αθλητισμός γενικά επιτελεί μια συμψηφιστική λειτουργία στις βιομηχανικές κοινωνίες της

64. Pramann, U. (1980) : Das bisschen Freiheit. Die fremde Welt der Fußballfans. Hamburg. Οστόσο σήμερα στα πλαίσια των ραγδαίων κοινωνικών μεταβολών αλλά και των δομικών μεταβολών γενικά του αθλητισμού, οι προσπάθειες επεξήγησης των φαινομένων της βίας με βάση 'προσωπικές παραμέτρους' δεν έχει κάποιο ιδιαίτερο νόημα και δεν βοηθάει στην κατάθεση προτάσεων για τη λύση του προβλήματος.

⁶ Lorenz, K. (1963) : Das so genannte Boese. Wien.

⁷ Βλ. Lorenz, 1963, 356.

⁸ Ο G. Vinnai αναλύει με εξαιρετικό τρόπο στις προοπτικές της *κριτικής θεωρίας* αυτή 'τη φυσικότητα' όσον αφορά την εκδήλωση της βίας στα πλαίσια ενός αγώνα ποδοσφαίρου τόσο από την πλευρά των θεατών όσο και των ποδοσφαιριστών. Βλ. Vinnai G. (1970) : Fussballsport als Ideologie. Frankfurt/M. Με βάση την 'κριτική θεωρία' η εκδήλωση βίας στους αθλητικούς χώρους είναι φυσικό επακόλουθο της συγκεκριμένης εξέλιξης του αθλητισμού και κυρίως της διαδικασίας εξορθολογισμού της αθλητικής δράσης και επικοινωνίας. Βλ. αναλυτικά προς τούτο Rigauer, B. (1969): Sport und Arbeit. Soziologische Zusammenhänge und ideologische Implikationen. Münster και Patsantaras, N.(1994): Der Trainer als Sportberuf. Entwicklung und Ausdifferenzierung einer Profession. Schorndorf: Hofmann. 63-99..

⁹ Βλ. Schulz, H. J. 1986, 26.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ύστερης καπιταλιστικής περιόδου και τα ποδοσφαιρικά στάδια χαρακτηρίζονται ως χώροι στους οποίους οι θεατές μπορούν και εκφράζουν με επιθετικό τρόπο την απογοήτευσή τους απέναντι στο σύστημα, το οποίο αναγνωρίζεται και ως υπεύθυνο για την κατάσταση μιας υφιστάμενης κοινωνικής εξαθλίωσης. Οι ποδοσφαιρικές συναντήσεις εκπληρώνουν επομένως μια «*συμψηφιστική λειτουργία*» και έχουν μακροπρόθεσμα αποτελέσματα «*κάθαρσης*».¹⁰ Το ποδοσφαιρικό γήπεδο παρέχει τη δυνατότητα να μετασχηματιστούν τα μεμονωμένα άτομα σε μια απρόσωπη 'μάζα' και έτσι διευκολύνεται και η εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς.¹¹ Στη βάση αυτή η βία στα ποδοσφαιρικά γήπεδα είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο έχει καθαρά και ολοκληρωτικά κοινωνικές αιτίες.¹² Κατανοείται ως παθολογική κοινωνική εκδήλωση και είναι λειτουργικό επακόλουθο των μη προνομιούχων κοινωνικών ομάδων.¹³

Στο πλαίσιο αυτών των διερευνητικών προσπαθειών που βασίζονται κατά κύριο λόγο στην *κριτική θεωρία* διαμορφώνεται μια κοινή θέση που λέει ότι στον αθλητισμό— σε συνδυασμό με την διαμόρφωση στις κοινωνίες *ύστερων καπιταλιστικών σχέσεων*— αποδίδεται μια λειτουργία διασφάλισης της ύπαρξης του συστήματος. Στους φιλάθλους δε του ποδοσφαίρου, ιδιαίτερα σε αυτούς που προέρχονται από ποικίλων μορφών μη προνομιούχες κοινωνικές ομάδες, προσφέρεται στο γήπεδο η δυνατότητα να εκδηλώσουν την επιθετικότητά τους που είναι αποτέλεσμα των απογοητευτικών συνθηκών της ζωής τους και έτσι περιορίζεται ο κίνδυνος να εκδηλώσουν την βία τους εναντίον των πραγματικών αιτιών της απογοήτευσής τους και της κοινωνικής τους αποξένωσης.

Πολλοί άλλοι ερευνητές επιδιώκουν να εξηγήσουν το φαινόμενο της βίας στο γήπεδο στο πλαίσιο κάποιων συγκεκριμένων παραμέτρων επιρροής όπως για παράδειγμα των παραμέτρων *κοινωνική ομάδα και χρήση αλκοόλ*. Όταν το άτομο γίνεται μέλος μιας ομάδας οπαδών αυτό σημαίνει ότι αποδέχεται τους κανόνες της ομάδας και τα ατομικά του όρια διαγράφονται. Η αλόγιστη χρήση αλκοόλ λειτουργεί καταλυτικά σε τέτοιες καταστάσεις και καθιστά ικανό το άτομο για απρόβλεπτη συμπεριφορά.¹⁴ Άλλοι πιθανολογούν ότι για την εμφάνιση της βίας την ευθύνη φέρει η παράμετρος *σημαντικότητα του ποδοσφαιρικού αγώνα*. Όσο πιο σημαντικός είναι ένας ποδοσφαιρικός αγώνας ιδιαίτερα σε τοπικά επίπεδα,—για παράδειγμα μεταξύ δύο ομάδων από πόλεις, έθνη-κράτη κ.λ.π που έχουν κάποια αντιζηλία ή έχθρα—, τόσο πιο πολλές πιθανότητες παρουσιάζονται για να εκδηλωθούν φαινόμενα βίας.¹⁵

Ο Marsh σε μια έρευνα που πραγματοποίησε αναφορικά με τις γηπεδικές εκδηλώσεις των οργανωμένων οπαδών δια της *συμμετοχικής παρατήρησης*

¹⁰ Βλ. αναλυτικά προς τούτο Plessner, H. (1967) : Spiel und Sport. In : Plessner, H./ Bock, H. E./ Gruppe, O. (Hrsg.) : Sport und Leibeserziehung. Muenchen. 17-28.

¹¹ Βλ. Vinnai 1970, 82-90.

¹² Hortleder, G. (1974) : Die Faszination des Fussballspiels. Frankfurt.

¹³ Prenner, K. (1972) : Aggressivitaet und Gewalt im Sport. In : Die Leibeserziehung 10, 340-344.

¹⁴ Schiffer, J. (1975) : Der Einfluss von Sportveranstaltungen auf das Verhalten von Sportlern und Zuschauern. Unveroeffentliches Manuskript. 8 – 10.

¹⁵ Rosenbaum, D. (1976) : Brot, Spiele und Prügel. In : Psychologie heute 3, 55-58.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

την περίοδο μεταξύ 1974 και 1977 στην Αγγλία, επισημαίνει ότι η ζωή των οργανωμένων οπαδών είναι διαμορφωμένη στη βάση κανόνων μιας υποκουλτούρας.¹⁶ Ο Taylor¹⁷, ο οποίος ανέλυσε την ιστορική εξέλιξη του ποδοσφαίρου σε συνάρτηση με την εργατική τάξη στη Μ. Βρετανία, εξέλιξε μια θεωρία για την ποδοσφαιρική βία λαμβάνοντας ουσιαστικά υπόψη την επαγγελματικοποίηση, την εμπορευματοποίηση και την διεθνοποίηση του ποδοσφαίρου και της συνεπαγόμενης με τις διαδικασίες αυτές απώλειας του ελέγχου μιας ποδοσφαιρικής κατάστασης από ομάδες οπαδών. Φτάνει δε στο κοινωνιολογικό συμπέρασμα ότι οι βιαιότητες των φιλάθλων στο ποδόσφαιρο, εκλαμβάνονται ως απάντηση μιας ποδοσφαιρικής *υπο-κουλτούρας* που σχετίζεται με την απώλεια του ελέγχου που ασκούσε στο ποδόσφαιρο. Άνθρωποι από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, οι οποίοι ως μια ομοιογενής πολιτισμικά ομάδα, αναζητούσαν στο ποδοσφαιρικό γήπεδο την επικύρωση, την επιβεβαίωση παραδοσιακών αξιών, απογοητεύτηκαν και έτσι δημιούργησαν μια μορφή *υπο-πολιτισμικής αντίστασης*. Στη σχετική βιβλιογραφία αναφέρεται ότι οι συμμετέχοντες σε επεισόδια βίας στο ποδοσφαιρικό γήπεδο έχουν επίγνωση των πράξεών τους και στοχεύουν να εισπράξουν μια επιδοκιμασία στο πλαίσιο μιας ιδιότυπης *‘υπο-κουλτούρας’*, αυτής των οπαδών ποδοσφαίρου.¹⁸ Σήμερα ωστόσο η αντίληψη αυτή για κάποιους ερευνητές έχει περιορισμένη ισχύ.¹⁹

Ο Becker περιγράφει το ποδοσφαιρικό γήπεδο ως «τόπο αναπαραγωγής κοινωνικών δομών» και απορρίπτει την άποψη περί υπο-πολιτισμικής αντίστασης.²⁰ Εμπειρικά ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι οι φίλαθλοι που συμμετείχαν σε βίαια επεισόδια δεν συγκροτούν επ’ ουδενί μια ομοιογενή ομάδα, η οποία έχει προέλευση από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα.²¹

Η ποδοσφαιρική βία, εάν κατανοηθεί ως μια μορφή αντιπαράθεσης με προοπτικές περαιτέρω κλιμάκωσης μεταξύ ατόμων ή ευρύτερων κοινωνικών ομάδων που δεν έχουν συμβατούς μεταξύ τους στόχους (στη βάση του δίπολου *εμείς και οι άλλοι*), οφείλεται να προσεγγισθεί ως ένα φαινόμενο το οποίο επιδέχεται εκτόνωσης δια μέσου μιας ρύθμισης. Κάποιοι από τους θεμελιωτές της *θεωρίας των κοινωνικών αντιπαράθεσεων* όπως ο R. Dahrendorf²² και ο L. Coser²³ επισημαίνουν ότι, οι αντιπαράθεσεις και οι συγκρούσεις αποτελούν συστατικό στοιχείο των κοινωνιών και το πρόβλημα είναι ότι όσο υπάρχουν κοινωνίες θα υπάρχουν και αντιπαράθεσεις και

¹⁶ Marsh, P. / Rosser, E. / Harre, R. (1978) : The rules of disorder. London.

¹⁷ Taylor, I. (1979) : Vom Fussball besessen : Einige soziologische Spekulationen über Fußball-Vandalismus. In : Hammerich, K. / Heinemann, K. (Hrsg) : Texte zur Soziologie des Sports. Schorndorf. 2. unf. Aufl. 245-271.

¹⁸ Βλ. μεταξύ άλλων : Hahn, E. u. a. (1988) : Fanverhalten, Massenmedien und Gewalt im Sport. Schriftenreihe des Bundesinstituts für Sportwissenschaft. Bd. 60). Schorndorf, Hofmann. Σελ. 173.

¹⁹ Βλ. Μεταξύ άλλων Heinzmann, Gregg S. (2005) : Parental violence in youth Sports : facts, myths and videotapes. An article from Parks and Recreation [HTML Digital].

²⁰ Βλ. Becker 1982, σελ. 77 – 84.

²¹ Βλ. Hermann 1980, Friebel 1980.

²² Dahrendorf, R. (1972): Konflikt und Freiheit. München. 41-45.

²³ Coser, L.A. (1965): The Function of Social Conflict. Berlin. 43-50

συγκρούσεις. Το ζητούμενο επομένως είναι το πώς μπορούν να ρυθμισθούν αυτές, ώστε να μην κλιμακώνονται και περνάνε στο κατώφλι της ανεξέλεγκτης βίας. Ιδιαίτερα ο L. Coser υπογραμμίζει ότι οι κοινωνικές συγκρούσεις, ακόμα και αυτές που φτάνουν στα επίπεδα της βίας, εξυπηρετούν την δημιουργία συλλογικής ταυτότητας και τη διατήρηση των ορίων μεταξύ κοινωνιών και κοινωνικών ομάδων. Σύμφωνα με τις απόψεις του N. Luhmann²⁴, οι κοινωνικές αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις εμφανίζονται όταν *μια επικοινωνία, μια επικοινωνιακή ροή* στο πλαίσιο συγκεκριμένων κοινωνικών δομών εμφανίζεται *ως αντιφατική*. Αυτό σημαίνει ότι για να δημιουργηθεί μια αντιπαράθεση ανεξαρτήτου κλιμάκωσης, πρέπει να υφίστανται δύο επικοινωνιακοί φορείς οι οποίοι αντιφάσκουν μεταξύ τους. Την αντιπαράθεση η οποία σε ακραίες περιπτώσεις μπορεί να πάρει τον χαρακτήρα βίας, τη χαρακτηρίζει σαν μια ιδιαίτερη πραγμάτωση μιας διπλής ενδεχομενικότητας, σαν επικοινωνία, σαν ένα κοινωνικό σύστημα ιδιαίτερης μορφής. Αντιφατικές επικοινωνίες που προφανώς εμφανίζονται σε πολλά κοινωνικά συστήματα, αλλά οι δομές των συγκεκριμένων κοινωνικών συστημάτων δεν επιτρέπουν μια βίαιη εκδήλωση. Όταν όμως μια αντιφατική επικοινωνιακή ροή εκδηλώνεται σε συστήματα, σε κοινωνικά πεδία με χαλαρές δομές, τότε ενδεχομένως δοθείσης αφορμής και με απρόβλεπτο τρόπο μπορεί να καταλήξουν σε βίαιες αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις. Επομένως είναι οι συνθήκες, οι δομές κάτω από τις οποίες παράγονται ή δεν παράγονται κοινωνικές αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις.

3 . Γενικές σκέψεις περί του φαινομένου της βίας στο ποδόσφαιρο

3.1. Το νοηματικό περιεχόμενο της έννοιας 'βία'.

Γενικά και πολύ συνοπτικά ως βίαιες μπορούν να χαρακτηρισθούν εκείνες οι πράξεις και δράσεις οι οποίες απορρίπτουν και δεν λαμβάνουν υπόψη γενικά ισχύοντες και κοινά αποδεκτούς κοινωνικούς, αλλά και στην εδώ περίπτωση, συγκεκριμένους ποδοσφαιρικούς κανόνες. Δράσεις και πράξεις οι οποίες δεν σέβονται, προσβάλλουν, εκφοβίζουν και ζημιώνουν την ανθρώπινη προσωπικότητα, καταστρέφουν ιδιωτικές περιουσίες ή περιουσίες του δημοσίου και ενίοτε προκαλούν τον τραυματισμό ή ακόμα και τον θάνατο ανθρώπων και όλα αυτά με κίνητρα ακατανόητα και στόχο δυσδιάκριτο για έναν επιφανειακό παρατηρητή.

Ως βίαιες στο πνεύμα αυτό μπορούν να χαρακτηρισθούν όχι μόνο οι δράσεις ή οι πράξεις εκείνες που έχουν ως αποτέλεσμα την καταστροφή υλικών αγαθών που βρίσκονται στο γήπεδο ή εκείνες μόνο που έχουν ως αποτέλεσμα βίαιες σωματικές αντιπαραθέσεις, αλλά και οι λεκτικές αντιπαραθέσεις επιθετικού χαρακτήρα, οι ύβρεις, οι προσβολές ή απειλές κατά του προσώπου των ποδοσφαιριστών, του διαιτητή, των προπονητών και των αντιπάλων φιλάθλων. Ως βίαιες χαρακτηρίζονται ακόμα και οι εσκεμμένες

²⁴ Luhmann, N. (1984) : Soziale Systeme. Grundriss einer allgemeinen Theorie. Frankfurt/M. 530-537.

Luhmann,N. (1990): Ökologische Kommunikation. Kann die moderne Gesellschaft sich auf ökologische Gefaerdung einstellen? Opladen.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

αποκλίσεις των ποδοσφαιριστών από τους κανόνες κατά τη διάρκεια ενός ποδοσφαιρικού αγώνα με στόχο το αγωνιστικό πλεονέκτημα. Φαινόμενα τα οποία γίνονται κατανοητά ως βίαια ή επιθετικά από τους ίδιους τους ποδοσφαιριστές είναι και οι προσωπικές λεκτικές επιθέσεις τις οποίες δέχονται από τους αθλητικούς δημοσιογράφους.

Στις εκδηλώσεις βίας δεν συντελούν μόνο προσωπικοί ή γενικά εξωγενείς, δηλ. πέραν του ποδοσφαίρου κείμενοι παράγοντες, αλλά κυρίως συνηγορούν και οι συγκεκριμένες δομές του ποδοσφαιρικού συστήματος. Πρόκειται δηλαδή για το στοιχείο της λεγόμενης *δομικής βίας*, η οποία παράγεται υπό συγκεκριμένες κοινωνικές προϋποθέσεις στο χώρο του ποδοσφαίρου, όπως αυτό γίνεται εξάλλου και στο πλαίσιο αρκετών κοινωνικών θεσμών και κρατικών οργανισμών.²⁵ Το φαινόμενο της βίας επομένως στο ποδοσφαιρικό γήπεδο δεν μπορεί να επεξηγηθεί μονοσήμαντα στη βάση του προσωπικών χαρακτηριστικών του συμμετέχοντος σε εκδηλώσεις τέτοιας μορφής, επειδή δεν σχετίζεται στενά και μονοσήμαντα με τη σκοπιμότητα του δρώντος ατόμου. Η σκοπιμότητα του δρώντος ατόμου σε καταστάσεις αποκλίνουσας συμπεριφοράς μπορεί να επεξηγηθεί με βάση τον όρο *επιθετικότητα*. Θεωρούμε όμως ότι η βία στους αγωνιστικούς χώρους και κυρίως στα ποδοσφαιρικά γήπεδα δεν είναι δυνατόν να επεξηγηθεί μονομερώς στη βάση προσωπικών ατομικών χαρακτηριστικών και ψυχολογικών παραμέτρων, αλλά στη βάση ευρύτερων κοινωνικών παραμέτρων δομικού χαρακτήρα στο πλαίσιο των οποίων εκδηλώνονται και ενεργοποιούνται ορισμένα προσωπικά κατά τα άλλα χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα η επιθετική συμπεριφορά. Είναι επομένως συγκεκριμένοι κοινωνικοί παράμετροι οι οποίοι δημιουργούν τις προϋποθέσεις εκδηλώσεων βίας. Είναι αυτοί οι παράμετροι οι οποίοι λειτουργούν καταλυτικά στην κοινωνική ενεργοποίηση, στην κοινωνική εκδήλωση συγκεκριμένων ατομικών χαρακτηριστικών όπως η επιθετικότητα η οποία εν προκειμένω αποτελεί συστατικό στοιχείο της βίας.

3.2. Προσπάθεια οριοθέτησης του προβλήματος της Βίας στο ποδόσφαιρο

Ο αθλητισμός και ιδιαίτερα το ποδόσφαιρο είναι ένα κομμάτι της δημόσιας ζωής και στις προοπτικές αυτές θεωρείται ότι οι ποδοσφαιρικές σχέσεις διαμορφώνονται σε αντιστοιχία με την τρέχουσα κοινωνική πραγματικότητα. Το πάντα υπάρχον σε λανθάνουσα κατάσταση στις κοινωνίες δυναμικό βίας και επιθετικότητας, πέραν των άλλων και ως συστατικό ακόμα και σήμερα της ανθρώπινης φύσης, εκδηλώνεται υπό προϋποθέσεις σε εκείνο το θεσμικό πλαίσιο, κυρίως σε εκείνους τους θεσμούς που έχουν χαλαρή δομή. Κοινωνικές περιοχές όπως αυτή του ποδοσφαίρου που χαρακτηρίζονται από τις χαλαρές δομές τους, είναι περισσότερο ευάλωτες από συμπτωματικά και συγκυριακά γεγονότα τα οποία διαδραματίζονται στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο. Ευάλωτες υπό την έννοια ότι κοινωνικά προβλήματα τα οποία δεν έχουν προέλευση το ποδόσφαιρο, πολύ εύκολα μπορούν έτσι να μετοικίσουν, να μεταφερθούν και να εκδηλωθούν στους ποδοσφαιρικούς χώρους.

²⁵ Βλ. Galtung, J. (1975) : Strukturelle Gewalt. Beiträge zur Friedens- und Konfliktforschung. Reinbek. 9-15.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ο αθλητισμός γενικά ως κοινωνικός θεσμός, ως κοινωνικό σύστημα χαρακτηρίζεται πέραν των αυστηρά τυπικών οργανωτικών επιπέδων του πρωταθλητισμού, από μια δομική χαλαρότητα. η οποία όμως δεν εμπόδισε στο πλαίσιο των κοινωνικών εξελίξεων την ανέλιξη του σχετικά αυτόνομου χαρακτήρα της αθλητικής δραστηριότητας.²⁶ Από την άλλη πλευρά τα διαφορετικά αθλήματα διαθέτουν το δικό τους κανονιστικό πλαίσιο με βάση το οποίο αξιολογείται πότε και τι ισχύει ως αποκλίνουσα δράση, ως επιθετική δράση, ως βία. Η συζήτηση επομένως περί φαινομένων βίας στο ποδόσφαιρο οφείλεται να πραγματωθεί τόσο στο πλαίσιο *εσωτερικών προοπτικών (εντός του ποδοσφαιρικού συστήματος συσχετισμών)* αλλά και στο πλαίσιο *εξωτερικών προοπτικών (συσχετισμών ποδοσφαιρικού συστήματος και περιβάλλοντος)*. Οι εξωτερικές προοπτικές έχουν να κάνουν με τις δομές και τα συστήματα αξιών της κοινωνίας στην οποία ανελίσσεται μια αθλητική δραστηριότητα και οι οποίες επηρεάζουν τον νοηματικό της προσανατολισμό. Με βάση τις εσωτερικές προοπτικές οφείλουμε να εξετάσουμε με αναλυτικό τρόπο εκείνες τις καθαρά ποδοσφαιρικές αιτίες, οι οποίες λειτουργούν καταλυτικά στην εμφάνιση επιθετικών ενεργειών και βίαιων εκδηλώσεων εντός του γηπέδου.

Η επιθετικότητα η οποία γίνεται κατανοητή και ως εγγενές συστατικό της βίας, ενυπάρχει στη φύση ορισμένων αθλημάτων όπως το ποδόσφαιρο. Επιπρόσθετα γνωρίζουμε από πολλά ερευνητικά δεδομένα ότι συστατικά στοιχεία της καθαρά ποδοσφαιρικής αντιπαράθεσης, μπορεί να μεταφερθούν εύκολα και στον κωδικό συμπεριφοράς του θεατή. Στοιχεία της ποδοσφαιρικής αντιπαράθεσης στο πνεύμα αυτό μπορούν να δεισδύουν απρόσκοπτα και στο άμεσο περιβάλλον με αποτέλεσμα, η αντιπαράθεση να μεταφέρεται μιμητικά και εκτός του αγωνιστικού χώρου, στις εξέδρες ή εκτός γηπέδου μεταξύ των οπαδών, αλλά με την εξής ειδοποιό διαφορά : Στην εκτός αγωνιστικού χώρου, στην αντιπαράθεση του χώρου της εξέδρας το *παιχνίδι* παίζεται χωρίς κοινά αποδεκτούς κανόνες, χωρίς τρίτους ρόλους ελέγχου, όπως για παράδειγμα διαιτητές, με αποτέλεσμα να είναι ανεξέλεγκτο. Οι φίλαθλοι οπωσδήποτε αποτελούν μέρος της ποδοσφαιρικής αντιπαράθεσης-αντιπαλότητας, εφόσον τουλάχιστον με έμμεσο τρόπο επηρεάζουν την ανέλιξη του. Οι φίλαθλοι για παράδειγμα με τον τρόπο τους, μπορούν να επηρεάσουν σαφώς τα διαδραματιζόμενα συμβάντα σε έναν ποδοσφαιρικό αγώνα. Τα όρια ωστόσο της συμμετοχής των φιλάθλων στο καθ' εαυτό ποδοσφαιρικό γεγονός είναι ρευστά καθώς επίσης και τα κριτήρια αξιολόγησης της συμπεριφοράς τους. Μολονότι δε δεν υφίσταται ένα τυπικό σύστημα κανόνων το οποίο να αφορά τους φιλάθλους, μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι υφίσταται μια *άτυπη* αντίληψη σχετικά με τον ρόλο των θεατών γενικά στον αθλητισμό.

Οι εκδηλώσεις βίας στα ποδοσφαιρικά γήπεδα, όπως φαίνεται από πολλά ερευνητικά δεδομένα, σχετίζονται τόσο με νέους ανθρώπους κατά κανόνα γένους αρσενικού, αλλά και με ενήλικες και μάλιστα με θεατές της εξέδρας των επισήμων (VIP), οι οποίοι εκδηλώνουν συνήθως επιθετικότητα κατά κανόνα σε λεκτικό επίπεδο.

²⁶ Βλ. αναλυτικά προς τούτο : Cachay,K.-Thiel,A.(2000):Soziologie des Sports. Zur Ausdifferenzierung und Entwicklungsdynamik des Sports der modernen Gesellschaft.

Αναφορικά τώρα με την ελληνική επικράτεια βίαιες εκδηλώσεις εντοπίζονται και σε άλλα αθλήματα, όπως για παράδειγμα στο Μπάσκετ, στο Βόλεϊ κ.λπ., με τη διαφορά όμως ότι μεταφέρονται, εκεί ως *ξεκαθάρισμα λογαριασμών* οι οποίοι δημιουργούνται στο ποδοσφαιρικό γήπεδο.

Όπως φαίνεται τα αίτια του φαινομένου της βίας, τόσο εντός όσο και εκτός γηπέδου είναι πολύ δύσκολο να διερευνηθούν και ακόμα δυσκολότερο να εκτιμηθούν ποιοτικά. Το φαινόμενο της βίας στο ποδοσφαιρικό γήπεδο στην εποχή μας είναι ένα πολύπλοκο και πολυσύνθετο κοινωνικό φαινόμενο. Σε αυτό συντελούν και λόγοι όπως τα μικρά ως ελάχιστα ποσοστά από τον συνολικό αριθμό των φιλάθλων οι οποίοι εμφανίζουν ροπή προς βίαιες εκδηλώσεις. Η βία μεταξύ αντιπάλων φιλάθλων-οπαδών τόσο εντός όσο και εκτός γηπέδου είναι δύσκολο να εκτιμηθεί για το λόγο επίσης ότι ακόμα και μεταξύ των ομάδων των φιλάθλων επικρατεί, μια εξειδικευμένη αντίληψη περί βίας η οποία δεν είναι κοινή για όλους.²⁷

Το ενδιαφέρον επομένως κατά κύριο λόγο οφείλεται να επικεντρώνεται σε εκείνους τους φιλάθλους και οπαδούς για τους οποίους το ποδόσφαιρο αποτελεί και ένα από τα κεντρικά τους ενδιαφέροντα. Σε εκείνους για τους οποίους η ταυτοποίηση με το σύλλογο και την ομάδα είναι σπουδαίας σημασίας. Οι οπαδοί αυτοί εκδηλώνουν μια έντονη ανάγκη για δράση, για έντονα συλλογικά βιώματα, για την ανάπτυξη μιας συλλογικής ταυτότητας. Επιπρόσθετα πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη ότι εμφανίζεται γενικά στους νέους ανθρώπους και η αναγκαιότητα για κοινωνική αναγνώριση. Οι αντιπαραθέσεις με τις δυνάμεις διατήρησης της δημόσιας τάξης ή με οπαδούς μιας αντίπαλης ομάδας με την οποία υφίσταται σχέση παραδοσιακής έχθρας και αντιζηλίας, έχουν ιδιαίτερη σημασία για συγκεκριμένους τύπους, χαρακτήρες φιλάθλων και οπαδών οι οποίοι επιδιώκουν μια υψηλή θέση στην ιεραρχία ενός συνδέσμου φιλάθλων.

Οι βίαιες εκδηλώσεις των φιλάθλων-οπαδών τόσο διεθνώς όσο και στο χώρο των ελληνικών γηπέδων, προσδιορίζονται και με τον αγγλικό όρο *χουλιγκανισμός*. Ο όρος αυτός παραπέμπει στην αντίληψη ότι η βία είναι μορφή διασκέδασης. Η βία εδώ βιώνεται ως μορφή ψυχαγωγίας κατά τον ελεύθερο χρόνο.²⁸ Ωστόσο θεωρώ ότι η βία αυτής της μορφής κοινωνικά έχει αποσυνδεθεί από το ποδόσφαιρο, δεν σχετίζεται με τα ποδοσφαιρικά δρώμενα και έχει αποκτήσει έναν αυθύπαρκτο, έναν αυτόνομο χαρακτήρα. Δεν πρόκειται δηλαδή εδώ για τη νίκη της ομάδας, για το γόητρο του συλλόγου, αλλά πρόκειται για διασκεδαστικά βιώματα αλλά και για προσωπική αυτοπραγμάτωση δια μέσου της βίας πολλές φορές και με τη χρήση ποικιλότροπων αντικειμένων, ακόμα και όπλων.²⁹

²⁷ Βλ. μεταξύ άλλων Grabbe, T. (2003) : "The Public Gets what The Public Wants" England Football Fans, "Truth" Claims and Mediated Realities. In : *International Review for the Sociology of Sport*. Vol. 38, Nr 4, pp 413-427.

²⁸ Gabler, H. (1998) : Aggression/ Gewalt. In : In:Lexikon der Ethik im Sport/hrsg. Im Auftr. Des Bundesinstituts für Sportwissenschaft von Ommo Grupe und Dietmar Mieth.1.Aufl.-Schorndorf 1. Σελ. 22-30, επίσης Armstrong, G. (1998) : *Football Hooligans. Knowing the Score*. Oxford: Berg.

²⁹ Σε πολλές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στο παρελθόν στη Γερμανία επισημαίνεται ότι πολλοί φίλαθλοι ή οπαδοί φέρουν μαζί τους στο γήπεδο 'αλυσίδες ασφαλείας

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρης

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Όπως διαπιστώνεται στη συνέχεια και από την έρευνά μας είναι δύσκολο από ερευνητικά δεδομένα να ταξινομήσουμε τις αντιλήψεις των φιλάθλων, αλλά και όλων των εμπλεκόμενων με άμεσο ή έμμεσο τρόπο στα ποδοσφαιρικά δρώμενα, όσον αφορά τη βία. Τα υβριστικά συνθήματα των φιλάθλων ή το σκληρό παιχνίδι ενός ποδοσφαιριστή, από άλλους αξιολογούνται ως συστατικά στοιχεία της ποδοσφαιρικής κουλτούρας και από άλλους, αξιολογούνται ως επικίνδυνες αποκλίσεις από συγκεκριμένους άγραφους κανόνες, οι οποίες λειτουργούν καταλυτικά όσον αφορά την εκδήλωση βίας στο χώρο του γηπέδου. Καταλυτικά επίσης στην εκδήλωση της βίας στο ποδοσφαιρικό γήπεδο λειτουργούν παράμετροι όπως: ο χαρακτήρας ολοκληρωτικής οικονομικοποίησης των ποδοσφαιρικών σχέσεων, όπως αυτές διαμορφώνονται στα υψηλά επίπεδα του ποδοσφαιρικού ανταγωνισμού, η κατάσταση του αγωνιστικού χώρου και του χώρου των θεατών, οι καιρικές συνθήκες, η σημαντικότητα ενός ποδοσφαιρικού αγώνα, οι σχέσεις αντιζηλίας μεταξύ δύο συλλόγων, η κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών και αλκοόλ, η ιδεολογική σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ φιλάθλων και ομάδας, Δηλαδή το επίπεδο ταυτοποίησης των φιλάθλων-οπαδών με την ομάδα και τους ποδοσφαιριστές, οι ευρύτερες κοινωνικές-πολιτισμικές συνθήκες, συγκεκριμένα δημοσιεύματα στα ΜΜΕ, η παρουσία της αστυνομίας, τα λάθη της διαιτησίας, η κρίση του συστήματος των κοινωνικών αξιών κ.λπ.³⁰

Γενικά για τους παρατηρητές του φαινομένου, όπως δείχνει η κοινωνική πραγματικότητα, οι φίλαθλοι και οι οπαδοί έχουν αναπτύξει μια ιδιόμορφη κουλτούρα, η οποία δυνάμει της ιδιαίτερής τους εθιμοτυπικής δραστηριότητας και του ποικιλότροπου θεάματος που παράγουν πριν κατά τη διάρκεια αλλά και μετά το πέρας του ποδοσφαιρικού αγώνα, υποκαθιστούν πολλές φορές και την σημαντικότητα αυτού καθ' εαυτού του αθλητικού-ποδοσφαιρικού γεγονότος. Οι φανατικοί φίλαθλοι και οπαδοί καταλαμβάνουν ένα συγκεκριμένο χώρο εντός του σταδίου, συνήθως τα λεγόμενα *πέταλα* και διακρίνονται ευκρινώς από τα διακριτικά της ομάδας που φέρουν (φανέλες, κασκόλ, εμβλήματα της ομάδας, σημαίες κ.λπ.), ενώ επιδιώκουν με κάθε τρόπο να κάνουν αισθητή την παρουσία τους ενθαρρύνοντας με λεκτικά συνθήματα τους ποδοσφαιριστές της ομάδας τους, αλλά και πολλές φορές απευθύνοντας υβριστικά συνθήματα στους διαιτητές, στους παράγοντες, στους αντίπαλους ποδοσφαιριστές αλλά και στους αντίπαλους οπαδούς.

Εντός του γηπέδου λαμβάνουν χώρα επομένως δύο μορφές αντιπαράθεσης, η καθαρά αθλητική και η αντιπαράθεση της εξέδρας, οι οποίες εμφανίζουν μια αλληλένδετη νοηματική ανατροφοδότηση. Αρκεί πολλές φορές μια συμπτωματική κατάσταση εντός του αγωνιστικού χώρου, για παράδειγμα μια λανθασμένη απόφαση του διαιτητή, αρκετές φορές

μοτοποδηλάτων', μαχαίρια, ακόμα και πιστόλια. Βλ. χαρακτηριστικά : Kunkel, R. (1974) : Krieg in der Nordkurve. In : Die Zeit, Nr. 50 vom 6. 12. 1974.

³⁰ Οι απόψεις αυτές πιστοποιούνται από πληθώρα επιστημονικών ερευνών. Βλ. μεταξύ άλλων Wann, D. (2005) : Essay Aggression in sport. In : The Lancet. Medicine and Sport. Vol. 366.pp 531-534, και την εκεί προτεινόμενη βιβλιογραφία. Murphy, Shane M. (ed.) (2005): The Sport Psych. Handbook. Human Kinetics Publishers, Inc. References to sport violence : pp. 94-98, 101-103.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

σύμφωνα με την αντίληψη των φιλάθλων και οπαδών, για να πυροδοτήσει επιθετικότητα και βία στην εξέδρα.

Μια άλλη σημαντική αιτία η οποία λειτουργεί καταλυτικά όσον αφορά εκδηλώσεις βίας στο γήπεδο είναι η *σχεδόν επαγγελματικοποίηση*, δηλαδή μια χαλαρής μορφής και όπως φαίνεται εκτός μεμονωμένων εξαιρέσεων, άτυπου χαρακτήρα επαγγελματικοποίηση που χαρακτηρίζει κατά κανόνα το ελληνικό ποδόσφαιρο στα υψηλά του επίπεδα. Στις προοπτικές αυτές και οι οπαδοί και οι φίλαθλοι σήμερα παίρνουν τον χαρακτήρα οικονομικής παραμέτρου, οικονομικού κεφαλαίου. Οι ποδοσφαιρικοί παράγοντες όπως φαίνεται στην ελληνική πραγματικότητα, ενθαρρύνουν ποικιλότητα την συγκρότηση ποδοσφαιρικών συνδέσμων, χρηματοδοτούν πολλές φορές τα μέσα για τις τελετουργίες των οπαδών και διασφαλίζουν συνήθως και τη νομιμοποίηση των εκτροπών τους. Ένας από τους πλέον σημαντικούς παράγοντες οικονομικής επιβίωσης των επαγγελματικών ποδοσφαιρικών συλλόγων είναι οι φίλαθλοι και οι οπαδοί. Ο αριθμός των φιλάθλων μιας ομάδας επηρεάζει άμεσα όχι μόνο την οικονομική επιτυχία της, αλλά πολλές φορές και την καθαρά ποδοσφαιρική-αθλητική. Είναι επομένως φυσικό επακόλουθο να αναπτύσσεται μια στενή σχέση αμφίδρομης επιρροής μεταξύ παραγόντων και φανατικών οπαδών.

Τα κίνητρα των εμπλεκόμενων σε επεισόδια στο χώρο του γηπέδου σίγουρα είναι κατά περίπτωση διαφορετικά. Για παράδειγμα τα κίνητρα των φιλάθλων και οπαδών που έχουν μια ιδεολογική σχέση με το σύλλογο είναι διαφορετικά από αυτά που έχουν εκείνοι, οι οποίοι αναπτύσσουν μια οικονομική σχέση με τον εν λόγω σύλλογο. Επίσης τα κίνητρα πολλών φιλάθλων μπορεί να είναι ευρύτερης κοινωνικής προέλευσης και να μην σχετίζονται καθόλου με τα ποδοσφαιρικά δρώμενα. Τα κίνητρα για παράδειγμα των γονέων, οι οποίοι εμπλέκονται με τους διαιτητές σε επεισόδια στα σχολικά πρωταθλήματα είναι εντελώς διαφορετικά από αυτά των οπαδών μιας ομάδας κ.ο.κ. Πέραν ωστόσο των κινήτρων, η εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς στο χώρο του γηπέδου θεωρείται ως εκρηκτική μορφή απόκλισης από κοινά αποδεκτούς κανόνες, ενώ σε ακραίες καταστάσεις και υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, μπορεί να της αποδοθεί ο χαρακτηρισμός *κοινωνικού προβλήματος*.

3. 3. Η βία στα γήπεδα ως μορφή 'αποκλίνουσας συμπεριφοράς' και ως κοινωνικό πρόβλημα.

Στην κοινωνική περιοχή του ποδοσφαίρου μπορεί να χαρακτηριστεί σαν αποκλίνουσα η συμπεριφορά εκείνη η οποία έρχεται σε αντίθεση και στην περίπτωση της βίας, αποκλίνει με δυναμικό τρόπο με τους ισχύοντες κανόνες λειτουργίας και τις ισχύουσες αξίες οι οποίες ρυθμίζουν τις σχέσεις των ρόλων μέσα στον γηπεδικό χώρο, και γενικά την ανέλιξη και την πραγματοποίηση της αθλητικής ποδοσφαιρικής δραστηριότητας και επικοινωνιακής πρακτικής. Οι εν ισχύ κανόνες και αξίες καθώς επίσης και οι κώδικες επικοινωνίας του ποδοσφαιρικού συστήματος, εκλαμβάνονται λοιπόν σαν κριτήρια χαρακτηρισμού μιας συμπεριφοράς αφ' ενός και σαν ρυθμιστές των

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ποδοσφαιρικών κοινωνικών σχέσεων αφ' ετέρου. Ταυτόχρονα δε οι αξίες, οι κανόνες και οι κώδικες, σαν κριτήρια χαρακτηρισμού αλλά και αξιολόγησης συμπεριφοράς, σηματοδοτούν την δημιουργία προσδοκιών, σε μεμονωμένα άτομα, σε κοινωνικές ομάδες, αλλά και σε περιβάλλοντα συστήματα εκτός του ποδοσφαιρικού συστήματος που όταν δεν εκπληρώνονται, λογίζονται σαν αιτίες πρόκλησης διαπρωσωπικών ή συλλογικών αντιδράσεων, πολλές φορές δε διαμάχης και αντιπαράθεσης, με αποτέλεσμα να οδηγούνται τα άτομα ή οι ομάδες των ατόμων που επιδεικνύουν αποκλίνουσα συμπεριφορά στην κοινωνική απομόνωση ή να επιβάλλονται απέναντί τους κυρώσεις ή η εφαρμογή ειδικής μεταχείρισης. Αυτό σημαίνει ότι αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι το αποτέλεσμα μιας *αυτο-κλιμακούμενης* μεθόδου μεταξύ της εν λόγω συμπεριφοράς αφ' ενός και της κοινωνικής αντίδρασης απέναντι στην απόκλιση (ορισμός, επιλογή, κύρωση κ.τ.λ.) αφ' ετέρου.³¹

Μπορούμε όμως να δώσουμε στην αποκλίνουσα συμπεριφορά η οποία εκδηλώνεται στα ποδοσφαιρικά γήπεδα όσο και να εντοπίζονται τα αίτια της σε ευρύτερα κοινωνικά πεδία, ακόμα και όταν παίρνει το χαρακτήρα βίας, τον χαρακτηρισμό και τις διαστάσεις ενός κοινωνικού προβλήματος ; Ή αποτελεί αυτή σημείο αναφοράς για έναν κοινωνικό προβληματισμό εντός του ποδοσφαιρικού συστήματος, που σχετίζεται με τα νοηματικά αλλά και χωρικά - τοπικά όρια του ποδοσφαίρου, και τις προϋποθέσεις έκφρασης και λειτουργικότητας της ιδιότητας του φιλάθλου ή του οπαδού; Ποιες κοινωνικές καταστάσεις μπορούν να λάβουν το χαρακτήρα κοινωνικού προβλήματος;

Ως κοινωνικά προβλήματα ορίζονται ανεπιθύμητες κοινωνικά καταστάσεις, αποκλίσεις ενός σημαντικού αριθμού ατόμων μιας κοινωνίας, από κοινά αποδεκτούς κανόνες και κοινά αποδεκτές αξίες. Ως κοινωνικά προβλήματα ορίζονται εκείνα τα ανεπιθύμητα φαινόμενα, τα οποία επιδρούν κατά ποικίλους τρόπους επιβλαβώς, σε μεγάλες κοινωνικές ομάδες και χρήζουν

³¹ Βλ. Πατσαντάρας, Ν. (1997) : Αποκλίνουσα συμπεριφορά στον αθλητισμό. Θέμα της Ηθικής ή του Δικαίου ; Στο : *Κατ' επάγγελμα αθλητική δραστηριότητα. Επετηρίδα Αθλητικού Δικαίου* 3. Επιμ. Παναγιωτόπουλος, Δ. Εκδόσεις Σάκκουλα. Αθήνα, σελ. 51-67. Στο ποδοσφαιρικό σύστημα ως επιμέρους τμήμα του αθλητικού συστήματος, οι σχέσεις ρυθμίζονται με βάση την ηθική, εξαιρουμένων των επιπέδων του επαγγελματικού ποδοσφαίρου, των επαγγελματικών επιπέδων. Η ποδοσφαιρική δραστηριότητα μέχρι πριν δυο δεκαετίες γενικά εθεωρείτο ότι έχει έναν ελεύθερο, μη καταναγκαστικό χαρακτήρα, επομένως κατά κύριο λόγο οι σχέσεις ρυθμίζονταν με βάση την ηθική. Σήμερα η ποδοσφαιρική δραστηριότητα χαρακτηρίζεται από διαδικασίες όπως αυτές της *ορθολογικοποίησης, επαγγελματικοποίησης, της εμπορευματοποίησης, της τεχνικοποίησης, της συστηματοποίησης και της μηχανοποίησης και όχι από την ελεύθερη φαντασία και τον ελεύθερο αυτοσχεδιασμό που χαρακτήριζαν το ποδοσφαιρικό παιχνίδι*. Όλα αυτά κατέρριψαν και τον μύθο του μη καταναγκαστικού χαρακτήρα της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας, στο πλαίσιο του οποίου και φυσικά κατά περίπτωση και ποδοσφαιρικό επίπεδο (ποδοσφαιρική κατηγορία) μπορούσε να χαρακτηριστεί ένας αγώνας ποδοσφαίρου και σαν παιχνίδι. Η ηθική αδυνατεί στις εξελικτικές αυτές φάσεις να παίξει ρυθμιστικό ρόλο όσον αφορά τις σχέσεις στο ποδόσφαιρο, οι οποίες σε θεσμικό-συλλογικό επίπεδο, υπάγονται βαθμηδόν στο χώρο του δικαίου, του δικαίου υπό την έννοια νομικής εφαρμογής, που έχει καταναγκαστικό χαρακτήρα. Στο πνεύμα αυτό προτείνεται ως εύκολη λύση η ποινικοποίηση των σχέσεων που ανεπίσημα εντός του γηπέδου όσον αφορά τις βίαιες εκδηλώσεις. Μια τέτοια αντίληψη όμως θα μετασχηματίσει ολοκληρωτικά τον χώρο του ποδοσφαίρου. Το σημαντικό εδώ είναι να ανιχνευθούν διαφοροποιημένα κατά ποδοσφαιρικό επίπεδο τα όρια της και η αποτελεσματικότητα της νομικής παρέμβασης.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

άμεσης επίλυσης.³² Είναι σημαντικό λοιπόν να εξετάζονται όλα εκείνα τα δεδομένα, δια των οποίων συγκεκριμένες κοινωνικές καταστάσεις μπορούν να χαρακτηρισθούν σαν κοινωνικά προβλήματα. Για να φθάσει κάποιος ερευνητής στη διαπίστωση ότι μια προβληματική και ανεπιθύμητη κατάσταση μπορεί να πάρει διαστάσεις κοινωνικού προβλήματος, χρειάζονται κάποια δεδομένα (γεγονότα, συμβάντα), χρειάζεται μια βάση για να αναπτύξει μια τέτοια επιχειρηματολογία. Είναι δε διαπιστωμένο επιστημονικά ότι επιμέρους προβλήματα μεμονωμένων κοινωνικών τομέων και ομάδων, σπάνια έχουν την δυνατότητα να φτάσουν ποσοτικά τουλάχιστον στο μέγεθος κοινωνικού προβλήματος. Φυσικά αυτό δεν σημαίνει ότι παύουν να υφίστανται σαν προβλήματα για την κοινωνική περιοχή από την οποία και αναδύονται. Αυτό ισχύει κατά ένα μεγάλο ποσοστό και για το φαινόμενο της βίας στα ποδοσφαιρικά γήπεδα, η οποία οπωσδήποτε εκφράζει μια προβληματική κατάσταση που ξεπερνάει μεν τα σύνορα-όρια του ποδοσφαίρου και απασχολεί, αγγίζει ευρύτερους κοινωνικούς χώρους, αλλά ωστόσο δεν μπορούμε να χαρακτηρίσουμε το γεγονός αυτό, τουλάχιστον επί του παρόντος και σε σχέση με τα προαναφερόμενα, σαν κοινωνικό πρόβλημα. Μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε σαν πρωτογενώς ποδοσφαιρικό πρόβλημα. Σίγουρα όμως, οφείλεται να συνυπολογισθούν και οι γενικότερες σημαντικές αιτίες που οδηγούν σε τέτοιες καταστάσεις για να μπορούν να προταθούν εφαρμόσιμες κατά περίπτωση λύσεις.

3. 4. Διαφοροποίηση των φαινομένων βίας

Τα βίαια επεισόδια τα οποία εκδηλώνονται με αφορμή το ποδόσφαιρο, οφείλουμε να τα διαφοροποιήσουμε σε αντιστοιχία και σχέση με το ποδοσφαιρικό καθ' εαυτό γεγονός, με τα μέτρα τα οποία λαμβάνονται για την αντιμετώπισή τους και με τα επακόλουθα των βίαιων επεισοδίων.³³ Για παράδειγμα ο βαθμός συστηματοποίησης των μέτρων τα οποία λαμβάνει η αστυνομία για την διαχείριση και αντιμετώπιση επεισοδίων εξαρτάται κυρίως από την κατηγορία των ανταγωνιζόμενων ομάδων (π.χ. κατηγορία Super Liga, Β' Εθνική, Γ' Εθνική, Ερασιτεχνική Κατηγορία κ.λπ.). Κυρίως και κατά κανόνα στις δύο μεγάλες εθνικές κατηγορίες, σε αντίθεση με τις μικρότερες, επιδιώκεται ένας αυστηρός διαχωρισμός των φιλάθλων και των οπαδών των δύο ομάδων. Τα σχήματα βίας τα οποία ανελίσσονται εντός του σταδίου, έχουν να κάνουν με προκλητικά, αλλά και απειλητικά συνθήματα τα οποία αναφέρονται κυρίως στους αντίπαλους ποδοσφαιριστές και οπαδούς αλλά και στο πρόσωπο των διαιτητών. Η βία στα επίπεδα αυτά και εντός του γηπέδου είναι και πρέπει να πάρει τον χαρακτήρα μιας ελεγχόμενης μορφής βίας. Τα επακόλουθά της είναι συνήθως μικροτραυματισμοί μετά από μικροσυμπλοκές, οι οποίες ενδεχομένως να πραγματοποιηθούν τόσο στην εξέδρα όσο και στον αγωνιστικό χώρο μεταξύ των ποδοσφαιριστών, που σε αγώνες των μικρότερων κατηγοριών βοηθούντων των χωροταξικών γηπεδικών συνθηκών,

³² Βλ. Πατσαντάρας, Ν. (1997α) : Είναι ο παιδικός αθλητισμός ένα κοινωνικό πρόβλημα ; Στο : *Κατ' επάγγελμα αθλητική δραστηριότητα*. Επετηρίδα Αθλητικού Δικαίου 3. Επιμ. Παναγιωτόπουλος, Δ. Εκδόσεις Σάκκουλα. Αθήνα, σελ. 89-101.

³³ Βλ. Hahn, E. u. a. 1988, σελ. 29.

εμπλέκονται και οι θεατές. Τα αίτια της εκδήλωσης βίας εδώ μπορεί να είναι ευρύτερα κοινωνικά, οι αφορμές όμως είναι κατά κανόνα ποδοσφαιρικές και ο χώρος εκδήλωσής της είναι το ποδοσφαιρικό στάδιο.

Τα γεγονότα δείχνουν πως όταν εντός του γηπέδου δεν λαμβάνεται η μέριμνα διαχωρισμού των αντιπάλων φιλάθλων και οπαδών μεταξύ τους, ιδιαίτερα σε ποδοσφαιρικούς αγώνες που οι συμμετέχουσες ομάδες έχουν και ένα 'ιστορικό' ποικιλότροπης αντιζηλίας και αντιπαλότητας, τότε αυξάνεται και η πιθανότητα εκδήλωσης βίαιων επεισοδίων τόσο μεταξύ των αντιπάλων φιλάθλων όσο και μεταξύ αυτών με τους ποδοσφαιριστές ή τους διαιτητές. Οι εκδηλώσεις βίας υπό αυτές τις προϋποθέσεις είναι κατά ένα μεγάλο ποσοστό σήμερα ελεγχόμενες. Ως επακόλουθα εδώ μπορεί να έχουμε σοβαρούς τραυματισμούς και υλικές καταστροφές (π.χ. καταστροφές του εξοπλισμού του σταδίου). Τα αίτια στην περίπτωση αυτή είναι τόσο καθαρά ποδοσφαιρικά όσο και ευρύτερα κοινωνικά.

Θα πρέπει φυσικά να διαφοροποιήσουμε και τον χώρο σε αντιστοιχία με το ερασιτεχνικό και το επαγγελματικό ποδόσφαιρο. Τα γεγονότα βίας στο ερασιτεχνικό ποδόσφαιρο σίγουρα είναι πιο έντονα αλλά είναι αφανή. Εξάλλου κοινωνικά γεγονότα τα οποία δεν είναι γεγονότα των ΜΜΕ, θεωρούνται ως μη γενόμενα γεγονότα για τις σημερινές κοινωνίες. της 'εικονικής πραγματικότητας'. Ο κοινωνικός χώρος στο ερασιτεχνικό γήπεδο διαμορφώνεται διαφορετικά. 'Αντικείμενα' για την άσκηση βίας είναι οι ίδιοι οι ποδοσφαιριστές και πάνω απ' όλα ο διαιτητής και ο προπονητής. Οι εκδηλώσεις βίας εδώ δεν περιορίζονται μεταξύ των νέων ανθρώπων. Έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στη Γερμανία κατά το άμεσο παρελθόν, αναφέρουν συμμετοχή σε επεισόδια και τραυματισμούς ανδρών και γυναικών στα ποδοσφαιρικά γήπεδα που η ηλικία τους ήταν εβδομήντα και ογδόντα χρόνων.³⁴

Οι εκδηλώσεις βίας οι οποίες λαμβάνουν χώρα εκτός του ποδοσφαιρικού σταδίου κατά κανόνα δεν είναι ελεγχόμενες, δεν σχετίζονται με το ποδόσφαιρο, στο πνεύμα ότι δεν είναι η αιτία το ποδόσφαιρο, αλλά σίγουρα αποτελεί αφορμή. Τα αντικείμενα της βίας εδώ μπορεί να είναι ανύποπτοι άσχετοι άνθρωποι, τα λεωφορεία των αντιπάλων ποδοσφαιριστών και οπαδών, αυτοκίνητα, οι αντίπαλοι οπαδοί, επιχειρήσεις που βρίσκονται στους περιβάλλοντες χώρους του σταδίου κ.λπ. Ως επακόλουθα στην περίπτωση αυτή έχουμε συνήθως σοβαρούς τραυματισμούς, σπάνια θανάτους και κυρίως πολύ μεγάλες υλικές καταστροφές. Το ποδόσφαιρο για γεγονότα τα οποία διαδραματίζονται εκτός του γηπέδου, δεν αποτελεί αιτία των εκδηλώσεων βίας αυτής της μορφής. Απλά γίνεται αφορμή για εκδηλώσεις βίας κυρίως για ομάδες νέων οι οποίοι πολλές φορές δεν έχουν καμία σχέση με το ποδόσφαιρο. Τα αίτια εδώ είναι κατά κανόνα ευρύτερα κοινωνικά. Όταν διαδραματίζονται τέτοια επεισόδια σε χώρους εκτός του σταδίου πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι η προσπάθεια ελέγχου της κατάστασης δια της αύξησης του αριθμού των συμμετεχόντων αστυνομικών και την προσπάθειά τους να αντιπαραθέσουν στη βία μια άλλη μορφή βίας, δεν οδηγεί σε καμία

³⁴ Βλ. Schmitt, B. (1985) : *Körperverletzungen bei Fußballspielen. Eine kriminologische Studie über typische Erscheinungsformen und Konsequenzen für die Stafrechtsanwendung sowie über das Verhältnis der staatlichen Strafrechtspflege zur Strafgewalt der Verbände*. Luebeck.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρης

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

λύση.³⁵ Αντίθετα αυτή η κατάσταση οδηγεί σε κλιμάκωση της βίας και ένας ποδοσφαιρικός αγώνας γίνεται αφορμή για συστηματικές αντιπαραθέσεις συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, με τις δυνάμεις διασφάλισης της δημόσιας τάξης.

Στο πλαίσιο του επαγγελματικού ποδοσφαίρου σήμερα τα αίτια βίαιης συμπεριφοράς σχετίζονται άμεσα με τα ποδοσφαιρικά συμβάντα. Εδώ η βία δεν περιορίζεται στους χώρους όπου συνήθως κατά πρώτον εκδηλώνεται, για παράδειγμα στα λεγόμενα 'πέταλα των φανατικών οπαδών', αλλά εμφανίζεται και στο χώρο των λεγόμενων VIPs, είτε με λεκτικά σχήματα και πολλές φορές και με σωματικούς διαπληκτισμούς, οι οποίοι μπορεί σε μια ήδη από τα δημοσιεύματα στον τύπο *ηλεκτρισμένη γηπεδική ατμόσφαιρα*, να αποτελέσουν αφορμή για σοβαρά επεισόδια.

Τα ενισχυμένα μέτρα ασφαλείας εντός του σταδίου δεν οδηγούν σε λύσεις όσον αφορά το πρόβλημα της βίας στο ποδόσφαιρο, απλά λειτουργούν ως μέσον μετατόπισης των εκδηλώσεων βίας σε χώρους εκτός του σταδίου.³⁶ Εξάλλου η ενισχυμένη παρακολούθηση των οπαδών, ο αυστηρός έλεγχος οδηγεί τους λεγόμενους μη οργανωμένους σκληρούς οπαδούς στην εκδήλωση αλληλεγγύης και συμπάθειας προς τους πρωτεργάτες της βίας. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές ενδέχεται να έχουμε κλιμάκωση των επεισοδίων σε ανύποπτους χώρους και χρόνους και έτσι να φτάσουμε στην ποινικοποίηση της *κουλτούρας των οπαδών του ποδοσφαίρου*.

4. Αίτια και Αφορμές των Εκδηλώσεων Βίας στο Ποδοσφαιρικό Γήπεδο

4.1. Ιστορικότητα του φαινομένου της ποδοσφαιρικής βίας

Από ιστορικής άποψης, τα επεισόδια βίας που σχετίζονται με το ποδόσφαιρο δεν εμφανίζονται ως αποκλειστικό φαινόμενο της εποχής μας, αλλά έρχονται στο κοινωνικό προσκήνιο ταυτόχρονα με την εμφάνιση του ποδοσφαίρου.³⁷ Το ποδόσφαιρο καλλιεργήθηκε και εξελίχθηκε στην μεσαιωνική Αγγλία όπου και αναδείχθηκε μεταξύ άλλων, ως μέσον κοινωνικής ενσωμάτωσης, δηλαδή μέσον για τη δημιουργία μιας συλλογικής ταυτότητας και ταυτόχρονα ως μέσο διακήρυξης αυτής της ταυτότητας. Εξυπηρέτούσε δε και την ψυχαγωγία και την ευχαρίστηση των συμμετεχόντων, εξ' αιτίας των υψηλών επιπέδων έντασης που χαρακτήριζαν από καταβολής του το

³⁵ Βλ. Bodin D. et all. (2005) : *Sport and Violence in Europa*. Council of Europa.

³⁶ Βλ. αναλυτικά προς τούτο Bruder K.-J.u. a. (1988) : Gutachten " Fankultur und Fanverhalten". In : Hahn, E. u. a. (1988) : *Fanverhalten, Massenmedien und Gewalt im Sport*. Schriftenreihe des Bundesinstituts für Sportwissenschaft. Bd. 60). Schorndorf, Hofmann. Σελ. 30.

³⁷ Βλ. αναλυτικά προς τούτο Weis, K. (1982) : Fußballrowdytum. Zum räumlichen und rituellen Beschränkung eines sozialen Problems. In : Vascovics, L. (Hrsg.) : *Die Raumbezogenheit sozialer Probleme*. Opladen.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ποδοσφαιρικό παιχνίδι. Πρωταρχικά το ποδόσφαιρο αναφέρεται το 1314 επί βασιλείας του Εδουάρδου του II, σε ένα έγγραφο του τότε δημάρχου του Λονδίνου Farndon N., με βάση το οποίο απαγορεύτηκε η διενέργεια ποδοσφαιρικών παιχνιδιών στην ευρύτερη περιοχή της πόλης, επειδή στο πλαίσιο των παιχνιδιών αυτών δημιουργούνταν βίαιες καταστάσεις οι οποίες διατάρασσαν την έννομη τάξη.³⁸ Αν και σε μετέπειτα περιόδους συναντάμε πολλά απαγορευτικά διατάγματα αυτής της μορφής,³⁹ ωστόσο τίποτα δεν εμπόδισε τη δυναμική εξέλιξη του ποδοσφαίρου στη μεσαιωνική Αγγλία.

Το ποδόσφαιρο, όπως επίσης και πολλά άλλα λαϊκά παιχνίδια με μπάλα άρχισαν να παραγκωνίζονται και σε πολλές περιπτώσεις να περιθωριοποιούνται στις φάσεις βιομηχανοποίησης των κοινωνιών του 18^{ου} αιώνα, εξ' αιτίας της κινητικότητας μεγάλων μαζών προς τα βιομηχανικά κέντρα και της χρονικής αναδιάρθρωσης της καθημερινότητας. Αθλητικά παιχνίδια όπως το ποδόσφαιρο επανεμφανίστηκαν και καλλιεργήθηκαν όπως έχουμε προαναφέρει, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα σαν εθελούσιες οργανωμένες δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, από τους νεαρούς μαθητές των Public Schools. Η συμμετοχή ιδιαίτερα στην ποδοσφαιρική δραστηριότητα προϋπέθετε και μια πολύ επίπονη μορφή προπόνησης. Έτσι το ποδόσφαιρο έλαβε εξ αρχής έναν 'δυναμικό', επιθετικό και κατά κύριο λόγο αυστηρά *ανδροκεντρικό χαρακτήρα*, ο οποίος το συνοδεύει μέχρι σήμερα.

Μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα δεν υπήρχαν διακριτοί κανόνες ανέλιξης του με αποτέλεσμα να μην ξεχωρίζουν με ευκρίνεια οι αντίπαλες ομάδες και όσον αφορά τους αθλητές και όσον αφορά τους θεατές. Δηλαδή όποτε ήθελε ο θεατής έπαιρνε ενεργό μέρος στο παιχνίδι. Επιπρόσθετα δεν υπήρχε συγκεκριμένο τοπικό και χρονικό πλαίσιο διεξαγωγής του ποδοσφαιρικού παιχνιδιού, αλλά ούτε και όρια όσον αφορά τον αριθμό των συμμετεχόντων. Το *ποδοσφαιρικό παιχνίδι* υπό αυτές τις προϋποθέσεις και κατά περίπτωση, ήταν επικίνδυνο τόσο για τη σωματική ακεραιότητα των αθλητών όσο και των θεατών. Οι πρώτοι ορθολογικοί, τυπικοί κανόνες διεξαγωγής ενός ποδοσφαιρικού αγώνα διαμορφώνονται ουσιαστικά μετά την ενσωμάτωση του αθλήματος στο αγγλικό σύστημα εκπαίδευσης το 1840. Την περίοδο αυτή όπως έχει προαναφερθεί, καταρρέει το παραδοσιακό σύστημα των σωματικών ασκήσεων και στη θέση του διαμορφώνονται αθλήματα στα οποία ο ανταγωνισμός ανελίσσεται με βάση εκλογικευμένα κριτήρια. Δηλαδή έχουμε τον μετασχηματισμό της *άτυπης αθλητικής διαδικασίας* σε μορφές *τυπικής διαδικασίας* όσον αφορά το κανονιστικό πλαίσιο ανέλιξης της.⁴⁰ Η ποδοσφαιρική δραστηριότητα στην Αγγλία, εκτός των πλαισίων της εκπαίδευσης, αρχίζει και παίρνει στα τέλη του 19^{ου} αιώνα επαγγελματικό

³⁸ Βλ. Magoun, F. P. (1938) : History of Football. From the beginnings to 1871. In : Schoeffler, H. (Hrsg.) : *Kölner Anglistische Arbeiten*, 31. Bd. Bochum – Langendreer. Αναφορά στο Schulz, H. J. (1986) : *Aggressive Handlungen von Fußballfans*. Schorndorf : Hofmann. Reihe Sportwissenschaft 21.

Σελ. 21.

³⁹ Βλ. αναλυτικά Marples, M. (1954): *A history of football*. London.

⁴⁰ Βλ. Dunning, E. (1973) : The structural – Functional properties of folk – games and modern sports : a sociological analysis. In : *Sportwissenschaft* 3, 215 – 232.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

χαρακτήρα και το ποδοσφαιρικό παιχνίδι μετασχηματίζεται σε ψυχαγωγικό θέαμα για χιλιάδες θεατές.⁴¹

Εδώ θα πρέπει να αναφερθούμε πάλι σε κάποιες σημαντικές ερευνητικές διαπιστώσεις του Dunning⁴² ο οποίος μελετώντας με συστηματικό τρόπο την τυπολογία των δομικών-λειτουργικών ιδιοτήτων και χαρακτηριστικών των λαϊκών παιχνιδιών και των μοντέρνων αθλητικών αγώνων υπογραμμίζει ότι κάποια από τα χαρακτηριστικά του λαϊκού παιχνιδιού του ποδοσφαίρου της Αγγλίας του 18^{ου} αιώνα, τα συναντάμε και στις σύγχρονες περιγραφές που αφορούν τη συμπεριφορά των φιλάθλων του ποδοσφαίρου. Σαν τέτοια χαρακτηριστικά μεταξύ άλλων αναφέρονται: -Η επιθυμία για ενεργητική συμμετοχή των θεατών στα συμβάντα, στα τεκταινόμενα ενός ποδοσφαιρικού αγώνα και η διεύρυνση του χώρου δράσης τους εκτός του σταδίου.

-Η προσπάθεια άσκησης ενός άτυπου κοινωνικού ελέγχου στους ποδοσφαιριστές και στους αντίπαλους θεατές.

-Μια υψηλού βαθμού ανοχή σε εκδηλώσεις *υπο-πολιτισμικής άσκησης φυσικής βίας*, στο πλαίσιο κυριαρχίας ενός συγκινησιακού, συναισθηματικού αυθορμητισμού.

-Η συγκρότηση μιας διασκεδαστικής διάθεσης και συλλογική πίεση για την *υποταγή* της ατομικής ταυτότητας σε μια συλλογική ταυτότητα.

Ο ποδοσφαιρικός αγώνας σήμαινε, αλλά και σήμερα το ίδιο εν μέρει ισχύει σε επιμέρους συγκεκριμένα κοινωνικά-πολιτισμικά περιβάλλοντα στην ελληνική επικράτεια εξαιρουμένων των μεγάλων επαγγελματικών ποδοσφαιρικών συλλόγων, ένας αγώνας μεταξύ δύο ομάδων με κατά κανόνα διαφορετικό τοπικό, εθιμοτυπικό και πολλές φορές και ταξικό υπόβαθρο. Η διαφορετικότητα αυτή δημιουργούσε ποικιλότητες αντιπαλότητες οι οποίες δεν είχαν να κάνουν με αυτό καθ' εαυτό το παιχνίδι. Αυτές, οι σε λανθάνουσα κατάσταση αντιπαλότητες κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, μπορούσαν με την παραμικρή αφορμή στο πλαίσιο της δυναμικής εξέλιξης του ποδοσφαιρικού ανταγωνισμού να ενεργοποιηθούν και να δημιουργηθούν έτσι ανεξέλεγκτες και εκρηκτικές κοινωνικές καταστάσεις. Όπως φαίνεται λοιπόν από την πολύ συνοπτική αναφορά στην ιστορικότητα του ποδοσφαίρου, η βία στα ποδοσφαιρικά γήπεδα δεν είναι αποκλειστικό φαινόμενο της εποχής μας. Πέραν αυτών ο ποδοσφαιρικός αγώνας εμφανίζει κάποια χαρακτηριστικά τα οποία διευκολύνουν κατά κάποιο τρόπο την ενεργοποίηση και την εμφάνιση επιθετικότητας και βίας στο ποδοσφαιρικό γήπεδο.

4.2 Χαρακτηριστικά στοιχεία του ποδοσφαιρικού αγώνα

Ο ποδοσφαιρικός αγώνας αντανακλά, χρονικά, κοινωνικά και τοπικά-γεωγραφικά ένα σύστημα κοινωνικής επικοινωνίας και δράσης στο πλαίσιο του οποίου, η διαδικασία λήψης απόφασης για την αξιολόγηση ή για το

⁴¹ Το ποδόσφαιρο στην Αγγλία ιδιαίτερα μετά την ίδρυση της 'ποδοσφαιρικής ομοσπονδίας' το 1863, ήταν πολύ δημοφιλές. Οι θεατές πλήρωναν εισιτήριο εισόδου στο γήπεδο. Αναφέρεται ότι ένα παιχνίδι κυπέλλου μεταξύ της ομάδας του Preston και αυτής του Upton Park παρευρέθηκαν 12000 θεατές. Βλ. Young, P. M. (1968) : *A history of British football*. London. Σελ. 117.

⁴² Βλ. Dunning, 1973, σελ. 225.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

νοηματικό προσδιορισμό του αποτελέσματος λαμβάνει χώρα στην προοπτική ενός επιμερισμού των αξιών ενός κωδικού (Νίκη-Ήττα), ο οποίος έχει τον χαρακτήρα μηχανισμού αναπαραγωγής του κοινωνικού νοήματος της ποδοσφαιρικής αθλητικής δραστηριότητας και δια του οποίου πραγματοποιείται και κυρίως γίνεται αποδεκτή μια εσωτερική πόλωση (Νικητής - ηττημένος) των συμμετεχόντων ρόλων. Φυσικά στο ποδόσφαιρο έχουμε σε πολλές φάσεις και το ενδεχόμενο της ισοπαλίας.

Η πρόσβαση όσον αφορά την προσέγγιση της θετικής αξίας του κωδικού δεν πραγματοποιείται τυχαία, ούτε καν αφήνεται σε συμπτώσεις όπως για παράδειγμα αυτό συμβαίνει ως επί το πλείστον με τα τυχερά παιχνίδια, αλλά επιδιώκεται με άκρως εκλογικευμένους τρόπους και στρατηγικές μεθόδους (προπόνηση). Ο ποδοσφαιρικός ανταγωνισμός ελέγχεται από το ίδιο το ποδοσφαιρικό σύστημα. Η συμμετοχή σε έναν διασφαλισμένο από τους οργανωτικούς ποδοσφαιρικούς θεσμούς ποδοσφαιρικό αγώνα, δεν καθορίζεται δια μέσου μιας τυχαίας παρουσίας και αλληλο-αντίληψης των ανταγωνιζόμενων μερών, αλλά στο πλαίσιο μιας αναγνώρισης και αποδοχής συμβολικών και τυπικών ή μη κανονιστικών κριτηρίων. Εκείνα για παράδειγμα τα οποία στον ποδοσφαιρικό αγώνα απαγορεύονται ή αποκλείονται σύμφωνα με τους κανονισμούς, εκφράζουν την προσπάθεια μιας *πολλαπλής διασφάλισης*⁴³ του ποδοσφαιρικού ανταγωνισμού. Ο κωδικός Νίκη-Ήττα, στο πλαίσιο αυτό και κυρίως στις υψηλές κατηγορίες, είναι ο παράγοντας που καθορίζει την εσωτερική δυναμική του ποδοσφαιρικού συστήματος και ταυτόχρονα κατανοείται ως θεμελιώδης παράμετρος της θυελλώδους σχέσης του με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Ο κωδικός της νίκης σε συνδυασμό με την χαλαρή οργανωτική δομή των ποδοσφαιρικών οργανωτικών σχημάτων, καθιστούν τον ποδοσφαιρικό αγώνα πολυ-λειτουργικά *εργαλειοποιήσιμο* και ως εκ τούτου πολλές φορές κατ' υπερβολή ελκυστικό χώρο αποίκισης προσδοκιών που συγκλίνουν προς αυτόν, από άλλα επιμέρους κοινωνικά συστήματα ή κοινωνικές περιοχές.

Το ποδοσφαιρικό σύστημα ως κοινωνικό πεδίο (ή κοινωνικό σύστημα) εμφανίζει κάποιες ιδιαιτερότητες όπως :

α) Ο μειωμένος βαθμός περιπλοκότητας και τυπικότητας που χαρακτηρίζει, ακόμα και σήμερα τις οργανωτικές του δομές (π.χ. ΕΠΟ). Το δεδομένο αυτό θεωρούμε ότι δημιουργεί τις προϋποθέσεις άνθησης μιας καιροσκοπικής εκμετάλλευσης ενώ κατά κανόνα σε ένα τέτοιο οργανωτικό σχήμα δεν μπορούν εύκολα να καταλογισθούν ευθύνες σε συγκεκριμένους θεσμικούς ρόλους. Ταυτόχρονα μειωμένος βαθμός τυπικότητας και περιπλοκότητας, όσον αφορά τις δομές ενός οργανωτικού σχήματος σημαίνει ότι, ο οργανισμός αυτός δεν μπορεί να προσεγγίσει εκλογικευμένα την πραγματικότητα ώστε να

⁴³ Η έννοια αυτή στη συστημική θεωρία σχετίζεται με το τρίτο συνθετικό της έννοιας της επικοινωνίας, αυτό δηλαδή της κατανόησης που επιτυγχάνει στην ουσία την δυνατότητα ύπαρξής της, την χρονική διασύνδεσή της και την συνέχειά της, γι' αυτό οφείλεται να επανεξετάζεται και να επιβεβαιώνεται αυτο- και έτερο-αναφορικά. Από τη στιγμή που γίνεται αυτό, η *πολλαπλή διασφάλιση* εκφράζει τη ροή της επικοινωνίας σε πλαίσιο *επιτρεπόμενων επιλογών* δια των οποίων επιτυγχάνεται η πρόσδεση της τρέχουσας επικοινωνίας με την εκπλήρωση ποικιλότροπων προσδοκιών που η ίδια παράγει. Μια διασφαλισμένη κανονιστικά ροή των ποδοσφαιρικών επικοινωνιακών πρακτικών ως διαδικασία, ταυτίζεται με τη βιωσιμότητα του συστήματος του ποδοσφαίρου.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ελέγξει τις σχέσεις του με το περιβάλλον, αφού δεν είναι σε θέση σαν οργανωτικό σχήμα να αποκωδικοποιήσει επιλεκτικά τα μηνύματα ή τις πληροφορίες που εισρέουν στην περιοχή του, στο πεδίο του. Δηλαδή δεν μπορεί να επικοινωνήσει επιλεκτικά με το περιβάλλον.⁴⁴

β) Στην αδυναμία ακόμη και σήμερα να πραγματοποιηθεί μια ουσιαστική δομικά υποστηριζόμενη επαγγελματικοποίηση των κυρίαρχων ρόλων του.⁴⁵

γ) Στη διαμάχη, κυρίως στο άμεσο παρελθόν αλλά ακόμη και σήμερα εθελοντών - άμισθων επίσημων συνεργατών και των σχεδόν επαγγελματικών ρόλων εντός του συστήματος και

δ) στην πυκνή πολλές φορές οικονομική υποστήριξη των επιμέρους ποδοσφαιρικών θεσμών από κρατικούς κυρίως φορείς. Το γεγονός αυτό αντανακλά το εξής παράδοξο, ενώ προάγει την κοινωνική σημαντικότητα της ποδοσφαιρικής δράσης ταυτόχρονα παρεμποδίζει και αναστέλλει την περαιτέρω αυτονομία των ποδοσφαιρικών θεσμών. Έτσι για παράδειγμα μπορεί πολύ εύκολα να *εργαλειοποιηθεί* πολιτικά η ποδοσφαιρική δραστηριότητα.

Εάν θέλουμε να προσδιορίσουμε με κάποια ακρίβεια τον ποδοσφαιρικό αγώνα, αυτός γίνεται κατανοητός σαν μία προσχεδιασμένη οργανωτικά αθλητική παρουσίαση της οποίας το εστιακό νοηματικό περιεχόμενο είναι η μεσίτευση, η ανακήρυξη ενός νικητή, έκφραση ανοχής και τελικής αποδοχής της διαφορετικότητας των ανταγωνιζόμενων μερών, στα πλαίσια μιας αντιπαράθεσης μεταξύ ομάδων σύμφωνα με προκαθορισμένους κανόνες και κάτω από την *αξιωματική* παρουσία-εμπλοκή των αρχών της αποδοχής της διαφορετικότητας, του fair-play, των ίσων ευκαιριών, της κοινωνικής δικαιοσύνης, με επακόλουθο ή στόχο την διακήρυξη ή προσέγγιση μιας ιδανικής συμβολικής ή υλικής αξίας,⁴⁶ την οποία κατά κανόνα μπορεί να επιτύχει μόνο μια από τις ανταγωνιζόμενες πλευρές. Οι προαναφερόμενες έννοιες ως αξίες του ποδοσφαιρικού συστήματος είναι και τα στοιχεία αυτά που υποδεικνύουν και δομούν τους τρόπους προσέγγισης επιλογών, αφού έτσι μπορούν να αποκλείονται τρόποι ή μέθοδοι που μπορούν να απαξιώσουν την ποδοσφαιρική αγωνιστική δράση.

Θεωρούμε ότι οι ποδοσφαιρικοί αγώνες, δεν μπορούν να αποδοθούν κυριολεκτικά με όρους όπως 'αθλητικά παιχνίδια'. Οι ποδοσφαιρικοί αγώνες στα υψηλά οργανωτικά επίπεδα, είναι ανταγωνιστικές καταστάσεις στο πλαίσιο των οποίων οδηγούνται οι δράσεις των συμμετεχόντων μερών σε καταναγκασμό για γρήγορη λήψη απόφασης, με αποτέλεσμα να παράγεται

⁴⁴ Βλ. προς τούτο αναλυτικά Patsantaras 1994, 42 και κυρίως την εκεί προτεινόμενη βιβλιογραφία.

⁴⁵ Για την δυνατότητα και τις προϋποθέσεις *επαγγελματικοποίησης* των αθλητικών ρόλων βλ. αναλυτικά Patsantaras 1994, 131-147.

⁴⁶ Η περιοχή του ποδοσφαίρου σε προηγμένες ποδοσφαιρικά χώρες είναι περιοχή οικονομικής επιχειρηματικότητας. Όμως ο ποδοσφαιρικός αγώνας δεν είναι δυνατόν νοηματικά να γίνει αποδεκτός ως αυτοτελές οικονομικό φαινόμενο και να υποταχθεί στην λογική του κέρδους ή του οικονομικού ανταγωνισμού. Το νόημα της ποδοσφαιρικής επικοινωνίας και δράσης αναδεικνύεται απ' ενός μεν από την ικανότητά της να δημιουργεί δυνατότητες σύνδεσης με το περιβάλλον αλλά και απ' ετέρου, όμως, να αποκλείει ή να αναστέλλει δυνατότητες οι οποίες μπορούν να εκφυλίσουν τα ιδιαίτερα νοήματα που την συνοδεύουν.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ένα δυναμικό βίωμα του οποίου η ανέλιξη οριοθετείται και ταυτόχρονα ενισχύεται από τις αθλητικές αξίες. Η αβεβαιότητα του αποτελέσματος του ποδοσφαιρικού ανταγωνισμού πολλαπλασιάζεται από το κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου αναδύεται, αφού πάντα παραμένει ένα πλεόνασμα κινητικού δυναμικού το οποίο δεν επιτρέπεται, σύμφωνα με τους ισχύοντες κανονισμούς να χρησιμοποιηθεί (για παράδειγμα δεν μπορούμε στο ποδόσφαιρο να πραγματοποιήσουμε κινητικά, όλα εκείνα που είναι φυσιολογικά εφικτά).⁴⁷ Οι κανονισμοί αυτοί αναδύονται σαν παράγοντες επιλογής δια των οποίων επιτυγχάνεται μια ιδιαίτερη μορφή επικοινωνίας. Η απόκλιση ενός ποδοσφαιριστή ή ενός διαιτητή, ακόμα και ενός προπονητή από τους κανόνες σε συνδυασμό με τα προαναφερθέντα συστατικά στοιχεία του ποδοσφαιρικού αγώνα τα οποία ενεργοποιούν δυναμικά συλλογικά βιώματα, μπορεί να γίνει αφορμή για την πυροδότηση ανεξέλεγκτων κοινωνικών καταστάσεων.

4.3 Το νόημα των κανονιστικών διατάξεων

Αυτό το οποίο διαφοροποιεί τον ποδοσφαιρικό αγώνα, τον ποδοσφαιρικό ανταγωνισμό, την ποδοσφαιρική επικοινωνιακή πρακτική από άλλες αθλητικές και ευρύτερα κοινωνικές πρακτικές, είναι οι κανόνες ανέλιξης της. Οι κανόνες δίνουν την δυνατότητα κατανόησης και κριτικής αξιολόγησης της ποδοσφαιρικής δράσης. Αναδεικνύονται ως κριτήρια αναφορικά με το τι είναι σωστό και τι λάθος, τι είναι επιτρεπτό και τι όχι. Οι κανόνες στην προοπτική αυτή λειτουργούν ως διαμορφωτικοί παράγοντες συλλογικής γνώσης, που μπορεί και υπό συνθήκες να ξεπερνούν τα όρια του ποδοσφαιρικού πεδίου. Η ουσιαστική τους λειτουργία έγκειται στο να διατηρηθεί η δυναμική ισορροπία μεταξύ ελευθερίας και καταναγκασμού ή και καθήκοντος. Στη βάση αυτή εδράζεται η *προβλεψιμότητα* και η προσδόκιμη συμπεριφορά. Γενικότερα η αποδοχή της ισχύος των κανόνων από τους άμεσα ή έμμεσα εμπλεκόμενους στην ποδοσφαιρική δραστηριότητα, αποτελεί θεμέλιο της *ποδοσφαιρικής τάξης*. Οι ποδοσφαιρικοί κανόνες αποτελούν εκείνα τα χαρακτηριστικά τα οποία συγκροτούν και προσδιορίζουν την ιδιαίτερη δομή του ποδοσφαίρου και αναδεικνύονται σε εκείνα τα συστατικά, τα οποία ρυθμίζουν την ομαλή και κατά κανόνα την δίκαιη διεξαγωγή της ποδοσφαιρικής αντιπαράθεσης, του ποδοσφαιρικού ανταγωνισμού.

Η *πλασματική ή τεχνητή* αβεβαιότητα του αποτελέσματος του ποδοσφαιρικού ανταγωνισμού πολλαπλασιάζεται από το κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου αναδύεται, αφού πάντα παραμένει ένα πλεόνασμα κινητικού δυναμικού το οποίο δεν επιτρέπεται, σύμφωνα με τους ισχύοντες κανονισμούς να χρησιμοποιηθεί. Για παράδειγμα δεν μπορούμε στο ποδόσφαιρο να πραγματοποιήσουμε κινητικά όλα εκείνα που είναι φυσιολογικά εφικτά. Οι κανονισμοί λειτουργούν καταλυτικά ώστε να επιτευχθεί μια ιδιαίτερη μορφή επικοινωνίας και δράσης που ακολούθως παράγει συγκεκριμένες προσδοκίες και πλοηγεί την ποδοσφαιρική αγωνιστική δράση. Οι κανόνες δημιουργούν συνθήκες καταναγκαστικής κινητικής προσαρμογής στους συμμετέχοντες στον ποδοσφαιρικό ανταγωνισμό, αλλά όμως

⁴⁷ Βλ. Digel 1987, 321-330.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρης

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ταυτόχρονα οι συμμετέχοντες μπορούν να επιλέξουν αν και πότε θα τους παραβούν. Για παράδειγμα υπάρχουν και περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν λαμβάνονται υπόψη από τους συμμετέχοντες. Οι κανόνες επομένως πραγμάτωσης του ποδοσφαιρικού ανταγωνισμού εμφανίζουν μια ενδεχομενικότητα, η οποία δίνει στον ποδοσφαιρικό αγώνα ένα δυναμικό και συχνά ανεξέλεγκτο από *τρίτους ρόλους* (π.χ. τον Διαιτητή) χαρακτήρα.

Η κανονιστική διασφάλιση ωστόσο, σαν μέρος της πολλαπλής διασφάλισης του ποδοσφαιρικού ανταγωνισμού, δεν παρέχει μόνο μια προστασία όσον αφορά τις οποιεσδήποτε περιβαλλοντικές πιέσεις ή αξιώσεις παρέμβασης στα αγωνιστικά δρώμενα, αλλά κοντρολάρει ταυτόχρονα την προσωπικότητα και τα κίνητρα των συμμετεχόντων στην ποδοσφαιρική δραστηριότητα. Ταυτόχρονα ασκεί η κανονιστική διασφάλιση ένα είδος προστασίας στους συμμετέχοντες, αφού περιορίζει τη δυνατότητα αρνητικών επιλογών που τους προσφέρει 'απλόχερα' το ποδοσφαιρικό σύστημα. Όμως επίσης ταυτόχρονα κατ' αυτόν τον τρόπο, καταλύεται σχετικά η *υποκειμενικότητα* και ο *αυθορμητισμός* των ποδοσφαιριστών.⁴⁸

Οι κανονιστικές διατάξεις προσδιορίζουν τα πλαίσια ανέλιξης του ποδοσφαιρικού ανταγωνισμού και διατυπώνονται κατά τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να μπορεί να πραγματοποιηθεί στην πράξη η ιδέα περί *ίσων ευκαιριών και δικαιοσύνης*, τουλάχιστον κατά την διάρκεια του ποδοσφαιρικού αγώνα, εφόσον οι ανταγωνιζόμενες πλευρές έχουν τις ίδιες ευκαιρίες για να προσεγγίσουν την νίκη. Ίσες ευκαιρίες κατά την διάρκεια της αθλητικής αγωνιστικής αντιπαράθεσης, ως κριτήριο για την πραγμάτωση του fair-play, σημαίνει ότι δεν θα υπάρξει εκμετάλλευση μειονεκτημάτων του αντιπάλου που παρουσιάζονται συγκυριακά και δεν εμπεριέχονται στις κανονιστικές διατάξεις, όπως για παράδειγμα ένας τραυματισμός, κατά την διάρκεια του αγώνα ο οποίος δεν γίνεται αντιληπτός από τον διαιτητή. Όταν καταστρατηγούνται ή και όταν γίνονται μέσον συγκυριακής εκμετάλλευσης οι άγραφοι αυτοί κανόνες, δίνεται αφορμή για βίαιες εκδηλώσεις στο γήπεδο τόσο μεταξύ των ποδοσφαιριστών όσο και μεταξύ αυτών και των θεατών. Και στο πλαίσιο των κανόνων λοιπόν, παρουσιάζονται πολλές απρόβλεπτες καταστάσεις ή δυνατότητες αντιπαράθεσεων. Οι συμμετέχοντες στην ποδοσφαιρική δραστηριότητα πέραν του ελέγχου της δράσης τους από τον διαιτητή, (ως τρίτου ρόλου για εσωτερικό έλεγχο), έχουν πάντα έναν χώρο δράσης τον οποίο αφήνουν ανοιχτό οι κανόνες και ο οποίος μπορεί να διαμορφωθεί από τους ίδιους τους ποδοσφαιριστές.

Οι συστατικοί κανόνες διεξαγωγής της ποδοσφαιρικής αντιπαράθεσης, αφήνουν πάντα ελεύθερους χώρους για την ενεργοποίηση ρυθμιστικών-στρατηγικών κανόνων (για παράδειγμα συγκεκριμένο προπονητικό πλάνο και σχεδιασμός), που είναι άγραφοι, σχετικής μεταβλητότητας και αναφέρονται στην τακτική της δράσης στο ποδόσφαιρο στο πλαίσιο της οποίας αρκετά συχνά, καταστρατηγούνται οι συστατικοί κανόνες. Στην λογική λοιπόν των ποδοσφαιρικών κανόνων ανήκει και το φαινόμενο της απόκλισης, της παρατυπίας. Μια απόκλιση όμως δια μέσου των ρυθμιστικών-στρατηγικών κανόνων από κάποιον ποδοσφαιριστή κατόπιν εντολής του προπονητή σε

⁴⁸Για τέτοιας μορφής συλλογισμούς που αφορούν γενικά το αθλητικό σύστημα, βλ. Patsantaras 1994 και Bette 1989, 190.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

έναν ποδοσφαιρικό αγώνα κυρίως υψηλής σημαντικότητας, μπορεί να προκαλέσει εύκολα εκδηλώσεις βίας στο ποδοσφαιρικό γήπεδο.

Η διεθνής ποδοσφαιρική ομοσπονδία επιδιώκει να καταπολεμήσει συχνά πυκνά το φαινόμενο αυτής της εσκεμμένης απόκλισης, άλλοτε με αλλαγές των κανόνων και άλλοτε επιβάλλοντας στους διαιτητές τη λήψη αυστηρών αποφάσεων σε τέτοιες περιπτώσεις. Όπως όμως η ποδοσφαιρική πραγματικότητα δείχνει η αποκλίνουσα σε σχέση με τους κανόνες ανέλιξης ποδοσφαιρική δράση, αποτελεί μέρος της προπονητικής διαδικασίας, μέρος της *προπονητικής τακτικής*. Τα εσκεμμένα φάουλ (αθέμιτη δράση, αποκλίνουσα δράση), αποτελούν μέρος της προπονητικής διαδικασίας.⁴⁹ Μια ουσιαστική αφορμή λοιπόν για να εκδηλωθεί βία στο ποδοσφαιρικό γήπεδο, δίνεται από ένα συστατικό στοιχείο του ποδοσφαιρικού ανταγωνισμού.

4.4. Ο Προπονητής

Η θέση του προπονητή ιδιαίτερα σε ομαδικά αθλήματα, όπως είναι το ποδόσφαιρο είναι εξαρτώμενη από τις επιτυχίες της ομάδας και η επαγγελματική του δραστηριότητα, επηρεάζεται δυναμικά από εντός και εκτός του ποδοσφαιρικού συστήματος κοινωνικές ομάδες, οι οποίες μπορεί να συγκλίνουν προς αυτόν διαφορετικές, ανάλογα με το πεδίο δράσης του, προσδοκίες.⁵⁰ Ο προπονητής ως *ὀριακός ρόλος*⁵¹ του ποδοσφαιρικού συστήματος αποτελεί σημείο σύγκλησης προσδοκιών τόσο από το εξωτερικό περιβάλλον, (ΜΜΕ κ.λπ.), όσο και από το εσωτερικό περιβάλλον (ποδοσφαιριστές, ποδοσφαιρικούς παράγοντες, οπαδούς και φιλάθλους κ.λπ.) οι οποίες ενδεχομένως να είναι 'υψηλής' διαφορετικότητας! Φυσικά η πλειονότητα των προσδοκιών εκπληρώνεται μόνο από την επιτυχία των στόχων της ομάδας! Η διαδρομή προς την εκπλήρωση του στόχου όμως πραγματοποιείται σήμερα με έναν διαφορετικό τρόπο απ' ότι στο παρελθόν. Αυτή η διαφορετικότητα του τρόπου προσέγγισης, έχει να κάνει με τα προς διάθεση μέσα και κυρίως τις μεθόδους προπόνησης, οι οποίες αναπτύσσονται και καθορίζονται από την επιστήμη. Η εκλογικευμένη ποδοσφαιρική προπονητική δράση που παρουσιάζει η επιστήμη και στηρίζεται στις ειδικές γνώσεις όπως αυτές προκύπτουν από σχετικές επιστημονικές έρευνες, δημιουργεί πολλές αντιπαραθέσεις. Και αυτό επειδή η ποδοσφαιρική προπονητική δράση ανελίσσεται σε έναν θεσμικό χώρο (ποδόσφαιρο), όπου η τυχαία, συγκυριακή εξοικείωση με αυτή—δηλ. προπονητής ποδοσφαίρου μπορεί να προκύψει μέσα από εβδομαδιαία σεμινάρια οποιοσδήποτε⁵² —

⁴⁹ Βλ. μεταξύ άλλων : Roderick, M. et all. (2000) : "Playing Hurt : Managing Injuries in English Professional Football", *International Review for the Sociology of Sport* 35: 165-180.

⁵⁰ Βλ. αναλυτικά για το βαθμό επιρροής τον οποίο ασκούν στην προπονητική δραστηριότητα μεταξύ άλλων οι παράγοντες, οι χρηματοδότες, τα ΜΜΕ, οι φιλάθλοι κ.λπ. Patsantaras 1994, 211-225.

⁵¹ Το τι σημαίνει αυτός ο όρος και τι σημαντικά σημαινόμενα αντανακλά, βλ. Patsantaras 1994, 211-225.

⁵² Εξαίρεση εδώ μπορεί υπό προϋποθέσεις να αποτελέσει ο προπονητής ποδοσφαίρου όπως προκύπτει από την σχετική ειδικότητα του ΤΕΦΦΑ του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

γεννάει μια ζυγή ψευδαίσθηση σε οποιονδήποτε ασχολούμενο να κατανοεί εαυτόν ως ειδικό, να λειτουργεί ως τέτοιος και να εκφράζει κρίσεις και αξιολογήσεις με έναν πολλές φορές εξοργιστικά ανεύθυνο τρόπο, παρασύροντας το ποδόσφαιρο σε έναν σκοταδισμό! Ο δια της εμπειρίας επηρμένος προπονητής, θεωρεί την εμπειρία και μόνο ως ιδανικό μέσον και εργαλείο για να διεκπεραιώσει τις αποστολές του. Ωστόσο εάν αυτές οι αποστολές προσεγγισθούν από την πλευρά των σύνθετων και περίπλοκων προς εκπλήρωση προσδοκιών που συγκλίνουν στον προπονητικό ρόλο, τότε η εμπειρία δεν επαρκεί. Πολλές φορές όπως δείχνει η ποδοσφαιρική πραγματικότητα, μια τέτοια κατάσταση λειτουργεί καταλυτικά για την εμφάνιση της βίας στο ποδοσφαιρικό γήπεδο! Επιβάλλεται σήμερα ένας επαναπροσδιορισμός της προπονητικής ποδοσφαιρικής δράσης και ένας ριζικός δομικός μετασχηματισμός εκείνων των θεσμών οι οποίοι 'παράγουν' προπονητές ποδοσφαίρου. Η εμμονή πολλές φορές του ποδοσφαιρικού συστήματος να κατανοεί την προπονητική δράση μονοδιάστατα στις προοπτικές της εμπειρίας (εμπειρία σαν ποδοσφαιριστής), υποβοηθούμενη και υποστηριζόμενη τις περισσότερες φορές από ιδεολογήματα και επικλήσεις σε ένα 'μυθοποιημένο' ποδοσφαιρικό παρελθόν, λειτουργεί σαν ένας 'επικινδύνως λανθάνων' παράγοντας επιρροής της προπονητικής ποδοσφαιρικής δράσης. Καταλυτικά προς τούτο ενεργούν και οι εγγενείς θεσμικές αδυναμίες του ποδοσφαιρικού συστήματος, όπως έχει προαναφερθεί, οι οποίες εμποδίζουν την κατανόηση, ότι σήμερα κατά κανόνα η δράση αυτή απαιτεί μεγάλα αποθέματα ειδικών επιστημονικών γνώσεων και λιγότερο εμπειρίας, αφού ο προπονητής σαν οριακός ρόλος επηρεάζει άμεσα και με έναν ιδιαίτερο τρόπο (για παράδειγμα απλά με τις δηλώσεις του), την ποδοσφαιρική πραγματικότητα. Ενδέχεται όμως και μέσω μιας 'σχεδόν επιστημονικοποίησης' της προπονητικής δράσης —και αυτό είναι σύνηθες φαινόμενο σήμερα— να φτάσουμε σε *υπερφόρτωση* του προπονητικού ρόλου! Να υπάρξει μια σύγχυση αναφορικά με τις αποστολές που έχει να εκπληρώσει ο προπονητής όταν δεν λαμβάνεται υπόψιν ο θεσμικός ποδοσφαιρικός χώρος που δραστηριοποιείται (ερασιτεχνικό, ημι-επαγγελματικό, επαγγελματικό, ομοσπονδιακό κ.λπ. επίπεδο) και ο τρόπος που εμπλέκεται στην ποδοσφαιρική πραγματικότητα (άμισθος συνεργάτης, ημιαπασχολούμενος, πλήρους απασχόλησης).

Ωστόσο πέραν των οποιονδήποτε πολύ χρήσιμων προβληματισμών, η κεντρική αποστολή του προπονητή είναι η προσέγγιση από τους ποδοσφαιριστές που εποπτεύει και προπονεί της μέγιστης δυνατής επίδοσης, με στόχο τη νίκη. Ο προπονητής κρίνεται από την επιτυχία της ομάδας που προπονεί και όχι από άλλες προσωπικές ή κοινωνικές παραμέτρους. Η προπονητική δράση κυρίως στο ποδόσφαιρο, δυστυχώς δεν αξιολογείται στη βάση ηθικών κριτηρίων! Η προπονητική δε θέση είναι μια ιδιόμορφη κοινωνική-επαγγελματική θέση η οποία συν-διαμορφώνεται από πολλές παραμέτρους. Τέτοιοι παράμετροι είναι μεταξύ άλλων ο έντονος δημόσιος χαρακτήρας, το επίπεδο επαγγελματικοποίησης της ομάδας για την οποία είναι υπεύθυνος, το επίπεδο οργάνωσης του ποδοσφαιρικού συλλόγου κ.λπ. Οι αθλητικοί δημοσιογράφοι για παράδειγμα αποδέχονται τον προπονητή ως ειδικό και υπεύθυνο για τα διαδραματιζόμενα στα ποδοσφαιρικά γήπεδα και ως προσφιλή συνομιλητή όσον αφορά τα ποδοσφαιρικά δρώμενα και όχι μόνο. Τα ΜΜΕ ασκούν ένα είδος ελέγχου στην προπονητική δραστηριότητα.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Όμως προτιμούνται πάντα οι προπονητές οι οποίοι αναγνωρίζονται ως επιτυχημένοι. Η επαγγελματική βιωσιμότητα του προπονητή εξαρτάται από την επιτυχία. Είναι λοιπόν εύλογο να επιδιώκουν αυτοί την επιτυχία, τη νίκη πάση θυσία, επειδή μόνο έτσι διασφαλίζεται η επαγγελματική τους βιωσιμότητα.

Για την παρουσία της επιθετικότητας και της βίας στο ποδοσφαιρικό γήπεδο μεγάλη ευθύνη φέρουν και οι προπονητές οι οποίοι απαιτούν συχνά το επιθετικό, το σκληρό παιχνίδι για να προσεγγίσουν την επιτυχία.⁵³ Επίσης δεν πρέπει να υποτιμηθεί η επιρροή των φιλάθλων σε σχέση με αυτή τη διατύπωση. Όταν οι ομάδες παίζουν στην έδρα τους προκαλούν περισσότερα σκόπιμα φάουλ σε σχέση με τα παιχνίδια εκτός έδρας. Το γεγονός αυτό αποδίδεται από πολλούς ερευνητές στην επιρροή των φιλάθλων.⁵⁴

4. 5. Ο Διαιτητής

Ο θεσμικός ρόλος του διαιτητή σαν διαμεσολαβητικός τρίτος ρόλος, (οι τρίτοι ρόλοι στο πνεύμα διασφαλίζουν την αντικειμενικότητα του αθλητικού ανταγωνισμού)⁵⁵, φροντίζει για τη διεξαγωγή του αγώνα σύμφωνα με τα οριζόμενα από το ποδοσφαιρικό σύστημα κανονιστικά δεδομένα, επιτηρεί την επιλογή των μέσων των συμμετεχόντων κατά την διάρκεια της ποδοσφαιρικής διαδικασίας και την ανεκτική τους σε αντιστοιχία με τους κανόνες αντιπαράθεση, ενώ δημιουργεί δυνατότητες, με τη βοήθεια των κανονισμών μιας ισορροπίας, όταν αυτοί αποκλίνουν από την ενδεδειγμένη κανονιστικά διεξαγωγή της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας. Πέραν των συστατικών κανόνων ανέλιξης της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας, άλλες αποκλίσεις φυσικά δεν μπορούν σήμερα, όπως ο προβληματισμός γύρω από το Doping δείχνει, να ελεγχθούν από τον χρονικά και τοπικά προσδιοριζόμενο ρόλο (ελεγκτικό) του Διαιτητή ούτως ώστε να διασφαλισθούν οι ουσιαστικές αρχές-αξίες της ποδοσφαιρικής αθλητικής δραστηριότητας. Εν τούτοις το ποδοσφαιρικό σύστημα γενικά εμφανίζει μια ικανή, αν και πολιτισμικά (τεχνογνωστικά) υπολειπόμενη, δυνατότητα αντίδρασης απέναντι σε τέτοιες καταστάσεις με την περαιτέρω διαφοροποίηση κανόνων και θεσμικών μηχανισμών ελέγχου (εργαστηριακοί έλεγχοι).

Ένα εκούσιο αλλά και πολλές φορές ακούσιο λάθος του διαιτητή σε αντιστοιχία με την σημαντικότητα ενός ποδοσφαιρικού αγώνα, λογίζεται ως κατ' εξοχήν αιτία και αφορμή πρόκλησης σοβαρών πολλές φορές επεισοδίων στο ποδοσφαιρικό γήπεδο.

Για τους φιλάθλους ο διαιτητής είναι ο εγγυητής της κανονιστικής διασφάλισης μιας ποδοσφαιρικής αντιπαράθεσης, αποτελεί μέρος της πολλαπλής

⁵³ Βλ. προς τούτο μεταξύ άλλων : Kelly, S. / Waddington, I. (2006) : Abuse, Intimidation and Violence as Aspects of Managerial Control in Professional Soccer in Britain and Ireland. In : *International Review for the Sociology of Sport*. Vol. 41, 2. pp. 147-164.

⁵⁴ Gabler, H. (1998) : Aggression/ Gewalt. In : *Lexikon der Ethik im Sport*/hrsg. Im Auftr. Des Bundesinstituts für Sportwissenschaft von Ommo Grube und Dietmar Mieth.1.Aufl.-Schorndorf 1. Σελ. 22-30.

⁵⁵ Patsantaras, N.u. a.(2005): Sinndimensionen des olympischen Wettkampfes. Eine systemtheoretische Betrachtung. In: *F. I. T.- Wissenschaftsmagazins der Deutschen Sporthochschule Köln*.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

διασφάλισης του ποδοσφαιρικού ανταγωνισμού. Ωστόσο οι εύκολα κατανοήσιμοι κανόνες ανέλιξης της ποδοσφαιρικής δράσης μετασχηματίζουν τα πλήθη σε 'κριτές' όσον αφορά την ορθότητα ή μη πολλών αποφάσεων του διαιτητή. Ο διαιτητής πιέζεται κυρίως σήμερα και σε αυτό συμβάλει και η τεχνολογία, στη λήψη ορθών και δίκαιων αποφάσεων. Η διασφάλιση του δίκαιου ανταγωνισμού από τον διαιτητή ενισχύεται σήμερα και από σύγχρονα τεχνολογικά μέσα τα οποία εκλογικεύουν στο έπακρο την δράση του. Τα μέσα αυτά όμως παραγκωνίζουν, περιθωριοποιούν ταυτόχρονα τον *ανθρώπινο παράγοντα*, ο οποίος δίνει κατά παράδοξο τρόπο μια ξεχωριστή δυναμική στο ποδόσφαιρο, επειδή αφήνει χώρο για το ενδεχόμενο ανθρώπινο λάθος.

4. 6. Φίλαθλοι και Οπαδοί

Ο οπαδός είναι εκείνος ο οποίος συγκροτεί τον σκληρό πυρήνα των φιλάθλων μιας ομάδας και αποτελεί κεντρικό συστατικό της παρουσίας και διαμόρφωσης της ιδιαίτερης εθιμοτυπίας της ομάδας. Στο πνεύμα αυτό διαφοροποιείται από τον φίλαθλο ο οποίος έχει μια πιο χαλαρή σχέση με το σύλλογο, όσον αφορά και τη δομή και την ποιότητα. Ωστόσο και την ιδιότητα του οπαδού και του φιλάθλου στο ποδόσφαιρο μπορούμε να τις χαρακτηρίσουμε ως *χαλαρές κοινωνικές ιδιότητες*. Χαρακτηρίζοντας την ιδιότητα του φιλάθλου αλλά και του οπαδού ως χαλαρή κοινωνική ιδιότητα εννοούμε ότι ο ρόλος του φιλάθλου εγείρει διαφορετικές κατά κοινωνικά στρώματα προσδοκίες εφόσον ως χαλαρή κοινωνική ιδιότητα αφήνει πολύ ελεύθερο χώρο για την κοινωνική εκδήλωση και διακήρυξη πολλών υποκειμενικών χαρακτηριστικών, πολλών συστατικών στοιχείων του χαρακτήρα και της προσωπικότητας του δρώντος τα οποία σε άλλους κοινωνικούς χώρους (για παράδειγμα χώρος της εργασίας, του σχολείου κ.λπ.) εξ αιτίας της αυστηρής τυπικότητας και της εκλογίκευσης των δομών τους, δεν αφήνουν καθόλου σχεδόν χώρο για την ανέλιξη του υποκειμένου, για την ανέλιξη υποκειμενικών χαρακτηριστικών.

Στο πλαίσιο της δικιάς τους κουλτούρας και των ιδιαίτερων σχέσεων τις οποίες αναπτύσσουν μεταξύ τους οι φίλαθλοι και οι οπαδοί, κάποιες συγκεκριμένες αξίες όπως αλληλεγγύη, συλλογικότητα, αποδοχή, αναγνώριση, σκληρότητα, 'α-φοβία'— οι οποίες στην σημερινή κοινωνία πέραν των ορίων του ποδοσφαιρικού κόσμου, κατά περίπτωση βρίσκουν ή δεν βρίσκουν μεγάλη απήχηση— διαδραματίζουν έναν εξαιρετικά σπουδαίο ρόλο. Κυρίως στο ποδοσφαιρικό γήπεδο, αλλά και εκτός γηπέδου, διακηρύσσουν οι φίλαθλοι-οπαδοί την ιδιαιτερότητά τους με τα δικά τους σύμβολα και τη δικιά τους εθιμοτυπία και η συνάντησή τους με αντίπαλους φιλάθλους ή με δυνάμεις διασφάλισης της δημόσιας τάξης, λειτουργεί ανάλογα με την κοινωνική-πολιτισμική συγκυρία ως καταλυτικός παράγοντας για την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς.⁵⁶

⁵⁶ Βλ. τα ερευνητικά αποτελέσματα στο Hahn, E. u. a. (1988) : *Fanverhalten, Massenmedien und Gewalt im Sport*. Schriftenreihe des Bundesinstituts für Sportwissenschaft. Bd. 60). Schorndorf, Hofmann.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Οι οπαδοί αναζητούν βιώματα συλλογικής εμπειρίας, η οποία βασίζεται στην έκφραση μιας *διαφοράς* απέναντι στους αντιπάλους. Η διατήρηση αυτής της διαφοράς έχει και ευρύτερο πολιτισμικό νόημα, ανάλογο με το επίπεδο εκδήλωσής της. Ανάλογα δηλαδή με την πρόσδεση της με εθνικές, πατριωτικές, με οικογενειακές και με τοπικές συλλογικές μνήμες. Η ιδιότητα του οπαδού στο πλαίσιο αυτό εσωτερικεύεται με έναν *ιδιάζοντα* τρόπο και εκλαμβάνει μια ιδεολογικού τύπου ιερότητα.

Οι οπαδοί μιας ποδοσφαιρικής ομάδας έχουν ως μοναδικό στόχο να ενισχύσουν την ομάδα τους. Η εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς αποτελεί συστατικό του σκοπού *ενίσχυση της ομάδας*. Αυτό δύσκολα μπορεί να αμφισβητηθεί. Οι άνθρωποι αυτοί αναπτύσσουν μια παθολογική σχέση με το σύλλογό τους και με τους ποδοσφαιριστές. Οι οπαδοί οι οποίοι ακολουθούν την ομάδα τους και σε εκτός έδρας παιχνίδια, θεωρούνται από τους υπόλοιπους ως πραγματικοί οπαδοί και απολαμβάνουν μια ιδιαίτερη αναγνώριση από τους υπόλοιπους φιλάθλους.

Η ομάδα αυτή των οπαδών διαμορφώνει και τον *σκληρό πυρήνα* ο οποίος στο πλαίσιο της *ανορθόδοξης επαγγελματικοποίησης* της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας στον ελλαδικό χώρο, αποχτάει και ιδιαίτερο νόημα για τους φαινομενικά ή τους σχεδόν επιχειρηματίες ποδοσφαιρικούς παράγοντες. Ο σκληρός πυρήνας αποτελεί ένα προστατευτικό κοινωνικό προκάλυμμα για τους σχεδόν επαγγελματίες παράγοντες, οι οποίοι προσεγγίζουν συνήθως τον ποδοσφαιρικό χώρο όχι για την ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας, αλλά συνήθως όπως η κοινωνική πραγματικότητα μέχρι σήμερα δείχνει, ως μέσον νομιμοποίησης άλλων ετερόκλητων προς το ποδόσφαιρο και πολλές φορές παράνομων δραστηριοτήτων. Παραδείγματα τέτοια υπάρχουν πολλά στην πρόσφατη ιστορία του επαγγελματικού αλλά και του ερασιτεχνικού ποδοσφαίρου. Η χαλαρή δομή του ποδοσφαίρου αναδεικνύει τον ποδοσφαιρικό χώρο σε ένα προσφιλή χώρο αποίκησης ποικιλότροπων και πολλές φορές αντιφατικών προσδοκιών και ταυτόχρονα σε χώρο για κάθε μορφή συγκυριακής εκμετάλλευσης.

Ο σκληρός πυρήνας των οπαδών είναι επιρρεπής σε ποικιλότροπη χειραγώγηση, κυρίως μέσα από υποσχέσεις οι οποίες μένουν συνήθως ανεκπλήρωτες όσον αφορά τις αγωνιστικές προοπτικές του συλλόγου, αλλά και του ρόλου τους όσον αφορά τη διαμόρφωση των προοπτικών του συλλόγου. Όταν οι φίλαθλοι, οι οπαδοί δεν έχουν πρόσβαση στις συλλογικές και οργανωτικές διαδικασίες της ομάδας, όπως γίνεται στην εποχή μας στα υψηλά επαγγελματικά ποδοσφαιρικά επίπεδα, αντιμετωπίζουν τους κανόνες με τους οποίους καλούνται να συμμορφωθούν ως εχθρικούς ή αδιάφορους. Τα συναισθήματα περιθωριοποίησης, αποξένωσης και κυνισμού διογκώνονται μέσα στις εν λόγω ομάδες των φιλάθλων και οπαδών, με αποτέλεσμα να μετατρέπονται σταδιακά σε απειλή για την *ποδοσφαιρική τάξη και ευρυθμία*.

4.7 Γυναίκα και ποδόσφαιρο

Ο ανδροκεντρικός χαρακτήρας του ποδοσφαίρου έχει καθαρά κοινωνική-ιστορική αιτιότητα, όπως και γενικότερα ο αποκλεισμός των γυναικών από

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

δημόσιους ρόλους. Στο πνεύμα αυτό και σήμερα για το χώρο του ποδοσφαίρου, ο ρόλος της γυναίκας αθλήτριας του ποδοσφαίρου ισχύει ως δευτερεύουσας σημαντικότητας αθλητικός-κοινωνικός ρόλος.⁵⁷ Οι σχετικές με το ποδόσφαιρο δραστηριότητες και επιδόσεις θεωρούνταν και χαρακτηρίζονταν μέχρι πρόσφατα ως αναξιοπρεπείς για τη γυναίκα, ως μη ενδεδειγμένες για την γυναικεία φύση και την θηλυκότητα

Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να αναφέρουμε ότι η ταξινόμηση των φύλων στον ποδοσφαιρικό κόσμο υπό τις προαναφερόμενες προϋποθέσεις, δημιουργεί και μία ιεράρχηση μεταξύ ανδρικού και γυναικείου ποδοσφαίρου. Σίγουρα η αντιμετώπιση και η ανακάλυψη του ποδοσφαίρου ως μέσου προαγωγής εμπορικής κατανάλωσης και η ουσιαστική του εμπορευματοποίηση διευκόλυνε, την πρόσβαση της γυναίκας στην κοινωνική αυτή περιοχή. Η εμπορική-οικονομική αξία όμως του γυναικείου ποδοσφαιρικού θεάματος ως προς την αντιμετώπισή της από ευρύτερους οικονομικούς θεσμούς, είναι πάντα όπως συνάγεται από την κοινωνική πραγματικότητα, υποδεέστερη από την ανδρική. Αυτό φυσικά μπορεί να ερμηνευθεί κοινωνιολογικά εάν ανατρέξουμε στην ευρύτερη κοινωνική-οικονομική διαδρομή της γυναίκας σχετικά με τη θέση της στην αγορά εργασίας. Όπως υπογραμμίζει ο Beck,⁵⁸ η οργάνωση της αγοράς εργασίας όπως πραγματώθηκε στα πλαίσια των «βιομηχανικών κοινωνιών», (να μη ξεχνάμε ότι σε αυτά τα κοινωνικά πλαίσια εμφανίσθηκε το ποδόσφαιρο), ήταν «βάση αλλά και προϊόν» της «ταξινόμησης των φύλων». Τονίζει δε ότι ένας τυπικά κατά φύλο καταμερισμός της εργασίας δεν είναι αποτέλεσμα παραδοσιακών αντιλήψεων, αλλά θεμέλιο και προϊόν της βιομηχανικής κοινωνίας, στα πλαίσια της οποίας η αποδιδόμενη στις γυναίκες εργασία στο χώρο της οικογένειας ως φυσική αναγκαιότητα, π.χ. γέννηση παιδιών και ανατροφή, εργασίες στο σπίτι, χωρίς οικονομική αποζημίωση, συνηγόρησε στην αποδοχή και στον χαρακτηρισμό της γυναίκας ως μη σταθερό εργατικό δυναμικό και στην περιθωριοποίησή της όσον αφορά την αγορά εργασίας, αλλά και στον αποκλεισμό της από τις θέσεις εξουσίας. Όλα αυτά συνηγόρησαν και στη διαμόρφωση των αντιλήψεων που αφορούν την εμπορική αξία του γυναικείου ποδοσφαίρου. Οφείλουμε δε να υπογραμμίσουμε ότι οι αντιλήψεις αυτές ήταν φυσικό να δημιουργήσουν κατά κανόνα άντρες καταναλωτές του *ποδοσφαιρικού προϊόντος*. Το γυναικείο ποδοσφαιρικό προϊόν έχει πολύ λιγότερη ζήτηση και οι αιτίες του φαινομένου αυτού έχουν τις ρίζες τους σε κοινωνικές-ιστορικές καταβολές όπως οι προαναφερθείσες.

4.8 Σκέψεις περί αυτονομίας του ποδοσφαίρου

Το ποδόσφαιρο έχει όσον αφορά τις εσωτερικές του δομές έναν σχετικά αυθύπαρκτο χαρακτήρα.⁵⁹ Όσον αφορά τις εξωτερικές προοπτικές, τις

⁵⁷ Βλ. μια πλήρη ανάλυση περί του γυναικείου ζητήματος στον αθλητισμό που σχετίζεται ουσιαστικά και με το ζήτημα της σχέσης μεταξύ γυναίκας και ποδοσφαίρου Πατσαντάρας, Ν. (2007). Το Ολυμπιακό Φαινόμενο. Νομική Βιβλιοθήκη: Αθήνα σελ. 263-325.

⁵⁸ Βλ. Beck, U. (1986) : Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne. Frankfurt a. M., σελ.179.

⁵⁹ Για τη δυνατότητα και το νόημα του αυθύπαρκτου χαρακτήρα γενικά των δομών της αθλητικής δραστηριότητας, βλ. αναλυτικά Πατσαντάρας, Ν.(1994):*Der Trainer als Sportberuf. Entwicklung und Ausdifferenzierung einer Profession*. Schorndorf: Hofmann, σελ. 35-52.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

σχέσεις του με το περιβάλλον επειδή δεν είναι δυνατόν τουλάχιστον μέχρι σήμερα να προσεγγίσει εκείνα τα επίπεδα διαφοροποίησης που θα του εγγυώνται υψηλή αυτονομία,⁶⁰ χρησιμοποιείται ως μέσον, όπως γενικά η αθλητική δραστηριότητα, για ποικιλότροπους στόχους. Ακόμα και αν θεωρηθεί στο κοινωνικό πεδίο νοηματικά αυτοτελής δραστηριότητα η ποδοσφαιρική δραστηριότητα είναι *πολυ-λειτουργικά εργαλειοποίησιμη*, γι' αυτό και αντιμετωπίζει πάντα μέχρι σήμερα προβλήματα, επειδή αυτό σημαίνει επιρρεπής σε ετεροπροσδιορισμούς.

Στο πλαίσιο των προοπτικών της θεωρίας της κοινωνικής διαφοροποίησης η σχετική αυτονομία του ποδοσφαιρικού συστήματος προκύπτει ως αποτέλεσμα της δυναμικής σχέσης μεταξύ *αυτοαναφοράς* και *ετεροαναφοράς* της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας. *Αυτοαναφορά*⁶¹ της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας σημαίνει στην απλούστερη μορφή της ότι η συγκεκριμένη δραστηριότητα ανελίσσεται στη βάση ενός ιδιαίτερου επικοινωνιακού κωδικού που προαναφέραμε, αυτού της *Νίκης*⁶² και στη βάση ιδιαίτερων κανονιστικών διατάξεων οι οποίες και της προσδίδουν ένα ιδιαίτερο κοινωνικά νόημα. Ο όρος 'ετεροαναφορά' δεν έχει να κάνει απλά με τις επιδράσεις τις οποίες ασκεί στο πεδίο του ποδοσφαίρου το κοινωνικό περιβάλλον, αλλά έχει να κάνει κυρίως με το μέγεθος της επιρροής που επιτρέπει το ίδιο το ποδοσφαιρικό σύστημα να ασκηθούν στις εσωτερικές δομές λειτουργίας του. Στο πνεύμα αυτό αυτονομία του ποδοσφαιρικού συστήματος στην απλούστερη μορφή της σημαίνει ότι οι *ενδο-λειτουργίες* του ποδοσφαιρικού συστήματος, πραγματώνονται με στόχο τη διαφύλαξη του ιδιαίτερου νοήματος

⁶⁰ Βλ. αναλυτικά για την σχέση επιπέδου διαφοροποίησης και αυτονομίας γενικά της κοινωνικής περιοχής του αθλητισμού Patsantaras, N.u. a.(2005): Sinndimensionen des olympischen Wettkampfes. Eine systemtheoretische Betrachtung. In: *F. I. T.-Wissenschaftsmagazins der Deutschen Sporthochschule Köln*.2, 3.

⁶¹ Στο πλαίσιο της συστημικής θεωρίας 'αυτοαναφορά' για μια κοινωνική περιοχή, για ένα κοινωνικό σύστημα σημαίνει ότι η συγκρότηση των στοιχείων του, της δομής του και η ανελισσόμενη επικοινωνιακή πρακτική παραπέμπουν νοηματικά στον «*ίδιο της τον εαυτό*». Αυτοαναπαράγεται δηλαδή σε όλες τις διαδικασίες το «*ίδιο και το αυτό νόημα*». Βλ. αναλυτικά Πατσαντάρας 2007 και την εκεί προτεινόμενη βιβλιογραφία.

⁶² Η ποδοσφαιρική αθλητική αντιπαράθεση πραγματώνεται στο πλαίσιο μιας *ιδιαίτερης λογικής*, στο πλαίσιο ενός *ιδιαίτερου επικοινωνιακού κωδικού*, του κωδικού *Νίκη-Ήττα*, επί τη βάση του οποίου διαφοροποιείται νοηματικά γενικά ο αθλητισμός των επιδόσεων, από άλλες κοινωνικές περιοχές. Ο αθλητισμός των επιδόσεων προσδιορίζεται, ως ένα «*διαφοροποιημένο επιμέρους σύστημα*» του αθλητικού συστήματος, το νόημα του οποίου και κυρίως η μορφή και το νοηματικό περιεχόμενο της απορρέουσας επικοινωνιακής πρακτικής, κυριολεκτικά προσδιορίζεται, ανελίσσεται και πλοηγείται από τον αθλητικά εξειδικευμένο κωδικό «*Νίκη-Ήττα*», του οποίου οι δύο πόλοι, οι δύο αξίες (*θετική>Νίκη-αρνητική<Ήττα*) καθορίζουν τον νοηματικό της ορίζοντα εντός του οποίου αυτή πραγματώνεται, διερμηνεύεται και αξιολογείται. Βλ. Αναλυτικά : Πατσαντάρας, Νικόλαος (2007). *Το Ολυμπιακό Φαινόμενο*. Νομική Βιβλιοθήκη: Αθήνα, σελ. 205-263, Πατσαντάρας Ν. (2007): Η αθλητική αγωνιστική επικοινωνία μεταξύ προσαρμογής και απόκλισης. Μια νέο-συστημική διερευνητική προσέγγιση στο φαινόμενο της φαρμακοδιέγερσης -'Doping'. Στο : *Φιλοσοφείν. Αθλητισμός και Δίκαιο*. Ε. Κ. Ε. Α. Δ. Παναγιωτόπουλος Δ. (Επιμ.). Νομική Βιβλιοθήκη: Αθήνα. 134 – 177, Bette,K.-H.(1999):*Systemtheorie und Sport*. Frankfurt am Main: Suhrkamp. Πατσαντάρας, Ν. (1995): Η δυνατότητα του προπονητή για παιδαγωγική δράση υπό την αθλητικο-κοινωνιολογική θεώρηση. *Αθλητική Επιστήμη. Θεωρία και Πράξη*. Τόμος 10, Νο 3/4, σελ. 145-152.

της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας, το οποίο και το διαφοροποιεί από άλλα και αφήνουν χώρο για επιλεκτικές μόνο—με βάση τις εσωτερικές δομές του συστήματος— εξωτερικές παρεμβάσεις. Το όριο της σχέσης επομένως μεταξύ *ετεροαναφοράς* και *αυτοαναφοράς* του ποδοσφαιρικού συστήματος έχει δυναμικό, επομένως ευμετάβλητο χαρακτήρα και ορίζει και το όριο της αυτονομίας του. Όταν αναφέρουμε ότι το ποδόσφαιρο ως κοινωνική περιοχή, ως κοινωνικό πεδίο χαρακτηρίζεται από χαλαρές δομές, ιδιαίτερα στα χαμηλότερα οργανωτικά του επίπεδα (ημιεπαγγελματικά, ερασιτεχνικά), εννοούμε ότι το όριο της αυτονομίας του καθορίζεται κατά κύριο λόγο *ετεροαναφορικά*.

Το ποδόσφαιρο σήμερα δείχνει ικανότητα αντίδρασης τόσο σε εσωτερικές όσο και σε εξωτερικές πληροφορίες, με τη διαφορά ότι η επεξεργασία αυτή οριοθετείται μόνο από τις αξίες του κωδικού. Είναι εύλογο λοιπόν να επιδεικνύει το σύστημα μεγάλη ικανότητα αντίδρασης σε προϋποθέσεις και παρεμβάσεις οι οποίες θα καταστήσουν σίγουρη την προσέγγιση της Νίκης. Ο ποδοσφαιρικός ανταγωνισμός εγκλωβίζεται έτσι, για παράδειγμα σε συνάρτηση με μια ενδεχόμενη καταστρατήγηση των κανόνων, σε σχέσεις έντασης τόσο με το εσωτερικό όσο και με το εξωτερικό του περιβάλλον. Ο κωδικός *αυτοαναπαραγωγής* της ποδοσφαιρικής επικοινωνιακής πρακτικής παραμένει αναλλοίωτος στον κοινωνικό χώρο και χρόνο, αυτό που μεταβάλλεται είναι η χρήση της από το περιβάλλον. Η παράδοξη χρήση του όμως από το περιβάλλον, λογίζεται και ως προϋπόθεση εκδηλώσεων βίας στους ποδοσφαιρικούς χώρους. Ένας τέτοιος δομικά χαλαρός κοινωνικός χώρος φυσικά είναι ευάλωτος σε εκδηλώσεις βίας.

Συχνά ακούμε ότι το ποδόσφαιρο αντανάκλα την κοινωνία. Οφείλουμε ωστόσο να επισημάνουμε ότι χρήση του ποδοσφαιρικού αγώνα από το περιβάλλον δεν σημαίνει ότι ο ποδοσφαιρικός αγώνας καθ' εαυτός αλλοιώνεται όσον αφορά την νοηματική του ιδιαιτερότητα και αντανάκλα το *κοινωνικό όλον*, την κοινωνία, αλλά η κοινωνία χρησιμοποιώντας το ποδόσφαιρο ως μέσον αντανάκλα την εν ισχύ, την τρέχουσα κοινωνική πραγματικότητα, δηλαδή τον εαυτό της. Αυτό σημαίνει ότι τα ενδεχόμενα αποθέματα κοινωνικής βίας που συσσωρεύονται σε άλλες κοινωνικές περιοχές μπορούν να εισρεύσουν απρόσκοπτα στο ποδοσφαιρικό κοινωνικό πεδίο, στην ποδοσφαιρική κοινωνική πραγματικότητα, στο ποδοσφαιρικό γήπεδο. Ποιος φέρει την ευθύνη εδώ;

5. Ευρύτεροι κοινωνικοί παράγοντες οι οποίοι επιδρούν καταλυτικά στις εκδηλώσεις Βίας στο ποδοσφαιρικό γήπεδο

Το ποδόσφαιρο κατά την άποψη πολλών ερευνητών, δεν αποτελεί συνήθως την αιτία αλλά την αφορμή για κάποιες εκδηλώσεις βίας από την πλευρά των θεατών. Τα κίνητρα πολλές φορές δεν έχουν να κάνουν με το ποδόσφαιρο. Διάφορες μορφές αντιπαράθεσης εκδηλώνονται όταν το κοινό, οι φίλαθλοι αισθάνονται ότι εξαπατούνται. Μια τέτοια περίπτωση μπορεί να είναι μια λανθασμένη απόφαση του διαιτητή. Εξηγήσεις εδώ δίδονται με την επικουρία

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

κάποιων 'κοινωνικών κατηγοριών' ή χαρακτηριστικών κάποιων φιλάθλων. Ορισμένοι φιλάθλοι εξ' αιτίας κάποιων γενικότερων απογοητεύσεων που εισπράττουν αυτοί στην ευρύτερη κοινωνική τους καθημερινότητα δημιουργούν μια εκρηκτική κατάσταση που σε συγκεντρώσεις μεγάλου αριθμού ατόμων όπως στο ποδοσφαιρικό γήπεδο μπορεί εύκολα να εξωτερικευτεί με βίαιη μορφή. Οι βίαιες εκδηλώσεις εντός του γηπέδου αποδίδονται στο πνεύμα αυτό σε ευρύτερες κοινωνικές αιτίες.⁶³ Η βία στο ποδοσφαιρικό γήπεδο σε αυτή την προοπτική δεν προκύπτει από το 'καθαυτό' ποδοσφαιρικό γεγονός, αλλά μπορεί εύκολα να αποδοθεί στα κοινωνικά προβλήματα που σχετίζονται με τη νεολαία σήμερα. Οφείλουμε όμως να σκεφτούμε αντίστοιχα ότι το ποδόσφαιρο απλά δημιουργεί εκείνες τις προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες κάποιοι νέοι συνήθως φιλάθλοι βρίσκουν μια αναγνώριση την οποία δεν βρίσκουν στην ευρύτερη κοινωνική τους καθημερινότητα.

Στο πλαίσιο για παράδειγμα της συστημικής θεώρησης τα ερωτηματικά περί βίας μπορούν να τεθούν στο χώρο της σχέσης *ποδοσφαιρικού συστήματος* και *κοινωνικού περιβάλλοντος*. Οι νέοι συσχετισμοί μεταξύ των δυο και οι εσωτερικές δομικές κυρίως αλλαγές που προκαλούνται από αυτούς, αλλάζουν και τις αιτίες εκδήλωσης της βίας στο ποδόσφαιρο και στον αθλητισμό γενικότερα. Αυτό το οποίο διαφοροποιεί το ποδοσφαιρικό κοινωνικό πεδίο, την κοινωνική περιοχή του ποδοσφαίρου από άλλες παραμένει σταθερό στον κοινωνικό χώρο και χρόνο. Δηλαδή η 'διαφορά' μεταξύ συστήματος ποδοσφαίρου και κοινωνικού περιβάλλοντος παραμένει αμετάβλητη. Η ποδοσφαιρική δραστηριότητα διακρίνεται ευκρινέστατα όσον αφορά τα νοηματικά της περιεχόμενα από άλλες κοινωνικές δραστηριότητες.⁶⁴ Αυτό το οποίο μεταβάλλεται είναι οι κοινωνικοί, πολιτισμικοί και οικονομικοί σήμερα όροι, στο πλαίσιο των οποίων εκφράζεται και γίνεται κατανοητή αυτή η 'διαφορά'. Αυτός είναι και ο βασικός λόγος που μας επιβάλλει να διαφοροποιήσουμε με σαφήνεια τα 'καθαρά ποδοσφαιρικά αίτια', που έχουν προέλευση τα δομικά συστατικά του ποδοσφαίρου, τα οποία λειτουργούν καταλυτικά στην εκδήλωση της βίας, από εκείνα τα οποία είναι ευρύτερης, γενικότερης κοινωνικής αιτιότητας και ενεργοποιούνται κοινωνικά στο χώρο του ποδοσφαίρου ο οποίος χαρακτηρίζεται κατά κανόνα στα χαμηλότερα οργανωτικά του επίπεδα (ερασιτεχνικά επίπεδα), από τις άτυπες και χαλαρές δομές. Σαν πρώτο επακόλουθο έχουμε την εμφάνιση ενός άτυπου ρόλου, μιας άτυπης και χαλαρής μορφής 'φιλάθλη ιδιότητα'.

Τα αίτια της βίας πρέπει να αναζητηθούν στο συνδυασμό της έσωθεν και έξωθεν αιτιότητας η οποία αναδεικνύεται έντονα στο πλαίσιο της ενδεχομενικότητας που παράγεται από την κοινωνική-πολιτισμική συγκυρία. Μπορεί για παράδειγμα να ευνοούν οι συγκυρίες αυτές για μια ιδεολογική εργαλειοποίηση του ποδοσφαίρου από τα πρωτεύοντα κοινωνικά συστήματα, ή μπορεί να ευνοούν για μια οικονομική κ.ο.κ. εκμετάλλευση. Αυτή η ποικιλότροπη εργαλειοποίηση δεν σημαίνει ότι μεταβάλλεται και η 'διαφορά'

⁶³ Kerr, J. H. (2006): *Rethinking Violence in Sport*. Routledge. Transferred to Digital Printing 2006.

⁶⁴ Βλ. αναλυτικά για την διαφοροποίηση γενικά της αθλητικής δραστηριότητας Πατσανάρας 2007.

μεταξύ ποδοσφαίρου και περιβάλλοντος από τη στιγμή που το περιβάλλον δεν παρεμβαίνει στην *επιχειρησιακή κλειστότητα του συστήματος*. Για παράδειγμα δεν αποφασίζει η πολιτική ή η οικονομία πως θα διεξαχθεί ένας ποδοσφαιρικός αγώνας, ή το σύστημα τακτικής που θα εφαρμόσει ένας προπονητής. Απλά εργαλειοποίηση σημαίνει ότι αλλάζουν οι όροι χρήσης της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας από το περιβάλλον. Το ποδόσφαιρο επομένως καθ' εαυτό δεν μπορεί και δεν αντανάκλα τις κοινωνίες όπως από πολλούς ερευνητές υποστηρίζεται, αλλά η μορφή και το νόημα της εργαλειοποίησής του αντανάκλα την εκάστοτε ισχύουσα κοινωνική πραγματικότητα. Οι κεντρικοί ρόλοι του ποδοσφαιρικού συστήματος είτε όταν προσεγγίζονται με ιδεολογικούς είτε με οικονομικούς κ.ο.κ. όρους, όπως δείχνει η κοινωνική πραγματικότητα παραμένουν σημαντικοί.

Το πρόβλημα της βίας στα γήπεδα είναι ένα σύνθετο πρόβλημα το οποίο αναδεικνύεται ως τέτοιο επειδή όσον αφορά την εμφάνισή του μπορεί να συντελούν πολλοί κοινωνικοί-πολιτισμικοί, πολιτικοί και οικονομικοί παράμετροι, όπως για παράδειγμα η απάνθρωπη *αστικοποίηση*, η αβεβαιότητα όσον αφορά την αγορά εργασίας κυρίως για τους νέους ανθρώπους, η μαζικότητα που χαρακτηρίζει τα ποδοσφαιρικά γήπεδα, το κανονιστικό πλαίσιο του συγκεκριμένου αθλήματος, ο τρόπος που προβάλλονται τα ποδοσφαιρικά γεγονότα από τα ΜΜΕ, η κτιριακή δομή του ποδοσφαιρικού γηπέδου, τα κίνητρα των θεατών όσον αφορά την προσέλευσή τους στο γήπεδο κ.λπ. Στο πνεύμα αυτό μπορούμε να υποθέσουμε εάν όχι να υποστηρίξουμε, ότι το ποδοσφαιρικό γήπεδο είναι ένας χώρος στον οποίο οι κοινωνίες εκβάλλουν το δυναμικό της βίας που οι ίδιες δημιουργούν στα ευρύτερα και πέραν του αθλητισμού πεδία και ενδεχομένως σε πολλές περιπτώσεις η βία αυτή να είναι άσχετη με το ποδόσφαιρο.

5. 1. Ο ρόλος της Αστυνομίας

Η μεταφορά της επίλυσης ενός ποδοσφαιρικού προβλήματος στις δυνάμεις της αστυνομίας, οι οποίες λογίζονται ως κατ' εξοχήν δυνάμεις άσκησης κοινωνικού ελέγχου και νομιμοποιημένων μορφών βίας, είναι κατά τη γνώμη πολλών φιλάθλων , προπονητών, ποδοσφαιριστών αλλά και των ίδιων των αστυνομικών μια λάθος επιλογή (Patsantaras 2014a). Συνήθως οδηγεί στην απομόνωση τη νεολαία όταν ποινικοποιούνται οι πρακτικές αντίδρασης της απέναντι στην καθεστηκυία τάξη. Μια μεγάλη μερίδα της νεολαίας που την διακρίνει μια έντονη δραστηριοποίηση μπορεί ενδεχομένως να τεθεί στο κοινωνικό περιθώριο εφόσον οι δράσεις της νεολαίας μπορούν να γίνουν αντιληπτές ως 'εχθρός' της κοινωνικής ειρήνης και της κοινωνικής ευημερίας, φυσικά όπως γίνονται αυτοί οι όροι κατανοητοί από τις εκάστοτε ποικιλότροπες μορφές εξουσίας. Αυτές οι αντιλήψεις σίγουρα οδηγούν στην ποινικοποίηση των οπαδών και της κουλτούρας τους και είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα του *μετανεωτερικού κράτους* να ποινικοποιεί οποιαδήποτε κοινωνική κατάσταση δεν μπορεί να ελέγξει. Η φυσική παρουσία της αστυνομίας σε έναν κοινωνικό χώρο όπως αυτός του ποδοσφαιρικού γηπέδου, στον οποίο κυριαρχεί σε λανθάνουσα κατάσταση μια αίσθηση για εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς, ενισχύει τη ροπή των παρευρισκομένων

για να εκδηλώσουν βίαιη συμπεριφορά.⁶⁵ Οι εμπειρίες που έχουν πολλοί νέοι άνθρωποι με τους αστυνομικούς τα ποδοσφαιρικά σαββατοκύριακα στους γηπεδικούς χώρους, είναι αρνητικής φύσεως. Η πολλές φορές επιθετική συμπεριφορά πολλών μελών των δυνάμεων της αστυνομίας, η διαγραφή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και αυτής του πολίτη, παράγουν κάποιους συνειρμούς σε πολλές ομάδες νέων οι οποίοι με την παρουσία και μόνο της αστυνομίας μπορεί να οδηγηθούν σε εκρηκτικές εκδηλώσεις βίας. Τα αποτελέσματα πολλών ερευνών—και κυρίως της παρούσης έρευνας—δείχνουν ότι η κοινωνική απόσταση όσον αφορά το πρόβλημα της ποδοσφαιρικής βίας μεταξύ οπαδών και αστυνομίας μεγαλώνει.⁶⁶ Συνήθως σε αντιστοιχία με την προϊστορία των ποδοσφαιρικών συναντήσεων λαμβάνονται και μέτρα προστασίας του ποδοσφαιρικού γεγονότος.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αύξηση του αριθμού των αστυνομικών οι οποίοι συμμετέχουν στην περιφρούρηση των ποδοσφαιρικών δρώμενων, αλλά χωρίς να υπάρξει και μια 'ποιοτική'⁶⁷ θα λέγαμε αλλαγή όσον αφορά την αντιμετώπιση των αυτών των φαινομένων. Τέτοια μέτρα είναι η αυστηρή περιφρούρηση των διόδων προς το γήπεδο, έλεγχος των οπαδών κατά τις φάσεις των μετακινήσεών τους κ.λπ. Τα μέτρα αυτά μπορεί να αποδίδουν κάποιους καρπούς όσον αφορά τον έλεγχο εντός του γηπέδου, αλλά μεταφέρουν ταυτόχρονα το πρόβλημα των βίαιων εκδηλώσεων σε περιοχές μακριά από το γήπεδο οι οποίες περιφρουρούνται λιγότερο αυστηρά έως καθόλου, ή μεταφέρεται η βία σε αθλητικούς χώρους ή σε περιβάλλοντες χώρους που δεν σχετίζονται με το ποδόσφαιρο. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι φανατικοί οπαδοί να αναζητούν άλλα κοινωνικά-αθλητικά πεδία περισσότερο χαλαρά από τον ασφυκτικά ελεγχόμενο χώρο του ποδοσφαίρου για να διεξαγάγουν τις αντιπαραθέσεις τους. Παράδειγμα προς τούτο αποτελούν τα τελευταία θλιβερά επεισόδια της Παιανίας. Η αυστηρή επιτήρηση της ζωής των οπαδών όπως αυτή ανελίσσεται στα πλαίσια της κουλτούρας τους, οδηγεί σε μετασχηματισμούς των σχημάτων βίας, των αντικειμένων και των χώρων που αυτή εκδηλώνεται. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι για μια μερίδα νέων ανθρώπων αυτή η συγκεκριμένη κουλτούρα είναι απαραίτητη και σημαντική για τη διαμόρφωση της ταυτότητας και της προσωπικότητάς τους. Είναι ένας χώρος για ποικίλα κοινωνικά βιώματα.

5. 2. Ο ρόλος των MME

Στην κοινωνική ανατίμηση του σώματος και των αθλητικών γενικά επιδόσεων του καθώς επίσης και στην ανάδειξή τους σε θέμα κοινωνικής επικοινωνίας,⁶⁸

⁶⁵ Βλ. Dunning, E. / Murphy, P. / Williams, J. 1986.

⁶⁶ Narr, W. 1985.

⁶⁷ Ποιοτική αλλαγή εννοούμε ότι δεν υπάρχει μια συγκροτημένη εκπαίδευση των οργάνων της τάξης που εμπλέκονται σε τέτοια φαινόμενα!

⁶⁸ Η παρουσία των MME είναι καταλυτική για την συνεχόμενη διασύνδεση ακολουθίας επικοινωνιών. Η διαδικασία αυτή είναι εξαιρετικής σπουδαιότητας για το ποδόσφαιρο, αφού είναι βασική προϋπόθεση για την δημιουργία προσδοκιών στο κοινωνικό περιβάλλον. Τα υπάρχοντα επίπεδα κοινωνικής σημαντικότητας που απολαμβάνει το ποδόσφαιρο δεν θα ήταν δυνατόν να διατηρηθούν, ούτε και θα υπήρχε ενδιαφέρον εργαλειοποίησης του από την πλευρά των πρωτευόντων κοινωνικών συστημάτων, για παράδειγμα πολιτική, οικονομία. Τα MME στο πνεύμα αυτό έχουν έναν κυρίαρχο ρόλο λειτουργώντας σαν καταλύτες ούτως ώστε να επιτυγχάνεται η συνεχής διασύνδεση επικοινωνιών.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

συνηγόρησαν φορείς που κατά ένα παράδοξο τρόπο, για παράδειγμα στα πλαίσια της 'κοινωνίας της πληροφορίας' όπως προσδιορίζεται η σημερινή κοινωνία, έχουν αδιάφορη στάση απέναντι στην 'φυσική παρουσία'. Οι φορείς αυτοί είναι τα σύγχρονα, μετα-νεωτερικά ΜΜΕ.⁶⁹

Σήμερα το τι μεταδίδεται και τι παρουσιάζεται, το τι αναδεικνύεται πολλές φορές ως κοινωνική πραγματικότητα είναι κατά κανόνα υπόθεση, είναι επιλογή των ΜΜΕ. Όσον αφορά το ποδόσφαιρο, πολλές φορές τα ΜΜΕ δεν επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στην αθλητική καθημερινότητα ή στο νόημα των αθλητικών αξιών, αλλά σε ασυνήθιστες ποδοσφαιρικές καταστάσεις μεγάλης έντασης. Οι καταστάσεις αυτές ωστόσο παράγουν κοινωνικές δυναμικές που είναι απαραίτητη προϋπόθεση ύπαρξης και διατήρησης επικοινωνιακών ακολουθιών. Τα ποδοσφαιρικά γεγονότα, γίνονται σήμερα σε μεγάλο βαθμό αντιληπτά σαν γεγονότα των ΜΜΕ, με επακόλουθο να μετασχηματίζονται σε μεγάλης κλίμακας καταναλωτικά αγαθά. Η κοινωνική πραγματικότητα δείχνει ότι τα οποιαδήποτε ποδοσφαιρικά δρώμενα, τουλάχιστον μέχρι σήμερα, μετασχηματίζονται με γοργούς ρυθμούς σε προϊόντα τα οποία εμπορευματοποιούνται με εύκολο τρόπο και τίθενται στην διάθεση όλων, με την προϋπόθεση ότι μπορούν να τα εξασφαλίσουν αγοραστικά. Η κατάσταση αυτή πέραν των άλλων πολλαπλασίασε ποικιλότητα την κοινωνική σημαντικότητα της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας. Χωρίς τη διαμεσολάβηση των ΜΜΕ το ποδοσφαιρικό φαινόμενο δεν θα είχε σήμερα αυτές τις κοινωνικές-οικονομικές διαστάσεις.⁷⁰ Στην εποχή μας η θυελλώδης εξέλιξη του ποδοσφαίρου αποδίδεται χωρίς αμφισβήτηση στα ΜΜΕ, φυσικά με διαφορετική κατά ιστορική περίοδο βαρύτητα: ραδιόφωνο, ημερήσιος τύπος, περιοδικός τύπος και κυρίως τα τηλεοπτικά μέσα, η τηλεόραση και το διαδίκτυο. Ποια είναι όμως η λειτουργία των ΜΜΕ;

5. 3. Η Λειτουργία των ΜΜΕ και το Ποδόσφαιρο

Ήδη από το 1922 είχε διατυπώσει ο Lipmann⁷¹ ότι για να μπορέσει να κατανοήσει ο άνθρωπος το περιβάλλον και να συσχετισθεί με αυτό, 'κατακερματίζει και μετασχηματίζει την πραγματικότητα δια μέσου αυστηρής επιλογής, περιορίζοντας την μάλιστα σε απλά μοντέλα, σε εικόνες και συντομίες με στερεότυπο χαρακτήρα. Στο πνεύμα αυτό τα ΜΜΕ δεν μπορούν κατά κανόνα να απεικονίσουν, να αναπαραστήσουν αυτούσια και

⁶⁹ Βλ. Luhmann 1981, 309-320.

⁷⁰ Η σημασία ή η αναγκαιότητα των ΜΜΕ για την ύπαρξη γενικά του σημερινού αθλητισμού επισημαίνεται με σαφήνεια από τον Binewies (1983, 121): «Ένα αθλητικό γεγονός, το οποίο δεν έτυχε της προσοχής των ΜΜΕ, είναι σαν να μην πραγματοποιήθηκε ποτέ, σαν να μην έλαβε ποτέ χώρα». Σε μια ακραία προσέγγιση μπορούμε να αναφέρουμε ότι σήμερα κοινωνικό γεγονός δεν είναι το γεγονός το οποίο βιώνεται εμπειρικά και δια της φυσικής παρουσίας, αλλά είναι το γεγονός που προβλήθηκε ή προβάλλεται από τα ΜΜΕ-Τηλεόραση, δικτυακούς τόπους-κυβερνοχώρο και βιώνεται μέσα από τη διαμεσολάβηση των μέσων. Σε μια πιο ακραία εκδοχή μπορούμε να αναφέρουμε ότι σήμερα κοινωνικό γεγονός δεν είναι το γεγονός το οποίο βιώνεται εμπειρικά και δια της φυσικής παρουσίας, αλλά είναι το γεγονός που προβλήθηκε ή προβάλλεται από τα ΜΜΕ-Τηλεόραση, δικτυακούς τόπους-κυβερνοχώρο και βιώνεται μέσα από τη διαμεσολάβηση των μέσων.

⁷¹ Βλ. αναλυτικά Πατσαντάρας 2001 και την εκεί προτεινόμενη βιβλιογραφία.

ολοκληρωτικά την πραγματικότητα. Την αναπαριστούν κατακερματίζοντας τη δομή της, επειδή η δομή της, σε σχέση με τις δυνατότητες παρουσίασής της από τα ΜΜΕ, είναι συμπτωματική και τουλάχιστον πολυσύνθετη, πολυσημαινούσα. Για το λόγο αυτό πρέπει να λάβει χώρα πάντα μια επεξεργασία ενός γεγονότος και αυτό σημαίνει: Απλοποίηση, διερμηνεία, επιλογή. Στηριζόμενοι σ' αυτές τις σύντομες αλλά σημαντικές επεξηγήσεις μπορούμε να διατυπώσουμε την άποψη ότι είναι αδύνατη μια αναλλοίωτη απεικόνιση, αναπαράσταση της κοινωνικής πραγματικότητας από τα ΜΜΕ. Αυτό σημαίνει ότι η πραγματικότητα όπως κατασκευάζεται από τα ΜΜΕ αναγκαστικά πάντα είναι μια επιλεκτικά σκηνοθετημένη πραγματικότητα.

Η κοινωνική πραγματικότητα του ποδοσφαίρου παραμένει για τους λόγους αυτούς εξαρτώμενη από τα σχετικά περιβάλλοντα τα οποία προάγουν ή περιστελλούν τα σημειώμενα του κατά τις περιστάσεις. Ας μη ξεχνούμε ότι η ποδοσφαιρική δραστηριότητα και επικοινωνιακή πρακτική εμπειρείχε πάντα στοιχεία επίδειξης και δράματος, που εύκολα την εισήγαγαν στη σημερινή βιομηχανία του θεάματος και της ψυχαγωγίας. Από τα ΜΜΕ παρουσιάζεται μια 'κατασκευασμένη', μια εικονική ποδοσφαιρική πραγματικότητα.⁷² Σε καμιά περίπτωση λοιπόν δεν μπορεί το περιεχόμενο του μηνύματος των ΜΜΕ να ταυτίζεται με την άδολη απεικόνιση, αναπαράσταση του πραγματικού γεγονότος, επειδή η επεξεργασία της πληροφορίας, όπως προαναφέραμε, είναι μια μέθοδος, η οποία χαρακτηρίζεται και συνίσταται από απλοποίηση, διερμηνεία και επιλογή.⁷³ Έτσι δημιουργούν οι αθλητικοί συντάκτες και τηλεπαρουσιαστές μια σχετικά σύμφωνη με τη γενικότερη φιλοσοφία του ιδιοκτήτη του μέσου, του διευθυντή μετάδοση για τα ΜΜΕ και για το καθένα ξεχωριστά, εικόνα της πραγματικότητας. Οι επιλογές αφήνονται κυρίως στην γενικότερη φιλοσοφία του ιδιοκτήτη του μέσου, του διευθυντή, των συναδέλφων κ.ο.κ., καθώς επίσης στην οικονομική και πολιτική γραμμή που ακολουθεί το μέσο. Η διαμεσολαβημένη από τα ΜΜΕ ποδοσφαιρική ή οποιαδήποτε κοινωνική δραστηριότητα υπάγεται σ' έναν επιλεκτικό μηχανισμό δύο επιπέδων. Πρώτα επιλέγουν οι επικοινωνιολόγοι ένα μέρος από μια δέσμη διενεργούμενων ή ήδη πραγματοποιηθέντων αθλητικών γεγονότων. Επειδή όμως και αυτοί μπορούν να μεσιτεύουν ένα μέρος της επιλογής τους, συνήθως υπάγονται τα επιλεγόμενα αθλητικά γεγονότα πάλι σε μια δεύτερη επιλογή. Επομένως και όσον αφορά γενικά τον αθλητισμό των υψηλών επιδόσεων κυρίως παρουσιάζονται στο ενδιαφερόμενο κοινό από τα ΜΜΕ, οι καλύτερες επιδόσεις και ασυνήθιστες αθλητικές διεργασίες. Έτσι περιορίζεται πάλι η πραγματικότητα/η πραγματική διάσταση ενός γεγονότος και προσφέρεται για παράδειγμα όσον αφορά το ποδόσφαιρο μια 'ποδοσφαιρική πραγματικότητα' η οποία μόνο εν μέρει σχετίζεται με το ολικό πραγματικό

⁷² Σύμφωνα με την άποψη εκπροσώπων των ΜΜΕ π.χ. των αθλητικών δημοσιογράφων, η αποστολή τους εντοπίζεται στην όσο το δυνατόν περισσότερη πληροφόρηση και στην μετάδοση διασκεδαστικών βιωμάτων, παρά στον κριτικό σχολιασμό και την κριτική επεξήγηση των ποδοσφαιρικών γεγονότων. Κατά την άποψη πολλών ειδικών για παράδειγμα, το τηλεοπτικό άκρως εμπορεύσιμο ποδόσφαιρο ζημιώνει το αυθεντικό, αφού οι μεταδόσεις των ποδοσφαιρικών αγώνων σκηνοθετούνται σαν διασκεδαστικές, ψυχαγωγικές εκπομπές και χάνεται έτσι η σχέση με την ουσιαστική αθλητική πραγματικότητα (βλ. Der Spiegel 8 1993, 85).

⁷³ Βλ. Patsantaras 1994.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρης

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ποδοσφαιρικό γεγονός.⁷⁴ Η παρουσίαση του ποδοσφαιρικού ανταγωνισμού από τα ΜΜΕ μπορεί να περιγραφεί σήμερα ως ακολούθως: Όσο πιο σημαντικά από οικονομική άποψη είναι τα ποδοσφαιρικά γεγονότα, τόσο υψηλότερη είναι και η προσοχή που απολαμβάνουν από τα ΜΜΕ, και φυσικά οι ποδοσφαιρικοί αγώνες υψηλού εθνικού ή διεθνούς επιπέδου είναι στην πρώτη θέση. Εκτός όμως των πρωτευόντων ποδοσφαιρικών γεγονότων, ιδιαίτερη ικανότητα αντίδρασης επιδεικνύουν τα ΜΜΕ σε γεγονότα που διαταράσσουν την ισορροπία και τάξη του ποδοσφαιρικού συστήματος και του δημιουργούν κρίσεις προσανατολισμού. Η τάση 'προσωποποίησης' του ποδοσφαιρικού γεγονότος απολαμβάνει της προτίμησης των ΜΜΕ, ενώ λιγότερο ενδιαφέρονται αυτά για τα δομικά στοιχεία του και τις προϋποθέσεις ανέλιξης του. Η σχέση ωστόσο μεταξύ συγκεκριμένης μερίδας των ΜΜΕ και ποδοσφαίρου είναι σήμερα μια σχέση αλληλεξάρτησης.

Η αποδοχή των ΜΜΕ ως ενός από τους ουσιαστικότερους παράγοντες εξάρτησης γενικά του αθλητισμού από την οικονομία, είναι καθολική στη σχετική αθλητική βιβλιογραφία.⁷⁵

Τα ΜΜΕ εξαιτίας της πολλές φορές απεριόριστης ικανότητας κοινωνικής τους διείσδυσης, μπορούν και δομούν προσδοκίες εντός και εκτός κοινωνικής περιοχής του ποδοσφαίρου, με αποτέλεσμα να μεταφράζεται αυτό στο πλαίσιο της ανταγωνιστικής ποδοσφαιρικής επικοινωνίας και δράσης σαν πίεση για επιτυχία.⁷⁶ Εκτός αυτού ασκούν έναν άμεσο ή έμμεσο, ανάλογα με την κοινωνική-πολιτισμική συγκυρία, κοινωνικό έλεγχο στα ποδοσφαιρικά δρώμενα και επηρεάζουν τη στάση των αποδεκτών τους, 'χειραγωγούν' το κοινωνικό ενδιαφέρον προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις και ρυθμίζουν την κοινωνική σημαντικότητα των ποδοσφαιρικών θεσμών. Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να τονίσουμε ότι η 'επαγγελματική ύπαρξη' συγκεκριμένων ανθρώπων στην περιοχή των ΜΜΕ (κυρίως αυτή του αθλητικού ρεπορτάζ), είναι εξαρτώμενη από την βιωσιμότητα του αθλητισμού των επιδόσεων και κυρίως του ποδοσφαίρου.⁷⁷ Από την άλλη πλευρά μικρές αλλά πολλές αλλαγές των κανόνων και του πλαισίου ανέλιξης της ποδοσφαιρικής αθλητικής δραστηριότητας είναι αποτέλεσμα επιδιώξεων για μια επιπλέον εμπορική εκμετάλλευσή της, γεγονός που πιστοποιεί μια συνεχώς αυξανόμενη εξάρτηση της από τα ΜΜΕ.⁷⁸ Σημαντικό είναι το γεγονός ότι το νοηματικό πλαίσιο της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας όπως καθορίζεται από την

⁷⁴ Βλ. Patsantaras 1994.

⁷⁵ Βλ. μεταξύ άλλων Court 1998 και Weischenberg 1995.

⁷⁶ Η επίδοση στον αγωνιστικό αθλητισμό δεν ταυτίζεται πάντα με την 'επιτυχία' (βλ. αναλυτικά για την διαφοροποίηση επίδοσης και επιτυχίας Patsantaras 1994, 181-184, 225-228), ενώ η με "όλα τα μέσα επιδιωκόμενη" επιτυχία σαν αποτέλεσμα περιβαλλοντικών πιέσεων, αλλοιώνει συνήθως τον αποδεκτό από την αθλητική επιστήμη τρόπο και την δομή προσέγγισης της μέγιστης επίδοσης (βλ. Patsantaras 1999).

⁷⁷ Ο αγωνιστικός αθλητισμός στο πνεύμα αυτό παράγει θέσεις εργασίας και απασχόλησης στο σχετικό περιβάλλον. Δηλαδή γίνεται αντιληπτός σαν παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης. Εδώ θα θέλαμε να τονίσουμε ότι η αθλητική ειδησεογραφία καθιερώθηκε κατ' ουσία συγχρόνως με την αποδοχή του αθλητισμού σαν σημαντικό κοινωνικό φαινόμενο.

⁷⁸ Βλ. παραδειγματικά Patsantaras 1994, 224.

αρνητική (Ήττα) και την θετική (Νίκη) αξία του κωδικού της, αποτελεί πόλο έλξης του ενδιαφέροντος από το περιβάλλον, ενώ ταυτόχρονα έλκει κατ' υπερβολή τις εκλογικευμένες δομές των ΜΜΕ, τα οποία την μεταφέρουν μέσω των σύγχρονων κυρίως ηλεκτρονικών μέσων, σ' όλα τα βάθη, μήκη και πλάτη της κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Το ποδόσφαιρο με τα υπάρχοντα οργανωτικά σχήματα δια μέσου των οποίων συσχετίζεται με το περιβάλλον, απειλείται στο παράδειγμα της συνεργασίας του με τα ΜΜΕ, με απώλεια της αυτονομίας του και αντιμετωπίζει τον κίνδυνο ενός αυξανόμενου 'ετεροπροσδιορισμού'. Σήμερα θα μπορούσαμε για παράδειγμα να χαρακτηρίσουμε τους τηλεθεατές των ποδοσφαιρικών γεγονότων σαν εικονικούς παρατηρητές πραγματικών, αλλά κατ' επιλογή διαμεσολαβημένων από τα ΜΜΕ ποδοσφαιρικών γεγονότων. Αυτό είναι και το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα της σύγχρονης κοινωνίας στις προοπτικές της 4^{ης} Τεχνολογικής Επανάστασης που τη συνοχή της θα μπορούσαμε να την αναφέρουμε σαν εικονική και την ίδια να την χαρακτηρίσουμε σαν 'κοινωνία της εικονικής πραγματικότητας' δηλ. μια κοινωνία κατ' υπερβολή ετεροκαθοριζόμενη με όλα τα κοινωνικοπολιτικά επακόλουθα που φυσικά δεν αφήνουν αμέτοχο και ανεπηρέαστο τον χώρο του ποδοσφαίρου.

5. 4. ΜΜΕ και Εκδηλώσεις Βίας στο Ποδόσφαιρο

Τα ΜΜΕ δεν είναι αυτά τα οποία προξενούν την 'πραγματική βία', δεν είναι η αιτία της βίας, αλλά δίνουν αφορμές και ενισχύουν τις πιθανότητες εμφάνισης της. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι 'προ-οιωνίζουν' τη βία. Μέχρι τα γεγονότα των Βρυξελλών το 1985, η επιστημονική έρευνα σε σχέση με τις επιρροές τις οποίες ασκούν τα ΜΜΕ στη συμπεριφορά των φιλάθλων του ποδοσφαίρου, στα ποδοσφαιρικά γεγονότα, στις κοινωνικές σχέσεις οι οποίες διαμορφώνονται, στο πεδίο, στην κοινωνική περιοχή του ποδοσφαίρου και τις δομές του, στους κανόνες του και γενικά στις εξελικτικές του προοπτικές, ήταν ελλειμματική.⁷⁹ Σήμερα τα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι τα ΜΜΕ διαδραματίζουν έναν καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση προτύπων συμπεριφοράς και τους αποδίδεται μεγάλο μερίδιο όσον αφορά τη διαμόρφωση της κοινωνικής πραγματικότητας. Τα ΜΜΕ σήμερα συν-καθορίζουν την κοινωνική πραγματικότητα και μάλιστα καθορίζουν απόλυτα την 'εικονική εκδοχή' της κοινωνικής πραγματικότητας. Όσον αφορά τη βία

⁷⁹ Βλ. αναλυτικά προς τούτο Deutsche Forschungsgemeinschaft (1986), (Ed.) : *Medienwirkungsforschung in der Bundesrepublik*. Band 1 und 2, Weinheim. Στις ΗΠΑ την περίοδο αυτή η αντίληψη περί της σχέσης ΜΜΕ και βίας στο πλαίσιο της εκεί Εθνικής Επιτροπής για τις αιτίες και την πρόληψη της βίας διαμορφώνεται ουσιαστικά από την κριτική άποψη ότι : Στον 'πραγματικό κοινωνικό κόσμο' δεν υπάρχει καμία διασφαλισμένη επιστημονικά ένδειξη που να πιστοποιεί την άποψη ότι τα ΜΜΕ ενδυναμώνουν τις τάσεις για βίαιη συμπεριφορά. Φυσικά το δεδομένο αυτό συνοδεύονταν από την επισήμανση ότι τα εργαστηριακά πειράματα με τα ελεγχόμενα αποτελέσματά τους, δεν μπορούν να αναπαραστήσουν επ' ουδενί την καθ' εαυτή κοινωνική πραγματικότητα. Βλ. χαρακτηριστικά Baker, R. / Ball, S. J. (Ed.) (1979): *Massmedia and Violence. A staff report to the national commission on the cause and prevention of violence*. Washington.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

στο ποδοσφαιρικό γήπεδο θεωρείται ότι πολλές φορές δημιουργούν και τις προϋποθέσεις ενδυνάμωσης αυτού του φαινομένου.⁸⁰

Ένα εξειδικευμένο περιεχόμενο των ΜΜΕ έχει εξειδικευμένη επίδραση και στη συμπεριφορά των αποδεκτών του μηνύματος.⁸¹ Όσον αφορά τα 'έντυπα μέσα', κάθε κείμενο ή εικόνα εκπληρώνει τρεις λειτουργίες : Πρώτα κάτι θέλει να παρουσιάσει, έπειτα αναφέρεται αυτή η παρουσίαση στους παραγωγούς, στους διαμορφωτές της και τέλος επιδιώκει να μεσιτεύσει στον αναγνώστη συγκεκριμένες αντιλήψεις ή να τον παρασύρει σε συγκεκριμένες αντιδράσεις. Φυσικά η πληροφοριακή προσφορά απευθύνεται σε αναγνώστες των οποίων τα ενδιαφέροντα, τα μορφωτικά επίπεδα κ.λπ. είναι διαφορετικά. Αντίστοιχα διαφορετικά από αυτούς πραγματώνεται και η καταγραφή, επεξεργασία και αποκωδικοποίηση του νοήματος της πληροφορίας. Τα ΜΜΕ σήμερα αποτελούν κατ' εξοχήν παράγοντες κοινωνικοποίησης και 'επανα-κοινωνικοποίησης' καθώς επίσης εμφανίζονται ως καθοριστικοί παράγοντες πολιτισμικής νοηματοδότησης και συγκρότησης. Στη χώρα μας μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει μια συστηματική διερεύνηση όσον αφορά την ειδησεογραφία και τη σχέση της με τη βία στο ποδοσφαιρικό γήπεδο. Πολλοί ερευνητές στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο είναι της άποψης ότι τα δημοσιεύματα στον τύπο και οι εκτεταμένες τηλεοπτικές αναφορές σε βίαια επεισόδια που λαμβάνουν χώρα κατά καιρούς στα γήπεδα επιδεινώνουν την κατάσταση.⁸² Το ουσιαστικό ενδιαφέρον των αθλητικών δημοσιογράφων επικεντρώνεται στην πώληση όσον το δυνατόν περισσότερων φύλλων της εφημερίδας στην οποία εργάζονται. Οι ειδήσεις που 'πουλάνε', που έχουν μεγάλη αξία δεν είναι αυτό το καθ' εαυτό ποδοσφαιρικό γεγονός, αλλά η αναζήτηση ασυνήθιστων γεγονότων που διαδραματίζονται γύρω από το γεγονός, ο τονισμός αποκλίνουσας βίαιης συμπεριφοράς κ.λπ. Όσον αφορά την ειδησεογραφία σχετικά με τους φιλάθλους, επικεντρώνεται στην αντιζηλία και στις βίαιες αντιπαραθέσεις των αντιπάλων συνδέσμων των οπαδών, στην χρήση αλκοόλ και ψυχοτρόπων ουσιών, στα οικογενειακά τους προβλήματα με αποτέλεσμα να περιθωριοποιούνται και πολλές φορές να κινδυνεύουν με ποινικοποίηση όλες οι διαστάσεις και εκφάνσεις της ιδιαίτερης κουλτούρας τους.

Ο δραματουργικός τρόπος που παρουσιάζονται τα ποδοσφαιρικά γεγονότα στα ηλεκτρονικά, αλλά και στα έντυπα ΜΜΕ υπογραμμίζοντας πολλές φορές την αντιζηλία ομάδων τοπικού, εθνικού και διεθνούς επιπέδου ή ακόμα προβάλλοντας επιλεκτικά ιστορικές-πολεμικές αντιπαραθέσεις μεταξύ εθνών με αφορμή έναν ποδοσφαιρικό αγώνα⁸³, (ως πρόσφατο παράδειγμα εδώ έχουμε τον αγώνα μεταξύ των εθνικών ομάδων της Ελλάδας και της Τουρκίας

⁸⁰ Βλ. μεταξύ άλλων Bodin, D. et al. (2005) : *Sport and Violence in Europe*. Council of Europe.

⁸¹ Βλ. Groebel, J. (1986) : *Medien und Gewalt*. In : *Deutsche Forschungsgemeinschaft* (1986), (Ed.) : *Medienwirkungsforschung in der Bundesrepublik*. Band 1 und 2, Weinheim. 47-60.

⁸² Βλ. μεταξύ άλλων Hall, S. (1978): *The treatment of football hooliganism in the press*. In : Ingham, R. (Ed.) : *Football hooliganism*. London. 15-36, επίσης Horak, R. et al. (1985) : *Soccer Hooliganismus- Theoretische und erste empirisch-systematische Ueberpruefung der Fußballgewalt in Österreich*. Wien.

⁸³ Βλ. Dunand, 1986. Επίσης Lawrence, G. (1985): " The Gladiatorial Lust for Blood" : the Media and Soccer Violence. In: *The Australian Quarterly* 57, 3, 192-202; Taylor, I. (1982) : *Class, Violence and Sport : the Case of Soccer Hooliganism in Britain*. In : Cantelon ,H. / Gruneau, R. (Eds.) : *Sport, Culture and the modern state*. Toronto, 49-55.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

για την πρόκριση στο ευρωπαϊκό κύπελλο του 2008), θεωρούμε ότι παρακινεί επιρρεπείς στην εκδήλωση βίας κοινωνικές ομάδες άσχετες με το ποδόσφαιρο—για παράδειγμα ακραίες πολιτικές οργανώσεις— να συμμετάσχουν ως θεατές στα ποδοσφαιρικά δρώμενα και στην κατάλληλη συγκυρία να δημιουργήσουν βίαια επεισόδια, άσχετα με το καθ' εαυτό ποδοσφαιρικό γεγονός. Φυσικά εδώ δεν υπονοείται ότι τα ΜΜΕ λογίζονται ως η αιτία που προκαλεί τα βίαια επεισόδια στα ποδοσφαιρικά γήπεδα, σίγουρα όμως δια μέσου του τρόπου που παρουσιάζουν τις ειδήσεις ενισχύουν τους φιλάθλους και τους οπαδούς όσον αφορά την ετοιμότητα που εμφανίζουν αυτοί για την ανέλιξη επιθετικής και πολλές φορές βίαιης συμπεριφοράς.

Ως είδηση η βία στα ποδοσφαιρικά γήπεδα 'πουλάει' με αποτέλεσμα να προβάλλεται σχεδόν πάντα ως το μοναδικό συστατικό στοιχείο της κουλτούρας των οπαδών. Για τα ΜΜΕ οι οπαδοί και η κουλτούρα τους έχουν αξία κατά κανόνα μονάχα όταν δημιουργούν επεισόδια πριν, κατά την διάρκεια ή μετά από ένα ποδοσφαιρικό αγώνα. Εάν δεν προκαλούνται επεισόδια η κουλτούρα των οπαδών πολύ σπάνια έχει ειδησεογραφική αξία. Μετά κυρίως τα γεγονότα των Βρυξελλών τον Μάη του 1985, παρατηρείται μια αύξηση των αναφορών σε γεγονότα βίας από τα ΜΜΕ, κυρίως την τηλεόραση, που σχετίζονται με το ποδόσφαιρο ανεξάρτητα εάν έλαβαν χώρα στην Ευρώπη, στην Ασία, στη Λατινική Αμερική ή την Αφρική. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα γεγονότα της ποδοσφαιρικής βίας έχουν αυξηθεί, αλλά σημαίνει ότι έχει αυξηθεί η ειδησεογραφική τους αξία για τα ΜΜΕ. Εάν θέλαμε να συνδέσουμε αυτή την κατάσταση με έναν γενικότερο κοινωνιολογικό προβληματισμό τότε θα λέγαμε ότι το γεγονός ότι χιλιάδες άνθρωποι πεθαίνουν καθημερινά από αυθαίρετες πολιτικές παρεμβάσεις, από πείνα κ.λπ. δεν προσδιορίζεται ως κοινωνικό πρόβλημα. Όταν δύο ομάδες οπαδών της τάξης των εκατό ατόμων, εμπλέκονται σε πράξεις βίας και ένας ή δύο πηγαίνουν στο νοσοκομείο για την παροχή πρώτων βοηθειών, αυτή η κατάσταση, προσδιορίζεται ως κοινωνικό πρόβλημα το οποίο έχει ιδιαίτερη αξία για τα ΜΜΕ. Αυτό είναι και ένα από τα λεγόμενα παράδοξα της μετανεωτερικής κοινωνίας.

Το γεγονός ότι δίνεται υπερβολική βαρύτητα από τα ΜΜΕ σε πράξεις βίας έχει και ορισμένα επακόλουθα. Το πρόβλημα της χρήσης αλκοόλ, ίσως και ναρκωτικών ουσιών από ορισμένους οπαδούς, υπερεκτιμάται και δραματοποιείται από τα ΜΜΕ με κίνδυνο κατόπιν μιας δημόσιας πίεσης να υπερβάλλουν και οι δυνάμεις διατήρησης της δημόσιας τάξης όσον αφορά τις παρεμβάσεις τους στη ζωή των οπαδών, με αποτέλεσμα να κλιμακώνεται η βία, να ποινικοποιείται η ιδιότητα του 'οπαδού' και να ανεβαίνει ο δείκτης ακροαματικότητας στην τηλεόραση παρουσιάζοντας κατ' επιλογή σκηνές βίας 'ζωντανά', σε 'ζωντανή μετάδοση'. Έτσι δημιουργούνται οι προϋποθέσεις γένεσης μιας 'βεντέτας' μεταξύ αστυνομίας και οπαδών, ή οπαδών αντιπάλων ομάδων.

5. 5. Ποδόσφαιρο και τηλεόραση

Στο παράδειγμα της τηλεόρασης φαίνεται ξεκάθαρα η σχέση εξάρτησης των εξελικτικών προοπτικών του ποδοσφαίρου από τα ΜΜΕ, αλλά και η αλληλεξάρτηση ποδοσφαίρου και ΜΜΕ, η οποία μπορεί να τεκμηριωθεί ως

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ακολουθως: Η τηλεόραση και το ποδόσφαιρο παρουσιάζουν μια τάση 'αλληλο-αναγκαιότητας'. Το μέσο πληροφόρησης έχει ανάγκη τον ποδοσφαιρικό αγώνα εξαιτίας της ελκυστικότητας που εμφανίζει για το ενδιαφέρον ενός μεγάλου αριθμού ανθρώπων, ανάλογα με τον αγώνα, οι οποίοι υπολογίζονται σαν 'αγοραστική δύναμη' (μέσω της διαφήμισης), οι δε ποδοσφαιρικοί οργανισμοί έχουν ανάγκη την τηλεόραση εξαιτίας των τεράστιων ποσών που εισπράττουν από τα τηλεοπτικά δικαιώματα.

Σήμερα μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ο συσχετισμός μεταξύ ποδοσφαιρικού συστήματος και τηλεόρασης θέτει ως επακόλουθη συνέπεια, το πρόβλημα 'προσαρμογής' του ποδοσφαίρου στην εμπορική αντίληψη η οποία αποτελεί και ουσιαστικό συστατικό γενικά των επικοινωνιακών ενεργημάτων τα οποία ανελίσσονται στο πεδίο, στην κοινωνική περιοχή των ΜΜΕ. Το ποδόσφαιρο υποχρεώθηκε για παράδειγμα πολλές φορές σε αλλαγή του πλαισίου διεξαγωγής του, όσον αφορά τους κανόνες, τον χώρο και τον χρόνο για να 'εξυπηρετηθεί' ο εμπορικός του χαρακτήρας, ο οποίος πλέον αναδεικνυόταν ως συστατικό του στοιχείο και ήταν αποτέλεσμα κυρίως του συσχετισμού του με την τηλεόραση. Η σχέση αυτή θέτει επιπρόσθετα ως προϋπόθεση γι' αυτή τη συνύπαρξη τη διηνεκή, τη συνεχόμενη προσαρμογή της ποδοσφαιρικής αθλητικής-αγωνιστικής κοινωνικής διεργασίας στις εμπορικές αρχές της τηλεόρασης, στις αρχές του καταναλωτισμού. Ο τηλεοπτικός χρόνος που προσφέρεται για διαφήμιση κατά την ζωντανή μετάδοση ποδοσφαιρικών αγώνων, είναι από τους πλέουν 'ακριβούς'.

Η ροπή των φιλάθλων προς τη βία επηρεάζεται κατά ένα μεγάλο ποσοστό και από τον τρόπο που παρουσιάζονται τα αθλητικά γεγονότα και κυρίως από τις τηλεοπτικές ειδήσεις που σχετίζονται με τα επεισόδια μεταξύ των φιλάθλων. Με μια υπερβολική δραματοποίηση των αθλητικών γεγονότων δια της χρήσης μιας χωρίς αναστολές δημοσιογραφικής γλώσσας προσεγγίζονται οι φίλαθλοι συγκινησιακά και οι οπαδοί ενισχύονται όσον αφορά τις πράξεις βίας, εφόσον γίνονται 'πρώτο θέμα' στα ΜΜΕ.⁸⁴

5. 6. Σκέψεις περί Ποδοσφαίρου και Πολιτικής

Το ποδόσφαιρο εκπληρώνει γενικότερα πολιτικές λειτουργίες από τη στιγμή που συνηγορεί, συνεπικουρεί στην αφύπνιση και δημιουργία αισθημάτων μιας ποικιλότροπα συλλογικής-τοπικής ή εθνικής ταυτότητας και προάγει το τοπικό ή το εθνικό γόητρο. Τα μέλη μιας κοινωνίας ταυτίζονται κατά την διάρκεια του ποδοσφαιρικού ανταγωνισμού, ανεξαρτήτου επιπέδου ανέλιξης, με τις ομάδες τους, με τους αθλητές τους. Μολονότι η ποδοσφαιρική νίκη ή η επιτυχία είναι μια εξειδικευμένη επιτυχία της ποδοσφαιρικής ομάδας, αυτή αποδίδεται γενικά και στους φιλάθλους, τους οπαδούς και σε διεθνή επίπεδα ανταγωνισμού και στο έθνος. Γενικά οι αθλητικές επιδόσεις συμβόλιζαν και συμβολίζουν τουλάχιστον μέχρι σήμερα, τη δυνατότητα και την ικανότητα των

⁸⁴ Παραδειγματικά αναφέρουμε ορισμένους τίτλους των εφημερίδων μετά τα γεγονότα της Παιανίας, στα οποία βρήκε τραγικό θάνατο ένας φίλαθλος. 'Πολεμική σύρραξη ...' *Η βραδινή της Κυριακής*, 1/ 4/ 2007, 16. ' Το παρασκήνιο του μακελειού. Οπαδοί ή συμμορίες' *Το Βήμα* 1/ 4/ 2007.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

κρατών και των εθνών για γενικότερες επιδόσεις, αφού κατορθώνουν και επιτυγχάνουν κατά έναν εύκολα τελούμενο και κατανοητό από όλους τρόπο, την ταύτιση των λαών με τους αθλητικούς ήρωες ή τις ομάδες τους.

Προσπάθειες ή καλύτερα συγκυριακές χρήσεις του ποδοσφαίρου για ποικιλότροπους πολιτικούς σκοπούς, δεν έλειψαν ποτέ, αφού σαν κοινωνικό μέγεθος το ποδόσφαιρο μετασχηματίζεται εύκολα σε εργαλείο πολιτικών ενδιαφερόντων. Μια εκμετάλλευση ανεξέλεγκτου χαρακτήρα όμως ενέχει πολλούς κινδύνους γιατί έτσι μπορεί να χάσει το ποδόσφαιρο τη νοηματική του ιδιαιτερότητα, τη σχετική του ανεξαρτησία, τη σχετική αυτονομία του.

Από την FIFA διακηρύσσεται η οικοδόμηση μιας παγκόσμιας συμφιλίωσης με μέσον το ποδόσφαιρο. Αυτή η επιδίωξη ήταν και παραμένει εφικτή στα πλαίσια του ποδοσφαίρου, επειδή η ποδοσφαιρική επικοινωνία και δράση ανελίσσεται σε θεσμικά πλαίσια εντός των οποίων καταλύονται κοινωνικές κατηγορίες, όπως, κοινωνική θέση, φυλετικά χαρακτηριστικά, εθνική, κοινωνική, γεωγραφική ή ευρύτερα πολιτισμική προέλευση κ.λπ., οι οποίες σε άλλες κοινωνικές περιοχές δημιουργούσαν και δημιουργούν ακόμα και σήμερα αιτίες κοινωνικών διακρίσεων. Η ποδοσφαιρική επικοινωνιακή πρακτική εμφανίζει όχι απλά ανοχή, αλλά έναν οργανωτικά και θεσμικά υποστηριζόμενο σεβασμό, απέναντι στην ποικίλης μορφής διαφορετικότητα του συμμετέχοντος σε αυτή κοινωνικού ατόμου, παρέχοντας ταυτόχρονα νομιμοποιημένα κοινωνικά πλαίσια διακήρυξης της. Επιπρόσθετα ο εκλογικευμένος τρόπος προσέγγισης και έκφρασης της ποδοσφαιρικής επίδοσης επειδή πραγματοποιείται σε καθολικά αποδεκτά και κοινά για όλους τους συμμετέχοντες κανονιστικά πλαίσια αποτελεί μέσον κοινωνικής χειραφέτησης.⁸⁵ Ανάλογα όμως με την κοινωνική, πολιτισμική και κατά κύριο λόγο πολιτική συγκυρία, η διαφορετικότητα μετασχηματίζεται σε μέσον οριοθέτησης, εκμετάλλευσης, αντιπαλότητας και σε αιτία εκδηλώσεων επιθετικότητας και βίας. Στις προοπτικές συγκεκριμένων κοινωνιολογικών θεωρήσεων και εξειδικευμένων με αυτό το ζήτημα διερευνητικών αναλύσεων, οι συγκρούσεις αυτής της μορφής συμβάλουν κυρίως στη διατήρηση της ιδιαίτερης ταυτότητας, καθώς επίσης και στην ενίσχυση των νοηματικών ορίων μεταξύ κοινωνικών ομάδων και επιμέρους κοινωνικών πεδίων και περιοχών.⁸⁶

Η ποδοσφαιρική δραστηριότητα μπορεί εύκολα να χειραγωγηθεί από πολιτικούς-κομματικούς κύκλους και λαμβάνει πέραν των άλλων μια κατ'εξοχήν πολιτική λειτουργία, από τη στιγμή που θα εναρμονισθεί από τους κύκλους αυτούς με την επιδιωκόμενη εθνική ή ιδεολογική μνήμη. Υπό αυτό το δεδομένο και σε συνδυασμό με συγκεκριμένες κοινωνικές προϋποθέσεις μπορούν εύκολα, όπως έχει δείξει μέχρι τώρα η ιστορική-κοινωνική πραγματικότητα του ποδοσφαίρου, να αναπτυχθούν και να εκδηλωθούν στο

⁸⁵ Στο πνεύμα αυτό η εκλογίκευση της αθλητικής-αγωνιστικής επικοινωνιακής πρακτικής, έχει σαφέστατα έναν χαρακτήρα χειραφέτησης. Βλ. αναλυτικά Patsantaras 1994, 97-99 και Πατσαντάρης, Ν. (2007). *Το Ολυμπιακό Φαινόμενο*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 263-325.

⁸⁶ Βλ. χαρακτηριστικά για τη θεωρία των κοινωνικών συγκρούσεων τα 'κλασσικά' και αξεπέραστα έργα: Coser 1965, σελ. 38, 47, 48, 59, 60, 64-81, 148-149 και Dahrendorf 1972. Ο Luhmann, 1981 σελ. 81, τονίζει ότι οι κοινωνικές συγκρούσεις είναι συστατικά στοιχεία της κοινωνικής εξέλιξης, επομένως και της κοινωνικής επικοινωνίας. Βλ. Luhmann Ν. (1981) : *Soziologische Aufklärung 3*. Köln/Opladen.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρης

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ποδοσφαιρικό γήπεδο έντονες φυλετικές διακρίσεις απέναντι σε ποικιλότροπης μορφής διαφορετικότητες τόσο όσον αφορά τους θεατές όσο και τους ποδοσφαιριστές ή απέναντι ποικιλότροπου χαρακτήρα μειονότητες. Φυσικά αυτό δεν σημαίνει ότι οι φυλετικές διακρίσεις είναι χαρακτηριστικό στοιχείο μόνο συσχετισμού του ποδοσφαίρου με ολοκληρωτικά πολιτικά συστήματα.⁸⁷

Οφείλουμε για παράδειγμα να επισημάνουμε ότι δεν υπάρχει 'ένας ρατσισμός' αλλά ποικιλότροποι, οι οποίοι σχηματίζονται ιστορικά και εντός μιας κοινωνίας σε διαφορετικά πεδία και επίπεδα και λαμβάνουν εξειδικευμένα σχήματα. Όπως έχει δείξει η ευρύτερη ευρωπαϊκή ποδοσφαιρική πραγματικότητα(π.χ. στο Ισπανικό πρωτάθλημα), το ποδόσφαιρο είναι ένας χώρος που εύκολα μπορούν να μεταφερθούν ρατσιστικές απόψεις και από χώρος συμφιλίωσης, κοινωνικής χειραφέτησης και από χώρος κοινωνικής ενσωμάτωσης, μετατρέπεται σε χώρο οριοθέτησης, αντιπαλότητας και βίαιης αντιπαράθεσης κοινωνικών-εθνικών ομάδων. Πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί η οριοθέτηση μεταξύ Ελλήνων και Αλβανών από τους έλληνες φιλάθλους όταν και οι Αλβανοί μετανάστες 'βγήκαν' στους δρόμους για να πανηγυρίσουν τις επιτυχίες της ελληνικής ομάδας. Το σύνθημα 'δεν θα γίνεις έλληνας ποτέ ! Αλβανέ !' δείχνει και την 'εθνικιστική εκμετάλλευση' της επιτυχίας της εθνικής ομάδας ποδοσφαίρου, για να μην αναφέρουμε τα θλιβερά επεισόδια που διαδραματίστηκαν τόσο στην Αλβανία όσο και στην Ελλάδα μετά την ήττα της Εθνικής Ελλάδας, από αυτή της Αλβανίας αμέσως μετά το Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Ποδοσφαίρου όπου 'στεφθήκαμε' και πρωταθλητές.

5. 7. Ποδόσφαιρο και Οικονομία

Σε μια αθλητική αγωνιστική αντιπαράθεση όπως για παράδειγμα σε αυτή του ποδοσφαιρικού αγώνα, εντοπίζονται σε μια οικονομική προοπτική⁸⁸, δύο κοινωνικές ομάδες: οι *παραγωγοί* (αθλητές) και οι *καταναλωτές*(φιλάθλοι). Η ποδοσφαιρική δραστηριότητα μετασχηματίζεται σε *καταναλωτικό προϊόν*, ενώ μεταφέρεται ο τυπικός χαρακτηριστικός μηχανισμός της εμπορικής συνδιαλλαγής του επαγγελματικού κόσμου, στα επίπεδα του ποδοσφαίρου και μια ιδιαίτερη ποδοσφαιρική ικανότητα παράγεται στη βάση μια εμπορικής συνδιαλλαγής ή γίνεται η ίδια προϊόν. Το γεγονός αυτό δίνει δυνατότητες μετασχηματισμού της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας σε εμπορική κατηγορία, ενώ ο ποδοσφαιριστής ενσωματώνει αλλά και αντανακλά μια αφηρημένη χρηματική αξία, ένα οικονομικό κεφάλαιο. Προς αυτή την αξία κατευθύνεται η αποζημίωση του αθλητή, η οποία και είναι απαραίτητη προϋπόθεση για αναπαραγωγή του εργατικού δυναμικού του. Η πράξη, το έργο, η επίδοση δεν γίνονται αντιληπτά πλέον μόνο σαν χαρακτηριστικό δείγμα της ανθρώπινης προσωπικής οντότητας, αλλά παραγκωνίζοντάς την καταλαμβάνουν την θέση της. Ο ποδοσφαιριστής σαν οντότητα εμφανίζεται μόνο σαν άθροισμα επιτυχιών, στην θέση δε του προσώπου εμφανίζεται η εικόνα της επίδοσης, η οποία παράγεται με οικονομικούς όρους και διατίθεται σε μια αγορά. Το

⁸⁷ Βλ. μεταξύ άλλων Bauman 1992.

⁸⁸ Για την πρόσβασή μας αυτή βλ. Patsantaras 1994, σελ. 56-95.

υποκείμενο, ο ποδοσφαιριστής μεταλλάσσεται σε οικονομικό κεφάλαιο. Εμπορευματοποίηση στο πνεύμα αυτό για το ποδόσφαιρο σημαίνει ότι η ποδοσφαιρική δραστηριότητα γίνεται εμπορεύσιμο, γίνεται καταναλωτικό είδος και προϊόν.

Με την εμπορευματοποίηση της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας εισέρχεται το ποδόσφαιρο στο κατώφλι συσχετισμού με την οικονομία. Όμως για κοινωνικά πεδία, για κοινωνικές περιοχές οι οποίες δεν έχουν προσεγγίσει *‘ικανά επίπεδα διαφοροποίησης’*, όπως για παράδειγμα το ποδόσφαιρο, τότε αυτή η σχέση με την οικονομία προοιωνίζει συνήθως *‘ετεροπροσδιορισμό’*. Αυτό σημαίνει ότι άσχετα, εκτός ποδοσφαίρου ενδιαφέροντα, διαδραματίζουν συνήθως μονομερώς ένα σημαντικό ρόλο όσον αφορά την διαμόρφωση του ποδοσφαίρου. Εάν για παράδειγμα η οικονομία καθορίζει τους σκοπούς των ποδοσφαιρικών οργανισμών,⁸⁹ τότε ασκεί αυτή επίσης άμεση και δυναμική επιρροή στη δράση των πρωταγωνιστών αυτής της περιοχής (ποδοσφαιριστών – προπονητών -παραγόντων-φιλάθλων κ.λπ.). Μια προς την αγορά προσανατολισμένη δράση και απόφαση συσχετιζόμενη— αυτό είναι και το ουσιαστικό πρόβλημα— με την χαλαρή, παραδοσιακού χαρακτήρα πλασματικής δημοκρατικότητας οργανωτική δομή των ποδοσφαιρικών θεσμών, δείχνει με σαφήνεια ότι διάφορα περιβαλλοντικά και όχι μόνο οικονομικά, ενδιαφέροντα και συμφέροντα διαμορφώνουν σήμερα την ποδοσφαιρική πραγματικότητα.

Όστόσο και εδώ έχουμε μια ιδιαιτερότητα. Η οικονομική εκλογίκευση που κυριαρχεί σήμερα σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής διεργασίας, συσχετίστηκε ανορθόδοξα με το ποδοσφαιρικό σύστημα και το μετασχημάτισε σε μια κερδοφόρα επιχείρηση, με *‘αόρατους’* πολλές φορές αποδέκτες των κερδών. Στις εξελικτικές φάσεις της νεωτερικότητας οι φίλαθλοι στο ποδόσφαιρο είχαν αναπτύξει σε ιδεολογικές βάσεις τη σχέση τους με την ομάδα. Με την ολοκληρωτική εμπορευματοποίηση της ποδοσφαιρικής δράσης στα επαγγελματικά ποδοσφαιρικά επίπεδα, περνάει το ποδόσφαιρο το κατώφλι της μετανεωτερικότητας και η ιδεολογική σχέση μετεξελίσσεται σε οικονομική, σε καταναλωτική σχέση

Η αυξανόμενη απόσταση μεταξύ των οπαδών και των φιλάθλων από τους ποδοσφαιριστές και τους παράγοντες της ομάδας που έρχεται ως αποτέλεσμα της ολοκληρωτικής εμπορευματοποίησης του ποδοσφαίρου, λειτουργεί ανασταλτικά όσον αφορά την ταύτιση των φιλάθλων με τις ομάδες τους, αλλά και με τους ποδοσφαιριστές. Το γήπεδο από χώρος προσωπικής συναισθηματικής σχέσης γίνεται χώρος απρόσωπης σχέσης. Όπως βλέπουμε στις μεγάλες ποδοσφαιρικές ομάδες οι περισσότεροι ποδοσφαιριστές δεν έχουν καμία σχέση με την ομάδα τους πέραν της επαγγελματικής. Ουσιαστικά επομένως δεν πρόκειται για έναν ποδοσφαιρικό ανταγωνισμό όπως τον γνωρίζαμε στο παρελθόν, αλλά κατά κανόνα για έναν οικονομικό ανταγωνισμό. Οι ποδοσφαιριστές μετασχηματίζονται σε

⁸⁹ Για την αλληλένδετη σχέση του σκοπού ενός οργανισμού και της επιρροής του στην συμπεριφορά των μελών του και κυρίως για τους αθλητικούς οργανισμούς βλ. Patsantaras 1994, 160-184 όπου διενεργείται μια πληρέστατη ανάλυση ιδιαίτερα στα επίπεδα υπάρχουσών δυνατοτήτων μιας δομικής διασύνδεσης αθλητικών θεσμών και οργανισμών με το σχετικό τους περιβάλλον κυρίως με την οικονομία.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

πλασματικά οικονομικά κεφάλαια. Στο πνεύμα αυτό κατά κανόνα όπως δείχνει η ποδοσφαιρική πραγματικότητα ο πλουσιότερος σύλλογος κερδίζει και ο φτωχότερος χάνει. Στους χιλιάδες φιλάθλους μιας ομάδας είναι φυσικό να υπάρχουν και κάποιοι οι οποίοι δεν αποδέχονται αυτή τη λογική ή και αν την αποδέχονται όταν δεν ικανοποιούν τα οικονομικά κεφάλαια τις προσδοκίες τους, είναι φυσικό να προβαίνουν σε εκδηλώσεις βίας.

6. Μέτρα Πρόληψης και Καταστολής των Φαινομένων Αθλητικής - Ποδοσφαιρικής Βίας

6.1. Ευρωπαϊκή Ένωση, FIFA

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν λάβει χώρα πολλές φορές συζητήσεις περί του θέματος βία και αθλητισμός και προτείνονται σε αναλογία με την κοινωνική συγκυρία μέτρα για την λύση του προβλήματος.⁹⁰ Το πρόβλημα όμως παραμένει.

Ήδη από τη δεκαετία του '70 το φαινόμενο της βίας στα ποδοσφαιρικά γήπεδα αποτέλεσε θέμα συζητήσεων τόσο στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής 'πολιτικής που αφορά τον αθλητισμό' αλλά και στο πλαίσιο της Αθλητικής Επιστήμης. Παραδειγματικά αναφέρουμε το πανευρωπαϊκό συνέδριο που πραγματοποιήθηκε το 1977 στις Βρυξέλλες με θέμα «Βία και Αθλητισμός», την συνδιάσκεψη των «Υπουργών Αθλητισμού» που πραγματοποιήθηκε το 1978 στο Λονδίνο, το 1981 στη Μαδρίτη⁹¹ και έκτοτε κατά καιρούς σε διάφορες πόλεις της Ευρώπης με τελευταίο σταθμό το Μάρτιο του 2007 στη Στουτγάρδη για το ίδιο θέμα.⁹² «Ο αθλητισμός έχει ισχυρή κοινωνική δύναμη και εκπροσωπεί αξίες. Μαζί θέλουμε να ενισχύσουμε το ρόλο του αθλητισμού στην Ευρώπη και αποφασιστικά να καταπολεμήσουμε σοβαρές απειλές όπως τη βία και το ντόπινγκ», δήλωσε ο Dr. W. Schaeble, Υπουργός Εσωτερικών της Γερμανίας, κηρύσσοντας την έναρξη της διυπουργικής συνάντησης των 26 μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Την ατζέντα δε του συνεδρίου που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της συνάντησης, που συμπεριλάμβανε θέματα όπως αθλητισμός και οικονομία, καταπολέμηση του ντόπινγκ και κυρίως καταπολέμηση της βίας στους αθλητικούς χώρους, άνοιξε ο Franz Beckenbauer ως εκπρόσωπος της FIFA και παρουσίασε την εκστρατεία/καμπάνια του τελευταίου παγκοσμίου κυπέλλου(2006) που είχε το σύνθημα «*Ευκαιρία να οικοδομήσουμε φιλίες*». Οι βίαιες ταραχές που ξέσπασαν με αφορμή ποδοσφαιρικές συναντήσεις τον τελευταίο χρόνο κυρίως στην Ιταλία και τη Γερμανία αποτέλεσαν και το λόγο που οι υπουργοί της ΕΕ που είναι υπεύθυνοι για τον αθλητισμό εξετάζουν προσεκτικά το θέμα του αθλητισμού και της βίας που συμπεριλαμβάνει δραστηριότητες ενσωμάτωσης, όπως προγράμματα για οπαδούς, πολιτικά μέτρα κ.λπ.

⁹⁰ Βλ. αναλυτικά όσον αφορά τις τελευταίες εξελίξεις που σχετίζονται με πρωτοβουλίες της 'Γερμανικής Προεδρίας' : <http://www.eu2007.de/en/News/Press-Releases/March/0312B...>

⁹¹ Βλ. αναλυτικά προς τούτο Schulz, H. J. (1986) : *Aggressive Handlungen von Fußballfans*. Schorndorf : Hofmann. Reihe Sportwissenschaft 21.

⁹² Βλ. <http://www.eu2007.de/en/News/Press-Releases/March/0312BMIEroeffnung.html>

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Αποφασίστηκε να παρουσιασθεί σύντομα η λεγόμενη *Λευκή Βίβλος του Αθλητισμού* στο πλαίσιο της οποίας θα αναλύεται ο ρόλος του αθλητισμού στην κοινωνία, η οικονομική διάσταση του αθλητισμού, η οργανωτική του ιδιαιτερότητα και κυρίως το φαινόμενο του ντόπινγκ και της αθλητικής βίας. Σύμφωνα με την Γερμανική Προεδρία στην ΕΕ, «...η βία και το ντόπινγκ αποτελεί διεθνές φαινόμενο και η Ευρωπαϊκή Προεδρία στηρίζει τις δραστηριότητες για την δημιουργία και την καθιέρωση ενός δικτύου αυτόνομων εθνικών οργανισμών (NADAs) για την καταπολέμησή του».

Πολλές συζητήσεις για τις εκδηλώσεις βίας στα ποδοσφαιρικά γήπεδα συμπεριλαμβάνουν και το φαινόμενο του ρατσισμού. Στο πρώτο συνέδριο με θέμα «*Αθλητισμός, Βία και Ρατσισμός στην Ευρώπη*» που διοργάνωσε το συμβούλιο της Ευρώπης στο πλαίσιο της εκστρατείας που ονομάζεται «*Διαφορετικοί αλλά Ίσοι*» και πραγματοποιήθηκε στη Γαλλία 2-5 Απριλίου 2007, ειδικοί επί του θέματος έκρουσαν το καμπανάκι του κινδύνου.⁹³ Στο πλαίσιο του συνεδρίου τονίστηκε ότι ο αθλητισμός και κατ' επέκταση το ποδόσφαιρο αποτελεί κρίσιμης σημασίας κοινωνική δραστηριότητα. Βασίζεται στον ανταγωνισμό και προκαλεί πάθη και αντιπαραθέσεις. Εν τούτοις πρέπει να αποσυνδεθεί από όλες της μορφές βίας, δεδομένου ότι ένα από τα κυριότερα πλεονεκτήματά του είναι ότι συνδέει και δεν διαιρεί τους λαούς, τόνισε ο Maud de Boer-Buquicchio, αναπληρωτής γενικός γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ρητορικά ακούγονται καλά όλα αυτά, αλλά το ποδόσφαιρο ως αθλητική δραστηριότητα δεν πραγματώνεται σε κοινωνικό κενό.

«Τα τελευταία χρόνια έχουμε παρατηρήσει αυξημένα φαινόμενα βίας, διαδηλώσεις μη-ανοχής, ρατσισμού και ξеноφοβίας σε ποδοσφαιρικούς αγώνες, γεγονός που μεταβάλλει το νόημα ενός από τα πλέον δημοφιλή και αγαπημένα αθλήματα των Ευρωπαίων. Πρέπει να απομακρύνουμε τη βία από το ποδόσφαιρο διαμέσου της πρόληψης, αποφεύγοντας βέβαια τα υπερβολικά μέτρα αστυνόμευσης των σταδίων, με τη βοήθεια βέβαια της αστυνομίας σε περιπτώσεις που αυτή χρειάζεται, προωθώντας και άλλες μορφές συνεργασίας για να διασώσουμε τον κοινωνικό χαρακτήρα του αθλητισμού» και κατ' επέκταση του ποδοσφαίρου δήλωσε στο πλαίσιο του συνεδρίου ο υπεύθυνος διοργανωτής Giusto Catania.

Γενικά επιδιώκεται σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες ο περιορισμός και η απομόνωση των 'ταραχοποιών' φιλάθλων και οπαδών όσον αφορά την πρόσβαση σε ποδοσφαιρικούς αγώνες. Με τη λήψη αστυνομικών και νομικών μέτρων για τη διασφάλιση της δημόσιας τάξης επιδιώκεται η εξέλιξη μιας κοινής στρατηγικής από όλους τους εμπλεκόμενους θεσμούς, έτσι ώστε να καταπολεμηθούν και να ελαττωθούν τα φαινόμενα της αθλητικής βίας. Με επαρκή πρόσληψη προσωπικού στις δημόσιες δυνάμεις για την φύλαξη των αθλητικών χώρων, με την κατάλληλη οργάνωση των ομάδων σε συνεργασία με τα μέλη τους, συνεργασία των ποδοσφαιρικών ομάδων και των δημόσιων αρχών ώστε να εξασφαλισθεί η κατασκευή γηπέδων που θα εγγυάται λειτουργικά την ασφάλεια των θεατών, λήψη κοινωνικών και εκπαιδευτικών μέτρων για την προαγωγή των σχέσεων των αντιπάλων οπαδών κ.λπ. Κατά κανόνα τα μέτρα αυτά αφορούν την ασφάλεια του σταδίου, την παρεμπόδιση της εκδήλωσης βίαιων επεισοδίων στην εξέδρα

⁹³<http://www.sportsviolencesracisme.com>

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

χρησιμοποιώντας τεχνολογικά σύγχρονα μέσα (για παράδειγμα κάμερες, αρίθμηση θέσεων κ.λπ.) ελέγχου και παρακολούθησης των θεατών, καθώς επίσης και την συνοδεία των οργανωμένων οπαδών από αστυνομικά όργανα τόσο κατά την πρόσβαση όσο και κατά την αποχώρηση από το στάδιο

Τα φαινόμενα βίας στα ποδοσφαιρικά γήπεδα δεν είναι ένα φαινόμενο το οποίο εκδηλώνεται μόνο στην Ελλάδα ή την Κύπρο. Τα τελευταία δύο χρόνια υπάρχει μια 'σχετική έξαρση' αυτών των φαινομένων σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, στην Ιταλία, στη Γερμανία, στην Ελβετία, στη Σλοβενία, στην Ολλανδία, στην Σουηδία, στην Ισπανία, στην Βρετανία, στη Γαλλία, στο Βέλγιο κ.λπ.⁹⁴ Πολλοί φοβούνται ότι η έξαρση της ποδοσφαιρικής βίας μας γυρνάει πίσω αρκετές δεκαετίες. Ήδη από την δεκαετία του '60 έχει διαπιστωθεί ότι πολλοί οπαδοί μεταφέρουν μαζί τους στο γήπεδο αντικείμενα που μπορούν να προκαλέσουν βαρύτατους τραυματισμούς εάν υπάρξει μια συμπλοκή με φιλάθλους ή οπαδούς της αντίπαλης ομάδας.⁹⁵ Οι υπεύθυνοι των ποδοσφαιρικών ΠΑΕ και των ποδοσφαιρικών συλλόγων αντιμετωπίζουν με 'αμηχανία' το ζήτημα ελέγχου των οπαδών τους. Ωστόσο ο David Wiill, αντιπρόεδρος της FIFA δήλωνε στο εγγύς παρελθόν ότι δεν θεωρεί ότι κάποια μεμονωμένα περιστατικά σε διαφορετικές χώρες μπορούν να μας οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι έχουμε μια έξαρση των φαινομένων βίας στο ποδόσφαιρο.⁹⁶

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του προέδρου της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Ποδοσφαίρου(FIFA), Joseph Blatter, «*σήμερα το ποδόσφαιρό μας είναι άρρωστο. Πρέπει να του δώσουμε τα κατάλληλα φάρμακα, αυτή είναι η αποστολή μας*».⁹⁷ Είναι όμως σύμπτωμα του ποδοσφαίρου οι εκδηλώσεις βίας στα γήπεδα, ή το ποδοσφαιρικό γήπεδο ως εναπομείνασα κοινωνική περιοχή της μετανεωτερικής κοινωνίας με σχετικά χαλαρές δομές, γίνεται χώρος και μέσον διακήρυξης κοινωνικών αντιθέσεων ή μέσον εκδηλώσεων απόρριψης από κάποιες κοινωνικές ομάδες ποικιλότητας κοινωνικών αξιών; Σε τι αναλογία λοιπόν έχουν οι αιτίες εκδηλώσεων βίας ποδοσφαιρική προέλευση και σε τι αναλογία γίνεται το ποδόσφαιρο αντιληπτό ως μέσον, ως αφορμή εκδηλώσεων βίας της οποίας τα αίτια είναι ευρύτερης κοινωνικής προέλευσης και το ποδοσφαιρικό γήπεδο, ο ποδοσφαιρικός αγώνας αποτελούν το 'μέσον', την αφορμή; Ωστόσο πέραν της αναλογίας καλούνται οι ποδοσφαιρικοί θεσμοί να λύσουν το πρόβλημα της βίας η οποία εκδηλώνεται στα ποδοσφαιρικά γήπεδα. Όταν αναφερόμαστε και σε αιτίες πέραν του ποδοσφαίρου υπονοούμε ότι για την λύση του προβλήματος έχουν ευθύνη και άλλοι θεσμοί, πέραν των ποδοσφαιρικών.

6.2. Αντιμετώπιση του φαινομένου της ποδοσφαιρικής βίας στην ελληνική πραγματικότητα

⁹⁴ Βλ. αναλυτικά In : <http://www.nzherald.co.nz/section/4/story.cfm?c-id=4ob>

⁹⁵ Σε πολλές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στο παρελθόν στη Γερμανία επισημαίνεται ότι πολλοί φιλάθλοι ή οπαδοί φέρουν μαζί τους στο γήπεδο 'αλυσίδες ασφαλείας μοτοποδηλάτων', μαχαίρια, ακόμα και πιστόλια. Βλ. χαρακτηριστικά : Kunkel, R. (1974) : Krieg in der Nordkurve. In : *Die Zeit*, Nr. 50 vom 6. 12. 1974.

⁹⁶ Βλ. αναλυτικά In : <http://www.nzherald.co.nz/section/4/story.cfm?c-id=4ob>

⁹⁷ Βλ. αναλυτικά In : <http://www.tsr.ch/tsr/index.html?siteSect=7650597>.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η Ελλάδα ως κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει προσυπογράψει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τη βία στους αθλητικούς χώρους η οποία και κυρώθηκε από τη Βουλή με το νόμο 1787/ 1987.⁹⁸ Τα μέτρα που προτείνονται από τη σύμβαση αυτή, όπως η λήψη κοινωνικών και εκπαιδευτικών μέτρων δια των μέσων μαζικής ενημέρωσης και η κατάρτιση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για «την προαγωγή του αθλητικού ιδεώδους»⁹⁹ εάν και υιοθετήθηκαν από την Ελληνική Πολιτεία δεν ενεργοποιήθηκαν κοινωνικά. Στην ελληνική επικράτεια ακόμα και σε επίπεδο Super Liga είμαστε μακράν τέτοιων προβληματισμών μολονότι έχουμε υπογράψει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τη Βία στους Αθλητικούς Χώρους από το 1985.¹⁰⁰

Η σύσταση από την Ελλάδα της Διαρκούς Επιτροπής Αντιμετώπισης της βίας (ΔΕΑΒ), τα μέλη της οποίας αποζημιώνονται μηνιαίως¹⁰¹, έχει σαν σκοπό την καταπολέμηση των φαινομένων βίας που εκδηλώνονται στους αθλητικούς χώρους και ιδιαίτερα στα ποδοσφαιρικά γήπεδα, μέχρι σήμερα δεν έχει φέρει κάποιο αποτέλεσμα τουλάχιστον στο βαθμό που είμαστε πληροφορημένοι. Φυσικά ο στόχος της προσπάθειάς μας δεν είναι να αναλύσουμε τα νομοθετήματα που σχετίζονται με τη βία, αλλά να αναζητήσουμε της αιτίες του φαινομένου το οποίο αν και σαν ζήτημα στο εξωτερικό έχει αποτελέσει αντικείμενο επιστημονικής επεξεργασίας από αθλητικούς και ευρύτερα κοινωνικούς επιστήμονες στην Ελλάδα και την Κύπρο εν τούτοις δεν έχει αποτελέσει το θέμα της βίας στα ποδοσφαιρικά γήπεδα αντικείμενο συστηματικής επιστημονικής διερεύνησης. Μονάχα όταν συμβαίνουν επεισόδια βίας τα οποία έχουν και κάποιες σοβαρές επιδράσεις στον ευρύτερο κοινωνικό ιστό συγκεντρώνονται, τα ίδια πάντα πρόσωπα στους ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς και σχολιάζουν τις περισσότερες φορές α-νοηματικά τα γεγονότα, ανασύροντας επιλεκτικές μνήμες από ένα μυθοποιημένο ποδοσφαιρικό παρελθόν.

7 . Μεθοδολογία της Έρευνας

Οι έρευνες σχετικά με τη βία στον αθλητισμό όπως αυτή εκδηλώνεται στα ποδοσφαιρικά γήπεδα, έχουν να αντιμετωπίσουν γενικά και κάποια προβλήματα που σχετίζονται με μεθοδολογικές δυσκολίες. Οι παράμετροι οι οποίοι συγκροτούν τη συμπεριφορά των φιλάθλων και ειδικότερα τη βίαιη συμπεριφορά στο ποδοσφαιρικό γήπεδο ως αντικείμενο επιστημονικής διερεύνησης στο πλαίσιο των πραγματικών κοινωνικών καταστάσεων του σταδίου δεν είναι 'πειραματικά' εύκολα και προσβάσιμα μεγέθη . Μεμονωμένες παράμετροι και μεταβλητές που ενδιαφέρουν τον ερευνητή και σχετίζονται με το πρόσωπο του συμμετέχοντος σε βίαιες εκδηλώσεις εμφανίζουν κατά περίπτωση μια ποικιλότητα και μια μεταβλητότητα, η οποία δυσχεραίνει την έρευνα για παράδειγμα όσον αφορά την απομόνωση και την

⁹⁸ Βλ. Παναγιωτόπουλος, Δ. (2005): *Διεθνείς Αθλητικοί & Ολυμπιακοί Θεσμοί*. Εκδόσεις Έννοια. Αθήνα. Σελ. 325.

⁹⁹ Η εισήγηση στους πολιτικούς υπεύθυνους από 'έγκριτους' νομικούς για χρήση όρων σε νομοθετικά έγγραφα όπως «αθλητικά ιδεώδη», δείχνει ότι στον ελληνικό χώρο είμαστε 'παντελώς εκτός θέματος'.

¹⁰⁰ Βλ. αναλυτικά Παναγιωτόπουλος, Δ. (2005): *Διεθνείς Αθλητικοί & Ολυμπιακοί Θεσμοί*. Εκδόσεις Έννοια. Αθήνα. Σελ. 323-331.

¹⁰¹ Ibid, σελ. 330.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

‘ποσοστοποίηση’ συγκεκριμένων δεδομένων. Τα προβλήματα αυτά που αφορούν κατά κύριο λόγο τις ‘ψυχολογικές’ διερευνητικές προσπάθειες έχουν επισημανθεί εδώ και αρκετές δεκαετίες στη αθλητική επιστημονική βιβλιογραφία.¹⁰²

Από μεθοδολογική άποψη ωστόσο οι διερευνητικές προσπάθειες που αναφέρονται στο φαινόμενο της βίας στον αθλητισμό και ιδιαίτερα στο ποδόσφαιρο, μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο μέρη. Στη μια πλευρά κατατάσσονται εργασίες ‘φαινομενολογικού χαρακτήρα’ στο πλαίσιο των οποίων προσεγγίζεται το πρόβλημα σε ποιοτικά επίπεδα και στην άλλη πλευρά τοποθετούνται ‘εμπειρικές/ποσοτικές’ διερευνητικές προσπάθειες οι οποίες βασίζονται σε συστηματικές μαθηματικές στατιστικές μεθόδους ανάλυσης συγκεκριμένων εμπειρικών δεδομένων, με στόχο την παρουσίαση στατιστικά αξιόπιστων επεξηγήσεων. Οι φαινομενολογικού χαρακτήρα εργασίες σχετικά με το φαινόμενο της ποδοσφαιρικής βίας βασίζονται ουσιαστικά στις ‘θεωρίες περί επιθετικότητας’ (ψυχο-αναλυτική θεωρία, θεωρία των κινήτρων, θεωρία της υπόθεσης περί κάθαρσης, κ.λπ.).¹⁰³ Στο πλαίσιο αυτό ταξινομούνται και διερευνητικές προσπάθειες οι οποίες προσεγγίζουν το πρόβλημα της βίας που αφορά τους θεατές από διαφορετική ψυχολογική, κοινωνικο-ψυχολογική και κοινωνιολογική άποψη.¹⁰⁴ Από την άλλη πλευρά ταξινομούνται ερευνητικές προσπάθειες οι οποίες βασίζονται σε εμπειρικά δεδομένα προερχόμενα είτε από συστηματική παρατήρηση, είτε από ερωτηματολόγια με βάση τα οποία επιδιώκεται να εντοπισθούν τα αίτια και οι αφορμές που κατά κανόνα έχουν κοινωνικές καταβολές και λειτουργούν καταλυτικά όσον αφορά την εμφάνιση της βίας στα ποδοσφαιρικά γήπεδα.¹⁰⁵ Στις κοινωνικές επιστήμες τόσο η επιστημονική εμπειρία όσο και η καθημερινή εμπειρία έχουν μια κοινή βάση, στηρίζονται σε παρατηρήσεις με τη διαφορά ότι η επιστημονική παρατήρηση προσπαθεί από μια σειρά ομοίων και επαναλαμβανόμενων καταστάσεων να ανιχνεύσει τα κοινά τους στοιχεία και στη συνέχεια να κατανοήσει και να προσδιορίσει τη σχέση των παρατηρούμενων γεγονότων με τα προς διερεύνηση ερωτηματικά. Για τη μελέτη συγκεκριμένων κοινωνικών γεγονότων είναι απαραίτητη η συγκέντρωση εξειδικευμένων πληροφοριών που αφορούν συγκεκριμένες

¹⁰²Βλ. μεταξύ άλλων Volkamer, M. (1973) : Sozialpsychologische Probleme des Schausports. In: *Jeunesse et Sport* 5, 127-130.

¹⁰³ Βλ. μεταξύ άλλων κάποιες από τις πρώτες προσπάθειες αυτού του περιεχομένου : Bandura, A. /Walters, R. H. (1959): *Adolescent aggression: A study of the influence of child training practices and family interrelationships*. New York; Lorenz, K. (1963) : *Das so genannte Böse*. Wien; Dollard, J. et al. (1939): *Frustration and Aggression*. New Haven.

¹⁰⁴ Από τις πρώτες εργασίες αυτής της μορφής, βλ. μεταξύ άλλων Olweus, D. (1972) : Personality and aggression. In: Cole, J. / Jensen D.: *Nebraska Symposium on motivation*. Lincoln/Neb. 261-321; Berkowitz, L. (1962): *Aggression: a social psychological analysis*. New York; Becker, P. (1982): Haut’ se, haut’ se in ‘ne Schnauze- Das Fußballstadion als Ort der Reproduktion sozialer Strukturen. In : Pilz, G. (Hrsg.) : *Sport und körperliche Gewalt*. Reinbek. 72-84; Stemme, F. (1980) : Der Fußball und seine Konflikte. In : *Der Fußball-Trainer* 31, 1-4.

¹⁰⁵ Βλ. μεταξύ άλλων Friebe, H. (1980): Krieg der Fans oder Fußball ist mein Leben. In: *Betrifft Erziehung* 7/8,40-44. Gabler, H./ Schulz, H. / Weber, R. (1982) : Zuschaueraggressionen – eine Feldstudie über Fußballfans. In : Pilz u.a. : *Sport und Gewalt*. Schorndorf. 23-60; Herrmann, H. (1980) : Fans als Stimulans und als Konfliktpotential. In : Lindner, R. (Hrsg.) : *Der Fußballfan. Ansichten vom Zuschauer*. Frankfurt. 139-147.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ιδιότητες των στοιχείων που συνιστούν αυτά τα γεγονότα, όπως για παράδειγμα η συχνότητα εμφάνισής των, αλλά και συγκεκριμένες τεχνικές ανάλυσης της συλλεγόμενης πληροφορίας.

Στόχος ετούτης της μελέτης είναι να προσεγγίσουμε με συστηματικό και αντικειμενικό κατά το δυνατόν τρόπο το φαινόμενο της βίας στα ποδοσφαιρικά γήπεδα, ως κοινωνικό φαινόμενο και πέρα από την συστηματική του περιγραφή που θεωρούμε ότι είναι αναπόσπαστο κομμάτι της επιστημονικής έρευνας, επιδίωξή μας είναι να διατυπώσουμε μια άποψη, ένα συμπέρασμα και για κάποιες πραγματικότητες οι οποίες δεν γίνονται άμεσα αντιληπτές επειδή προκύπτουν ως αιτιατές σχέσεις μεταξύ των στοιχείων που παρατηρούμε.

Με συγκεκριμένες θεωρητικές αναφορές (υποθέσεις, διατύπωση ερωτηματικών, εννοιολογικά εργαλεία), οι οποίες αλληλο-σχετίζονται προσπαθούμε να κατανοήσουμε τη φύση του φαινομένου της βίας στο γήπεδο και κάτω από δεδομένες συνθήκες περιορίζοντας τα επίπεδα της ενδεχομενικότητάς του, να προβλέψουμε όσο μας επιτρέπει η παρούσα κοινωνική και πολιτισμική συγκυρία την εξέλιξή του. Πρέπει να τονίσουμε ότι η θεωρητική μας αναφορά αποτελεί ουσιαστικό και αναπόσπαστο τμήμα της εμπειρικής έρευνας εφόσον επιδιώκουμε με αυτή τον έλεγχο των θεωρητικά διατυπωμένων εικασιών μας σχετικά με την ισχύ τους σε πραγματικές, δηλαδή σε εμπειρικές συνθήκες. Οι θεωρητικές μας υποθέσεις και ο συστηματικός τρόπος ελέγχου αυτών των υποθέσεων που πραγματοποιείται με βάση συγκεκριμένους κανόνες αποτελούν και την μέθοδό μας. Με προγραμματισμένη και συστηματική συλλογή, ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων μας επιδιώκουμε να προσεγγίσουμε αξιόπιστες ερμηνείες, αλλά και λύσεις σχετικά με το σημαντικό πρόβλημα της βίας στο ποδοσφαιρικό γήπεδο.

Η έρευνα αυτή μπορεί να γίνει κατανοητή ως *βασική έρευνα* που στόχο έχει να καταλήξει σε θεωρητικά συμπεράσματα παράγοντας καινούργια γνώση γύρω από το πρόβλημα της βίας στο γήπεδο, αλλά ταυτόχρονα ευελπιστούμε οι θεωρητικές αυτές γνώσεις να βρουν και πρακτική εφαρμογή (έχει δηλαδή και χαρακτήρα *εφαρμοσμένης έρευνας*), από τους εμπλεκόμενους στο πρόβλημα θεσμούς.

Αξιοποιούμε το υπάρχον για τον προβληματισμό μας επίπεδο της εξειδικευμένης θεωρητικής γνώσης, αλλά ταυτόχρονα και τη γνώση για τις γενικότερες κοινωνικές διαστάσεις που σχετίζονται με το πρόβλημα της βίας στον αθλητισμό. Στο πλαίσιο αυτό κατασκευάσαμε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο και ελέγξαμε όσον αφορά την λειτουργικότητά του. Επειδή επιδιώκουμε με τη χρήση ερωτηματολογίου να συλλέξουμε στοιχεία που θα μας βοηθήσουν να περιγράψουμε τη φύση της βίας στο γήπεδο, ως κοινωνικό γεγονός, αλλά και να προσδιορίσουμε τις σχέσεις μεταξύ αυτού του γεγονότος με άλλα τα οποία λειτουργούν καταλυτικά στην εμφάνισή του, η έρευνα αυτή μπορεί να προσδιοριστεί ως περιγραφική έρευνα.

Επιλέξαμε για την στατιστική ανάλυση¹⁰⁶ των δεδομένων την στατιστική διαδικασία *SPSS v 11*. Για την στατιστική ανάλυση χρησιμοποιήθηκε η περιγραφική στατιστική και το μη παραμετρικό τεστ χ^2 . Το επίπεδο

¹⁰⁶ Η στατιστική επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων της έρευνας πραγματοποιήθηκε από τον κ. Γ. Ντάλα, Λέκτορα στο ΤΕΦΑΑ/ΕΚΠΑ.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

σημαντικότητας ορίστηκε το $p < .05$. Στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων ελέγξαμε το επίπεδο μέτρησης των μεταβλητών και το στατιστικό μοντέλο που επιλέξαμε το οποίο και μας επιτρέπει την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων (εγκυρότητα των αποτελεσμάτων).

Πολλά ερωτηματικά τα οποία θέσαμε, όπως αυτά που σχετίζονται με το γυναικείο ποδόσφαιρο ή με έναν ευρύτερο συσχετισμό του προβλήματος της γηπεδικής βίας με άλλα κοινωνικά προβλήματα, αλλά και η συμμετοχή για πρώτη φορά αρμόδιων για την περιφρούρηση των γηπεδικών χώρων ανώτερων αξιωματικών της Ελληνικής Αστυνομίας, δίνουν και έναν πρωτότυπο χαρακτήρα στην έρευνα αυτή. Επίσης και ο αριθμός των συμμετεχόντων στην έρευνα ($N = 1031$) και η κοινωνική τους ποικιλομορφία της δίνουν αξιοπιστία, πρωτοτυπία και σε μεγάλο βαθμό εγκυρότητα. Γι' αυτό και προσδιορίσαμε την ερευνά μας ως *δειγματοληπτική*.

Βασικός μας σκοπός ήταν να ανιχνευθούν οι αιτίες οι οποίες 'παράγουν' αυτό το φαινόμενο. Ο πληθυσμός στον οποίο επικεντρωθήκαμε εμφανίζει κατ' επιλογή μας μια ποικιλομορφία. Απευθυνθήκαμε σε εξειδικευμένους με το θέμα της βίας ανώτερους αξιωματικούς της αστυνομίας, σε εν ενεργεία αλλά και παλαίμαχους ποδοσφαιριστές, προπονητές ποδοσφαίρου, φοιτητές και φοιτήτριες του ΤΕΦΑΑ με ειδικότητα στο ποδόσφαιρο, φιλάθλους στα γήπεδα και απλούς ανθρώπους της καθημερινότητας στην Ελλάδα και την Κύπρο. Αυτό θεωρούμε ότι διασφαλίζει την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος. Τα αποτελέσματα της έρευνάς μας προκύπτουν από μια ποσοτική ανάλυση των δεδομένων τα οποία όμως στη συνέχεια επιδιώκουμε να τα ερμηνεύσουμε με ποιοτικές θεωρητικές προσεγγίσεις. Ο χρόνος που είχαμε στη διάθεσή μας για την έρευνα αυτή δεν μας επέτρεψε να επιλέξουμε μια περισσότερο αξιόπιστη τεχνική όπως αυτή της 'συμμετοχικής παρατήρησης', ή της διεξαγωγής συνεντεύξεων, η οποία θα μας απέδιδε ως καθαρά ποιοτική ερευνητική διαδικασία καλύτερα αποτελέσματα, κυρίως καταγράφοντας με συστηματικό τρόπο τις απόψεις των μελών των σημαντικότερων συνδέσμων φιλάθλων για το συγκεκριμένο θέμα που τους αφορά άμεσα.

Ο πληθυσμός που επιλέξαμε ως δείγμα, ο *πληθυσμός στόχος* θεωρούμε ότι είναι σε υψηλά επίπεδα αντιπροσωπευτικός για την διερεύνηση του προβλήματος που θέσαμε.

Η βαρύτητα της διερεύνησής μας δεν δίνεται ουσιαστικά μόνο στους οπαδούς ή τους φιλάθλους αλλά στο κοινωνικό περιβάλλον, σε κοινωνικές παραμέτρους οι οποίες ενδεχομένως προοιωνίζουν και ταυτόχρονα λειτουργούν καταλυτικά στην εμφάνιση της βίας. Επιδιώκουμε επομένως πέραν των άλλων και την ενεργοποίηση μιας *κοινωνικής αυτοθεματοποίησης*, ενός *κοινωνικού αναστοχασμού*.

8. Στατιστική Ανάλυση και Συζήτηση

Στη μελέτη συμμετείχαν 1031 άτομα και των δύο φύλων (82.7% γένους αρσενικού και 16.8% γένους θηλυκού) που εκπροσωπούν διαφορετικά κοινωνικά στρώματα ενώ το φάσμα της ηλικίας τους κυμαίνεται σε ποσοστό 23.4% κάτω των 20 ετών, σε ποσοστό 35.2% μεταξύ 20-29 ετών, σε ποσοστό 9.7% μεταξύ 30-39 ετών, σε ποσοστό 21.0% μεταξύ 40-49 ετών, σε ποσοστό 10.1% μεταξύ 50-59 ετών και σε ποσοστό 0.1% για ηλικίες πάνω από 60 ετών. Το συνολικό δείγμα κατηγοριοποιήθηκε σε πέντε διαφορετικές ομάδες:

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Την 1η ομάδα ($N = 335$) συγκροτούν τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από την Κύπρο. Η 2^η ομάδα ($N = 35$) συγκροτείται από ανώτερους και ανώτατους αξιωματικούς της αστυνομίας. Η 3^η ομάδα ($N = 343$) απαρτίζεται από φοιτήτριες των ΤΕΦΑΑ της ειδικότητας ποδοσφαίρου. Η 4^η ομάδα ($N = 143$) συγκροτείται από επαγγελματίες και ερασιτέχνες ποδοσφαιριστές, καθώς επίσης και από επαγγελματίες προπονητές του ποδοσφαίρου. Η 5^η ομάδα ($N = 175$) αποτελείται από γονείς των οποίων τα παιδιά φοιτούν σε ακαδημίες ποδοσφαίρου.

Ερώτηση 1. Από τους ερωτηθέντες το 43.0% ασχολείται με το ποδόσφαιρο ενεργά κατά τον ελεύθερο χρόνο, το 37.5% συμμετέχει σε τοπικά ερασιτεχνικά πρωταθλήματα, το 6.0% προέρχεται από τον χώρο του επαγγελματικού ποδοσφαίρου, ενώ ποσοστό 12.4% δεν έχει ασχοληθεί ενεργά ποτέ με το ποδόσφαιρο. Τα ποσοστά των επιμέρους ομάδων (σε αντιστοιχία με την προαναφερόμενη ομαδοποίηση) αναφορικά με το εάν είναι ή ήταν επαγγελματίες ποδοσφαιριστές (περίπτωση 1α) αναγράφονται στον πίνακα 1. Αντίστοιχα παρουσιάζονται τα επιμέρους ποσοστά των ομάδων σχετικά με το αν είναι ή ήταν ερασιτέχνες ποδοσφαιριστές (περίπτωση 1β). Η περίπτωση 1γ αναφέρεται στο ερώτημα εάν οι ερωτηθέντες των επιμέρους ομάδων αφιερώνουν τον ελεύθερο χρόνο τους στο ποδόσφαιρο. Τέλος τα άτομα που δεν έχουν παίξει ποτέ ποδόσφαιρο αφορούν την περίπτωση 1δ.

Πίνακας 1

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 ($N=335$)	Ομάδα 2 ($N = 35$)	Ομάδα 3 ($N=343$)	Ομάδα 4 ($N=143$)	Ομάδα 5 ($N=175$)
1 ^α	12 (19,4%)	1 (1,6%)	12 (19,4%)	35 (56,5%)	2 (3,2%)
1 ^β	69 (17,8%)	7 (1,8%)	139 (35,9%)	103 (26,6%)	69 (17,8%)
1 ^γ	157 (35,5%)	22 (5,0%)	163 (36,8%)	4 (0,9%)	97 (21,9%)
1 ^δ	90 (70,3%)	5 (3,9%)	26 (20,3%)		7 (5,5%)
Σύνολο	328 (32,2%)	35 (3,4%)	340 (33,3%)	142 (13,9%)	175 (17,2%)

Ερώτηση 2. Οι απόψεις των ερωτηθέντων σχετικά με το εάν παρακολουθούν αγώνες ποδοσφαίρου στην τηλεόραση, στη μεγαλύτερη πλειοψηφία τους (ποσοστό 65.8%) απάντησαν ότι παρακολουθούν αγώνες ποδοσφαίρου πολύ συχνά ανεξάρτητα από τις ομάδες που συμμετέχουν στον ποδοσφαιρικό ανταγωνισμό. Τα ποσοστά των επιμέρους ομάδων (σε αντιστοιχία με την προαναφερόμενη ομαδοποίηση) αναφορικά με το αν βλέπουν ποδόσφαιρο στην τηλεόραση μόνον αν παίζει η ομάδα τους (περίπτωση 2α) αναγράφονται στον πίνακα 2. Αντίστοιχα παρουσιάζονται τα επιμέρους ποσοστά των ομάδων σχετικά με το αν βλέπουν ποδόσφαιρο στην τηλεόραση ανεξάρτητα από το ποια ομάδα παίζει (περίπτωση 2β). Η περίπτωση 2γ αναφέρεται στο ερώτημα αν σπάνια βλέπουν ποδόσφαιρο στην τηλεόραση και η περίπτωση 2δ αναφέρεται σε αυτούς που δεν βλέπουν ποτέ.

Πίνακας 2

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
2 ^α	49 (50,5%)	6 (6,1%)	35 (35,7%)	5 (5,1%)	3 (3,1%)
2 ^β	157 (23,2%)	13 (1,9%)	231 (34,1%)	135 (19,9%)	142 (20,9%)
2 ^γ	106 (49,1%)	12 5,6(%)	68 (31,5%)	3 (1,4%)	27 (12,5%)
2 ^δ	21 (63,6%)	4 (12,1%)	6 (18,2%)		2 (6,1%)
Σύνολο	333 (32,5%)	35 (3,4%)	340 (33,2%)	143 (14,0%)	174 (17,0%)

Ερώτηση 3. Στην ερώτηση εάν πηγαίνουν στο γήπεδο για να παρακολουθήσουν έναν ποδοσφαιρικό αγώνα, το 28.8% δήλωσε ότι πηγαίνει μόνον όταν παίζει η δική τους ομάδα, το 29.8% μόνον όταν πρόκειται να δουν ένα καλό αγώνα, και το 29.1% σπάνια πηγαίνουν στο γήπεδο. Τα ποσοστά των επιμέρους ομάδων (σε αντιστοιχία με την προαναφερόμενη ομαδοποίηση) σχετικά με το αν πηγαίνουν στο γήπεδο μόνον όταν παίζει η ομάδα τους (περίπτωση 3α) αναγράφονται στον πίνακα 3. Αντίστοιχα τα ποσοστά που πηγαίνουν στο γήπεδο που πιστεύουν ότι πρόκειται να δουν έναν καλό αγώνα παρουσιάζονται στην περίπτωση 3β. Η περίπτωση 3γ αναφέρεται σε αυτούς που πηγαίνουν σπάνια στο γήπεδο και η περίπτωση 3δ αναφέρεται σε αυτούς που δεν έχουν πάει ποτέ στο γήπεδο.

Πίνακας 3

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
3 ^α	90 (30,3%)	3 (1,0%)	111 (37,4%)	49 (16,5%)	44 (14,8%)
3 ^β	63 (20,5%)	8 (2,6%)	115 (37,5%)	66 (21,5%)	55 (17,9%)
3 ^γ	117 (39,0%)	19 (6,3%)	84 (28,0%)	27 (9,0%)	53 (17,7%)
3 ^δ	63 (52,5%)	5 (4,2%)	29 (24,2%)	1 (0,8%)	22 (18,3%)
Σύνολο	333 (32,5%)	35 (3,4%)	339 (33,1%)	143 (14,0%)	174 (17,0)

Ερώτηση 4. Το δείγμα σε ποσοστό 69.8% θεωρεί τον εαυτό του ως φίλαθλο ενώ μόνο το 12.8% τον θεωρεί ως οπαδό. Τα ποσοστά των επιμέρους ομάδων (σε αντιστοιχία με την προαναφερόμενη ομαδοποίηση) σχετικά με το αν θα χαρακτήριζαν τον εαυτό τους ως οπαδό (περίπτωση 4α) αναγράφονται στον πίνακα 4. Αντίστοιχα τα ποσοστά που θα χαρακτήριζαν τον εαυτό τους ως φίλαθλο παρουσιάζονται στην περίπτωση 4β. Η περίπτωση 4γ αναφέρεται σε αυτούς που απάντησαν 'δεν ξέρω-δεν απαντώ'.

Πίνακας 4

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας
 Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
 ΤΕΦΑΑ
 Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
4 ^α	61 (46,2%)	2 (1,5%)	54 (40,9%)	9 (6,8%)	6 4,5(%)
4β	167 (23,2%)	28 (3,9%)	248 (34,4%)	128 (17,8%)	149 (20,7%)
4γ	103 (60,9%)	4 (2,4%)	38 (22,5%)	6 (3,6%)	18 (10,7%)
Σύνολο	331 (32,4%)	34 (3,3%)	340 (33,3%)	143 (14,0%)	173 (16,9%)

Ερώτηση 5. Στις περιπτώσεις που οι ερωτηθέντες χαρακτηρίζουν τον εαυτό τους ως φίλαθλο, το 79.8% απάντησε ότι δεν είναι μέλος σε κάποια Ένωση φιλάθλων, ενώ το 8.6% απάντησε θετικά ότι δηλαδή είναι μέλος σε κάποια Ένωση φιλάθλων. Τα ποσοστά των επιμέρους ομάδων (σε αντιστοιχία με την προαναφερόμενη ομαδοποίηση) σχετικά με το αν εκείνοι που αυτοχαρακτηρίζονται ως οπαδοί ή ως φίλαθλοι είναι και μέλη σε κάποια ένωση φιλάθλων τα ποσοστά που απάντησαν θετικά αναγράφονται στην περίπτωση 5^α ενώ αυτά που απάντησαν αρνητικά στην περίπτωση 5β.

Πίνακας 5

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
5 ^α	21 (23,6%)	1 (1,1%)	40 (44,9%)	8 (9,0%)	19 (21,3%)
5β	257 (31,2%)	28 (3,4%)	272 (33,0%)	130 (15,8%)	138 (16,8%)
Σύνολο	278 (30,4%)	29 (3,2%)	312 (34,1%)	138 (15,1%)	157 (17,2%)

Ερώτηση 6. Οι ερωτηθέντες σε ένα ποσοστό 42.% απάντησαν ότι ο λόγος για τον οποίο πηγαίνουν στο γήπεδο είναι η αγάπη τους για το ποδόσφαιρο, ενώ μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό (6.1%) δήλωσε ότι πηγαίνει στο γήπεδο για να ξεφύγει από την καθημερινότητα. Τα ποσοστά των επιμέρους ομάδων (σε αντιστοιχία με την προαναφερόμενη ομαδοποίηση) γιατί πηγαίνουν στο γήπεδο να παρακολουθήσουν έναν ποδοσφαιρικό αγώνα επειδή αγαπούν το ποδόσφαιρο και θέλουν να δουν ένα ωραίο παιχνίδι αναγράφονται στην περίπτωση 6α. Αντίστοιχα αυτοί που θέλουν να ενισχύσουν την ομάδα τους στην περίπτωση 6β. Αυτούς που τους αρέσει η ατμόσφαιρα στο γήπεδο αναγράφονται στην περίπτωση 6δ ενώ εκείνοι που πηγαίνουν παρασυρόμενοι από το φιλικό περιβάλλον στην περίπτωση 6ε. Τέλος στην περίπτωση 6στ αναγράφεται το ποσοστό 'δεν ξέρω-δεν απαντώ'.

Πίνακας 6

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρης
 Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
 ΤΕΦΑΑ
 Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

6 ^α	134 (30,9%)	19 (4,4%)	135 (31,2%)	79 (18,2%)	66 (15,2%)
6 ^β	45 (20,9%)	3 (1,4%)	75 (34,9%)	50 (23,3%)	42 (19,5%)
6 ^γ	26 (22,2%)	2 (1,7%)	58 (49,6%)	8 (6,8%)	23 (19,7%)
6 ^δ	30 (47,6%)	2 (3,2%)	17 (27,0%)	4 (6,3%)	10 (15,9%)
6 ^ε	9 (20,9%)	1 (2,3%)	21 (48,8%)	2 (4,7%)	10 (23,3%)
6στ	74 (54,0%)	5 (3,6%)	34 (24,8%)		24 (17,5%)
Σύνολο	318 (31,5%)	32 (3,2%)	340 (33,7%)	143 (14,2%)	175 (17,4%)

Ερώτηση 7. Στην ερώτηση εάν είναι σημαντικό να κερδίζει η ομάδα που υποστηρίζουν το μεγαλύτερο ποσοστό (48.2%) το θεωρεί πολύ σημαντικό ενώ το 39.7% είναι αδιάφορο, απλά προσδοκούν να δουν ένα καλό ποδοσφαιρικό αγώνα. Τα ποσοστά των επιμέρους ομάδων (σε αντιστοιχία με την προαναφερόμενη ομαδοποίηση) στην ερώτηση πόσο σημαντικό είναι για σας να κερδίζει η ομάδα σας το ποσοστό που απάντησε ότι τους είναι αδιάφορο και απλά θέλουν να παρακολουθήσουν έναν ωραίο αγώνα αναγράφεται στην περίπτωση 7^α. Αντίστοιχα το ποσοστό που θεωρεί πολύ σημαντικό να κερδίζει η ομάδα τους είναι η περίπτωση 7^β και στην περίπτωση 7^γ αναγράφεται το ποσοστό ‘δεν ξέρω-δεν απαντώ’.

Πίνακας 7

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
7 ^α	99 (24,2%)	22 (5,4%)	155 (37,9%)	48 (11,7%)	85 (20,8%)
7 ^β	172 (34,6%)	9 (1,8%)	155 (31,2%)	93 (18,7%)	68 (13,7%)
7 ^γ	50 (47,6%)	3 2,9(%)	28 (26,7%)	2 (1,9%)	22 (21,0%)
Σύνολο	321 (31,8%)	34 (3,4%)	338 (33,4%)	143 (14,1%)	175 (17,3%)

Ερώτηση 8. Στην ερώτηση εάν θεωρείται σωστό, μια σκόπιμη επικίνδυνη και ανταθλητική ενέργεια του ποδοσφαιριστή για να εμποδίσει τον αντίπαλο να επιτύχει γκολ, το 67.1% απάντησε αρνητικά αλλά ένα ποσοστό 26.3% θεωρεί σωστή αυτή την ενέργεια. Τα ποσοστά των επιμέρους ομάδων (σε αντιστοιχία με την προαναφερόμενη ομαδοποίηση) αντίστοιχα με την ερώτηση εάν θεωρούν σωστή μια σκόπιμη ανταθλητική ενέργεια από έναν ποδοσφαιριστή με σκοπό να αποκτήσει η ομάδα του πλεονέκτημα το ποσοστό που απάντησε καταφατικά αναγράφεται στην περίπτωση 8^α και το αντίστοιχο που απάντησε αρνητικά στην περίπτωση 8^β. Στην περίπτωση 8^γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 8

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
8 ^α	50 (18,5%)	3 (1,1%)	97 (35,8%)	67 (24,7%)	54 (19,9%)
8 ^β	250 (36,1%)	29 (4,2%)	225 (32,5%)	73 (10,5%)	115 (16,6%)

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρης
 Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
 ΤΕΦΑΑ
 Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

8γ	28 (48,3%)	2 (3,4%)	19 (32,8%)	3 (5,2%)	6 (10,3%)
Σύνολο	328 (32,1%)	34 (3,3%)	341 (33,4%)	143 (14,0%)	175 (17,1%)

Ερώτηση 9. Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων (82.3%) θεωρεί ένας ποδοσφαιριστής ο οποίος δεν έχει καλή φυσική κατάσταση και καλή τεχνική κατάρτιση, επομένως δεν προσφέρει καλό θέαμα, μπορεί να αποτελέσει αφορμή επεισοδίων μέσα στον αγωνιστικό χώρο. Τα ποσοστά των επιμέρους ομάδων (σε αντιστοιχία με την προαναφερόμενη ομαδοποίηση) σχετικά με το αν η μη ύπαρξη καλής φυσικής και τεχνικής κατάρτισης αποτελούν καταλυτικά στοιχεία στην εμφάνιση της βίας στο γήπεδο αναγράφονται στην περίπτωση 9^α ενώ στην περίπτωση 9^β αυτών που υποστηρίζουν το αντίθετο. Στην περίπτωση 9γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 9

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
9 ^α	231 (27,2%)	33 (3,9%)	294 (34,7%)	128 (15,1%)	162 (19,1%)
9 ^β	54 (55,1%)	1 (1,0%)	30 (30,6%)	10 (10,2%)	3 (3,1%)
9γ	43 (58,9%)		16 (21,9%)	5 (6,8%)	9 (12,3%)
Σύνολο	328 (32,2%)	34 (3,2%)	340 (33,4%)	143 (14,0%)	174 (17,0%)

Ερώτηση 10. Το 49.6% των ερωτηθέντων νοιώθει αποστροφή όταν η τηλεόραση προβάλλει επεισόδια ποδοσφαιρικής βίας ενώ το 29.3% παρακολουθεί με ενδιαφέρον τα επεισόδια αυτά. Τα ποσοστά των επιμέρους ομάδων (σε αντιστοιχία με την προαναφερόμενη ομαδοποίηση) σχετικά με το αν νοιώθουν αποστροφή και αλλάζουν κανάλι αναγράφονται στην περίπτωση 10^α. Αυτοί που συνεχίζουν να παρακολουθούν με ενδιαφέρον στην περίπτωση 10^β ενώ για αυτούς που τους είναι αδιάφορο στην περίπτωση 10γ. Στην περίπτωση 10γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 10

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
10 ^α	183 (35,8%)	21 (4,1%)	154 (30,1%)	68 (13,3%)	85 (16,6%)
10 ^β	95 (31,5%)	10 (3,3%)	119 (39,4%)	39 (12,9%)	39 (12,9%)

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας
 Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
 ΤΕΦΑΑ
 Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

10γ	31 (17,7%)	2 (1,1%)	58 (33,1%)	34 (19,4%)	50 (28,6%)
10δ	16 (57,1%)	1 (3,6%)	9 (32,1%)	1 (3,6%)	1 (3,6%)
Σύνολο	325 (32,0%)	34 (3,3%)	340 (33,5%)	142 (14,0%)	175 (17,2%)

Ερώτηση 11. Αθλητικές εφημερίδες αγοράζει καθημερινά το 32.5% του δείγματος σε αντίθεση με το 43.9% που αγοράζει σπάνια κάποια αθλητική εφημερίδα. Τα ποσοστά στις επιμέρους ομάδες (σε αντιστοιχία με την προαναφερόμενη ομαδοποίηση) κατανέμονται στην περίπτωση 11^α αυτών που αγοράζουν καθημερινά και στην περίπτωση 11β αυτών που αγοράζουν σπάνια. Η περίπτωση 11γ αντιστοιχεί σε εκείνους που δεν αγοράζουν ποτέ κάποια αθλητική εφημερίδα.

Πίνακας 11

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
11 ^α	64 (19,1%)	4 (1,2%)	150 (44,8%)	68 (20,3%)	49 (14,6%)
11β	143 (31,6%)	12 (2,6%)	135 (29,8%)	69 (15,2%)	94 (20,8%)
11γ	123 (52,1%)	19 (8,1%)	56 (23,7%)	6 (2,5%)	32 (13,6%)
Σύνολο	330 (32,2%)	35 (3,4%)	341 (33,3%)	143 (14,0%)	175 (17,1%)

Ερώτηση 12. Στο ερώτημα εάν τα ΜΜΕ είναι συνυπεύθυνα για την εμφάνιση βίαιων επεισοδίων στα γήπεδα με εκρηκτικά δημοσιεύματα όσον αφορά το πρόσωπο του διαιτητή ή τις απόψεις των παραγόντων δύο αντιπάλων ομάδων πριν ή μετά την συνάντησή τους σε μια σημαντική αναμέτρηση, το 81.5% απάντησε θετικά. Το ποσοστό που απάντησε καταφατικά στο ερώτημα αναφέρεται στην περίπτωση 12^α ενώ το ποσοστό που δεν θεωρεί υπεύθυνα τα ΜΜΕ στην περίπτωση 12β. Στην περίπτωση 12γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 12

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
12 ^α	199 (23,7%)	31 (3,7%)	309 (36,8%)	132 (15,7%)	169 (20,1%)
12β	54 (66,7%)	3 (3,7%)	16 (19,8%)	8 (9,9%)	
12γ	74 (74,7%)		16 (16,2%)	3 (3,0%)	6 (6,1%)
Σύνολο	327 (32,1%)	34 (3,3%)	341 (33,4%)	143 (14,0%)	175 (17,2%)

Ερώτηση 13. Οι απόψεις των ερωτηθέντων για το εάν θα πρέπει η τηλεόραση με στόχο την μείωση των βίαιων επεισοδίων εντός του γηπέδου να καλεί και εκπροσώπους των σκληροπυρηνικών οπαδών για συζήτηση μαζί με παράγοντες και ποδοσφαιριστές των αντιπάλων ομάδων πριν από κάποιο σημαντικό ποδοσφαιρικό αγώνα, το 66.1% απάντησε θετικά στο ερώτημα

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας
 Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
 ΤΕΦΑΑ
 Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

αυτό. Οι θετικές απόψεις των επιμέρους ομάδων αναγράφονται στην περίπτωση 13^α και οι αρνητικές στην περίπτωση 13β. Στην περίπτωση 13γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 13

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
13 ^α	183 (26,9%)	22 (3,2%)	255 (37,4%)	90 (13,2%)	131 (19,2%)
13β	77 (42,1%)	11 (6,0%)	64 (35,0%)	24 (13,1%)	7 (3,8%)
13γ	68 (43,6%)	1 (0,6%)	21 (13,5%)	29 (18,6%)	37 (23,7%)
Σύνολο	328 (32,2%)	34 (3,3%)	340 (33,3%)	143 (14,0%)	175 (17,2%)

Ερώτηση 14. Σχετικά με το ερώτημα αν κάποιος από τους ερωτηθέντες έπεσε θύμα βίας μέσα στο γήπεδο το 12.0% απάντησε θετικά. Οι θετικές απόψεις των επιμέρους ομάδων αναγράφονται στην περίπτωση 14^α και οι αρνητικές στην περίπτωση 14β. Στην περίπτωση 14γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 14

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
14 ^α	24 (19,4%)	8 (6,5%)	45 (36,3%)	30 (24,2%)	17 (13,7%)
14β	284 (35,3%)	24 (3,0%)	265 (32,9%)	109 (13,5%)	124 (15,9%)
14γ	15 (19,2%)		27 (34,6%)	4 (5,1%)	32 (41,0%)
Σύνολο	323 (32,0%)	32 (3,2%)	337 (33,4%)	143 (14,2%)	173 (17,2%)

Ερώτηση 15. Το ποδόσφαιρο όπως φάνηκε από τις απαντήσεις δεν θεωρείται αυστηρά ανδρικό παιχνίδι και η βία δεν αποτελεί συστατικό του στοιχείο σε ποσοστό 51.8%. Αντίθετα το 38.3% θεωρεί ότι το ποδόσφαιρο έχει ανδροκεντρικό χαρακτήρα και η βία αποτελεί μέρος του παιχνιδιού. Οι θετικές απόψεις των επιμέρους ομάδων αναγράφονται στην περίπτωση 15^α και οι αρνητικές στην περίπτωση 15β. Στην περίπτωση 15γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 15

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
15 ^α	38 (9,6%)	5 (1,3%)	180 (45,6%)	51 (12,9%)	121 (30,6%)
15β	271 (50,7%)	27 (5,1%)	136 (25,5%)	80 (15,0%)	20 (3,7%)

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρης
 Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
 ΤΕΦΑΑ
 Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

15γ	21 (23,3%)	1 (1,1%)	22 (24,2%)	12 (13,3%)	34 (37,8%)
Σύνολο	330(32,4%)	33 (3,2%)	338 (33,2%)	143 (14,0%)	175 (17,2%)

Ερώτηση 16. Το 41.1% των ερωτηθέντων θα έβλεπε με ευχαρίστηση ένα γυναικείο ποδοσφαιρικό αγώνα στην τηλεόραση, το 19.1% θα πήγαινε και στο γήπεδο ενώ το 20.0% δεν θα παρακολουθούσε σε καμία περίπτωση γυναικείο ποδόσφαιρο. Τα ποσοστά των επιμέρους ομάδων (σε αντιστοιχία με την προαναφερόμενη ομαδοποίηση) που θα πήγαινα στο γήπεδο αναγράφονται στην περίπτωση 16^α, εκείνων που θα έβλεπαν στην τηλεόραση ένα γυναικείο αγώνα στην περίπτωση 16^β, εκείνων που ποτέ δεν θα έβλεπαν ποτέ έναν γυναικείο ποδοσφαιρικό αγώνα στην περίπτωση 16^γ και στην περίπτωση 16^δ εκείνων που απάντησαν δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 16

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
16 ^α	78 (39,6%)	15 (7,6%)	63 (32,0%)	35 (17,8%)	6 (3,0%)
16 ^β	171 (40,3%)	9 (2,1%)	144 (34,0%)	68 (16,0%)	32 (7,5%)
16 ^γ	41 (19,7%)	3 (1,4%)	110 (52,9%)	13 (6,3%)	41 (19,7%)
16 ^δ	39 (20,9%)	5 (1,4%)	22 (11,8%)	27 (14,4%)	96 (50,8%)
Σύνολο	329 (32,3%)	32 (3,1%)	339 (33,3%)	143 (14,0%)	175 (17,2%)

Ερώτηση 17. Το πρόβλημα της βίας εντός του γηπέδου για ένα ποσοστό 42.9% μπορεί να επιλυθεί με κοινωνική και παιδαγωγική υποστήριξη των φανατικών οπαδών από τους ποδοσφαιρικούς συλλόγους και την πολιτεία, ενώ το 35.9% πιστεύει ότι το πρόβλημα μπορεί να επιλυθεί με την ποινικοποίηση της δράσης των φιλάθλων οι οποίοι προκαλούν τα επεισόδια. Αντίθετα μόνο ένα ποσοστό 10.5% πιστεύει ότι το πρόβλημα μπορεί να λυθεί με εντονότερη παρουσία και επεμβάσεις της αστυνομίας. Στις επιμέρους ομάδες το ποσοστό που πιστεύει ότι το πρόβλημα θα λυθεί με την προσαγωγή των ταραχοποιών φιλάθλων στα δικαστήρια αναφέρεται στην περίπτωση 17^α. Εκείνων που πιστεύουν ότι το πρόβλημα θα λυθεί με κοινωνική και παιδαγωγική υποστήριξη στην περίπτωση 17^β και εκείνων που θεωρούν ότι θα λυθεί με έντονη παρουσία και παρέμβαση της αστυνομίας μέσα το γήπεδο στην περίπτωση 17^γ. Στην περίπτωση 17^δ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 17

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
17 ^α	94 (25,4%)	7 (1,9%)	123 (33,2%)	66 (17,8%)	80 (21,6%)

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας
 Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
 ΤΕΦΑΑ
 Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

17β	106 (24,0%)	25 (5,7%)	171 (38,7%)	56 (12,7%)	84 (19,0%)
17γ	73 (67,6%)		24 (22,2%)	10 (9,3%)	1 (0,9%)
17δ	57 (57,0%)	2 (2,0%)	21 (21,0%)	10 (10,0%)	10 (10,0%)
Σύνολο	330 (32,4%)	34 (33,3%)	339 (33,2%)	142 (13,9%)	175 (17,2%)

Ερώτηση 18. Οι λόγοι που συμμετέχουν κάποιοι σε επεισόδια εντός του γηπέδου εντοπίζονται σε ποσοστό 30.6% σε προσωπικά-οικογενειακά προβλήματα ή στην απογοήτευση που νοιώθουν κάποιοι από την καθημερινότητά τους. Σε μικρότερο ποσοστό (29.2%) οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι αυτοί που συμμετέχουν σε εκδηλώσεις βίας εντός του γηπέδου εκδηλώνουν την αποστροφή τους απέναντι στις υπάρχουσες κοινωνικές αξίες. Το 19.1% θεωρεί ότι το κάνουν για διασκεδαστικούς-ψυχαγωγικούς λόγους. Τα ποσοστά των επιμέρους ομάδων (σε αντιστοιχία με την προαναφερόμενη ομαδοποίηση) που πιστεύουν ότι αυτοί που συμμετέχουν στα επεισόδια βίας μέσα στο γήπεδο το κάνουν για διασκεδαστικούς λόγους αφορά την περίπτωση 18^α. Αυτοί που πιστεύουν ότι το κάνουν επειδή έχουν προσωπικά ή οικογενειακά προβλήματα και είναι απογοητευμένοι από την καθημερινότητα αναγράφονται στην περίπτωση 18β. Αυτοί που πιστεύουν ότι κάποιος συμμετέχει σε επεισόδια επειδή θέλει να βοηθήσει έστω και με ακραίο τρόπο στην ομάδα του αναγράφεται στην περίπτωση 18γ και αυτοί που πιστεύουν ότι η βία σημαίνει εκδήλωση αποστροφής απέναντι στις υπάρχουσες κοινωνικές αξίες στην περίπτωση 18δ. Στην περίπτωση 18δ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 18

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
18 ^α	50 (25,4%)	4 (2,0%)	74 (37,6%)	25 (12,7%)	44 (22,3%)
18β	88 (27,9%)	18 (5,7%)	97 (30,8%)	64 (20,3%)	48 (15,2%)
18γ	59 (56,7%)	2 (1,9%)	28 (26,9%)	7 (6,7%)	8 (7,7%)
18δ	61 (20,3%)	8 (2,7%)	120 (39,9%)	43 (14,3%)	69 (22,9%)
18ε	70 (69,3%)	2 (2,0%)	19 (18,8%)	4 (4,0%)	6 (5,9%)
Σύνολο	328 (32,2%)	34 (3,3%)	338 (33,2%)	143 (14,0%)	175 (17,2%)

Ερώτηση 19. Στο ερώτημα εάν συνδέονται οι οπαδοί που εκφωνούν ρατσιστικά συνθήματα μέσα το γήπεδο με ακραίους πολιτικούς χώρους, το 39.3% απάντησε θετικά σε αντίθεση με το 26.8% που απάντησε αρνητικά. Οι θετικές απόψεις των επιμέρους ομάδων αναγράφονται στην περίπτωση 19^α και οι αρνητικές στην περίπτωση 19β. Στην περίπτωση 19γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 19

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας
 Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
 ΤΕΦΑΑ
 Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
19 ^α	166 (41,0%)	11 (2,7%)	90 (22,2%)	51 (12,6%)	87 (%)
19 ^β	106 (38,4%)	15 (5,4%)	109 (39,5%)	31 (11,2%)	15 (5,4%)
19 ^γ	57 (17,0%)	8 (2,4%)	140 (41,8%)	57 (17,0%)	73 (21,8%)
Σύνολο	329 (32,4%)	34 (33,4)	339 (33,4%)	139 (13,7%)	175 (17,2%)

Ερώτηση 20. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (69.0%) πιστεύει ότι οι θεατές που δημιουργούν τα επεισόδια μέσα στο γήπεδο δεν τους ενδιαφέρει ο αγώνας και απλά χρησιμοποιούν το χώρο του ποδοσφαίρου ως μέσον για να εκδηλώσουν βία ενώ το 21.4% θεωρεί ότι οι συγκεκριμένοι φίλαθλοι δεν ικανοποιούνται από το ποδοσφαιρικό θέαμα. Τα ποσοστά των επιμέρους ομάδων (σε αντιστοιχία με την προαναφερόμενη ομαδοποίηση) σε σχέση με το εάν δεν ικανοποιούνται από το ποδοσφαιρικό θέαμα και για το λόγο αυτό αντιδρούν βίαια αναφέρεται στην περίπτωση 20^α. Τα ποσοστά αυτών που πιστεύουν ότι τη βία την δημιουργούν εκείνοι που δεν τους ενδιαφέρει το ποδόσφαιρο και απλά χρησιμοποιούν τον χώρο του γηπέδου ως μέσον για να εκδηλώσουν βία αναφέρεται στην περίπτωση 20^β. Στην περίπτωση 20^γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 20

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
20 ^α	97 (44,1%)	5 (2,3%)	54 (24,5%)	26 (11,8%)	39 (17,6%)
20 ^β	182 (25,6%)	30 (4,2%)	256 (36,0%)	112 (15,8%)	131 (18,4%)
20 ^γ	49 (57,0%)		29 (33,7%)	3 (3,5%)	5 (5,8%)
Σύνολο	328 (32,2%)	35 (3,4%)	339 (33,3%)	141 (13,9%)	175 (17,2%)

Ερώτηση 21. Η μεγαλύτερη πλειοψηφία των ερωτηθέντων σε ποσοστό 79.5% θεωρεί ότι μια συστηματική επαφή και συνεργασία μεταξύ αντιπάλων ποδοσφαιρικών παραγόντων, παικτών, φανατικών οπαδών και εκπροσώπων της αστυνομίας θα έφερνε σίγουρα κάποια θετικά αποτελέσματα όσον αφορά το φαινόμενο της βίας στα γήπεδα. Οι θετικές απόψεις των επιμέρους ομάδων αναγράφονται στην περίπτωση 21^α και οι αρνητικές στην περίπτωση 21^β. Στην περίπτωση 21^γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 21

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3	Ομάδα 4	Ομάδα 5

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρης
 Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
 ΤΕΦΑΑ
 Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

	(N=335)	(N=35)	(N=343)	(N=143)	(N=175)
21 ^α	242 (29,5%)	30 (3,7%)	275 (33,5%)	126 (15,4%)	147 (17,9%)
21β	37 (45,7%)	4 (4,9%)	30 (37,0%)	8 (9,9%)	2 (2,5%)
21γ	50 (41,7%)	1 (0,8%)	34 (28,3%)	9 (7,5%)	26 (21,7%)
Σύνολο	329 (32,2%)	35 (3,4%)	339 (33,2%)	143 (14,0%)	175 (17,1%)

Ερώτηση 22. Η διατήρηση της τάξης εντός του γηπέδου είναι κυρίως υποχρέωση των ποδοσφαιρικών συλλόγων όπως θεωρεί το 54.0% των ερωτηθέντων. Το 38.0% πιστεύει ότι είναι υπόθεση του κράτους-της αστυνομίας. Τα ποσοστά των επιμέρους ομάδων (σε αντιστοιχία με την προαναφερόμενη ομαδοποίηση) κατανέμονται ως εξής: Αυτοί που πιστεύουν ότι είναι υποχρέωση του κράτους-αστυνομίας αντιστοιχούν στην περίπτωση 22^α. Εκείνοι που θεωρούν ότι είναι υποχρέωση των ποδοσφαιρικών συλλόγων στην περίπτωση 22β. Στην περίπτωση 22γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 22

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
22 ^α	141 (36,0%)	8 (2,0%)	129 (32,9%)	51 (13,0%)	63 (16,1%)
22β	159 (28,5%)	26 (4,7%)	188 (33,8%)	83 (14,9%)	101 (18,1%)
22γ	27 (40,3%)		22 (32,8%)	8 (11,9%)	10 (14,9%)
Σύνολο	327 (32,2%)	34 (3,3%)	339 (33,4)	142 (14,0%)	174 (17,1%)

Ερώτηση 23. Ιδιαίτερα οι μεγάλοι σύλλογοι που χρησιμοποιούν το ποδόσφαιρο ως χώρο επιχειρηματικότητας σε συνεργασία με ειδικούς επιστήμονες πρέπει να αρχίσουν να συζητούν και να ενημερώνουν συστηματικά τους οπαδούς σε ειδικές συγκεντρώσεις σε θέματα που τους ενδιαφέρουν όπως πιστεύει το 78.4% των ερωτηθέντων. Οι θετικές απόψεις των επιμέρους ομάδων αναγράφονται στην περίπτωση 23^α και οι αρνητικές στην περίπτωση 23β. Στην περίπτωση 23γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 23

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
23 ^α	227 (28,1%)	34 (4,2%)	288 (35,7%)	117 (14,5%)	142 (17,6%)
23β	40 (51,9%)		26 (33,8%)	10 (13,0%)	1 (1,3%)
23γ	62 (48,1%)		24 (18,6%)	12 (9,3%)	32 (24,6%)
Σύνολο	329 (32,4%)	34 (3,3%)	338 (33,3%)	139 (13,7%)	175 (17,2%)

Ερώτηση 24. Μια συστηματική συνεργασία των αντιπάλων ενώσεων των φιλάθλων, θα απέτρεπε τα φαινόμενα βίας εντός των γηπέδων όπως θεωρεί το 73.0% των ερωτηθέντων. Οι θετικές απόψεις των επιμέρους ομάδων αναγράφονται στην περίπτωση 24^α και οι αρνητικές στην περίπτωση 24β. Στην περίπτωση 24γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 24

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
24 ^α	231 (30,7%)	30(%)	281 (37,3%)	95 (12,6%)	116 (15,4%)
24β	50 (45,0%)	2 (1,8%)	34 (30,6%)	18 (16,2%)	7 (6,3%)
24γ	46 (30,9%)	2 (1,3%)	22 (14,8%)	27 (18,1%)	52 (34,9%)
Σύνολο	327 (32,3%)	34 (3,4%)	337 (33,3%)	140 (13,8%)	175 (17,2%)

Ερώτηση 25. Το 74.5% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι μια λάθος απόφαση του διαιτητή αποτελεί πάντα ουσιαστική αφορμή για την εκδήλωση βίας μέσα στο γήπεδο. Οι θετικές απόψεις των επιμέρους ομάδων αναγράφονται στην περίπτωση 25^α και οι αρνητικές στην περίπτωση 25β. Στην περίπτωση 25γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 25

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
25 ^α	236 (30,7%)	20 (2,6%)	221 (28,8%)	128 (16,7%)	163 (21,2%)
25β	67 (34,2%)	14 (7,1%)	94 (48,0%)	11 (5,6%)	10 (5,1%)
25γ	29 (49,2%)	1 (1,7%)	23 (39,0%)	4 (6,8%)	2 (3,4%)
Σύνολο	332 (32,5%)	35 (3,4%)	338 (33,0%)	143 (14,0%)	175 (17,2%)

Ερώτηση 26. Η μέθοδος τεχνολογικής ενδοσυνεννόησης του διαιτητή με τους βοηθούς του μπορεί να συντελέσει στην μείωση των πιθανοτήτων εκδήλωσης βίας στο γήπεδο όπως πιστεύει το 76.1% των ερωτηθέντων. Οι θετικές απόψεις των επιμέρους ομάδων αναγράφονται στην περίπτωση 26^α και οι αρνητικές στην περίπτωση 26β. Στην περίπτωση 26γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 26

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας
 Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
 ΤΕΦΑΑ
 Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
26 ^α	237 (30,2%)	31 (3,9%)	268 (34,1%)	122 (15,5%)	127 (16,2%)
26β	31 (32,0%)	3 (3,1%)	34 (35,1%)	18 (18,6%)	11 (11,3%)
26γ	63 (46,3%)		34 (25,0%)	2 (1,5%)	37 (27,2%)
Σύνολο	331 (32,5%)	34 (3,3%)	336 (33,0%)	142 (13,9%)	175 (17,2%)

Ερώτηση 27. Το 69.8% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι η παρακολούθηση των θεατών με κάμερες μέσα στο γήπεδο, ο αυστηρός έλεγχος κατά την είσοδο στο γήπεδο και η προσωποποίηση (προσωπικές θέσεις) των θεατών θα συμβάλλουν στην μείωση του φαινομένου της βίας. Οι θετικές απόψεις των επιμέρους ομάδων αναγράφονται στην περίπτωση 27^α και οι αρνητικές στην περίπτωση 27β. Στην περίπτωση 27γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 27

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
30 ^α	270 (37,5%)	34 (4,7%)	231 (32,0%)	105 (14,6%)	80 (11,1%)
30β	42 (18,8%)		81 (36,3%)	35 (15,7%)	65 (29,1%)
30γ	20 (26,0%)	1 (1,3%)	24 (31,2%)	3 (3,9%)	30 (38,5%)
Σύνολο	332 (32,55)	35 (3,4%)	336 (32,9%)	143 (14,0%)	175 (17,1%)

Ερώτηση 28. Τα αισθήματα απογοήτευσης που μπορεί να νοιώθουν οι νέοι άνθρωποι σχετικά με την σημερινή κοινωνική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από την ανεργία, τον υπερκαταναλωτισμό, την αβεβαιότητα για το αύριο και την κοινωνική απομόνωση αποτελούν βασική αιτία για να συμμετάσχει κάποιος σε βίαια επεισόδια εντός του γηπέδου πιστεύει το 76.8%. Οι θετικές απόψεις των επιμέρους ομάδων αναγράφονται στην περίπτωση 28^α και οι αρνητικές στην περίπτωση 28β. Στην περίπτωση 28γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 28

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
31α	196 (24,7%)	28 (3,5%)	276 (34,8%)	128 (16,2%)	164 (20,7%)
31β	70 (58,3%)	5 (4,2%)	30 (25,0%)	9 (7,5%)	6 (5,0%)
31γ	64 (61,0%)	2 (1,9%)	29 (27,6%)	5 (4,8%)	5 (4,8%)
Σύνολο	330 (32,4%)	35 (3,4%)	335 (32,9%)	142 (14,0%)	175 (17,2%)

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρης
 Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
 ΤΕΦΑΑ
 Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ερώτηση 29. Η χρήση αλκοόλ ή άλλων ψυχοτρόπων ουσιών από τους φιλάθλους πριν ή κατά την διάρκεια του αγώνα αυξάνει την πιθανότητα εμφάνισης βίαιων εκδηλώσεων εντός του γηπέδου θεωρεί το 88.4% των ερωτηθέντων. Οι θετικές απόψεις των επιμέρους ομάδων αναγράφονται στην περίπτωση 29^α και οι αρνητικές στην περίπτωση 29^β. Στην περίπτωση 29^γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 29

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
29 ^α	299 (32,8%)	35 (3,8%)	307 (33,7%)	127 (13,9%)	143 (15,7%)
29 ^β	18 (45,0%)		17 (42,5%)	2 (5,0%)	3 (7,5%)
29 ^γ	15 (21,4%)		12 (17,1%)	14 (20,0%)	29 (41,4%)
Σύνολο	332 (32,5%)	35 (3,4%)	336 (32,9%)	143 (14,0%)	175 (17,1%)

Ερώτηση 30. Η παρουσία της αστυνομίας εντός του γηπέδου αυξάνει την πιθανότητα εκδηλώσεων βίας πιστεύει το 50.8% σε αντίθεση με το 35.7% των ερωτηθέντων. Η κατανομή των ποσοστών κατά ομάδα έχει ως εξής: Αυτοί που πιστεύουν ότι η παρουσία της αστυνομίας εντός του γηπέδου αυξάνει την πιθανότητα εκδηλώσεως βίας αναγράφεται στην περίπτωση 30^α ενώ αυτοί που πιστεύουν ότι μειώνει την πιθανότητα εκδήλωσης βίας στην περίπτωση 30^β. Στην περίπτωση 30^γ αναγράφεται το ποσοστό που απάντησε δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 30

απαντήσεις	Ομάδες				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
30 ^α	62 (11,8%)	13 (2,5%)	213 (40,6%)	104 (19,8%)	132 (25,2%)
30 ^β	216 (58,7%)	17 (4,6%)	85 (23,1%)	29 (7,9%)	21 (5,7%)
30 ^γ	48 (40,3%)	5 (4,2%)	35 (29,4%)	9 (7,6%)	22 (18,5%)
Σύνολο	326 (32,2%)	35 (3,4%)	333 (32,9%)	142 (14,0%)	175 (17,3%)

Ερώτηση 31. Το 64.6% του δείγματος δηλώνει ότι η αύξηση του φαινομένου της βίας εντός του γηπέδου θα τους εμπόδιζε στο μέλλον να παρακολουθούν αγώνες στα ποδοσφαιρικά γήπεδα, σε αντίθεση με το 14.2% που απάντησε ότι δεν θα τους επηρέαζε το γεγονός αυτό. Τα ποσοστά των επιμέρους ομάδων που απάντησαν ότι η αύξηση της βίας θα τους επηρέαζε αρνητικά αναγράφεται στην περίπτωση 31^α ενώ στην περίπτωση 31^β αναγράφονται οι απόψεις εκείνων που τους είναι αδιάφορο το φαινόμενο αύξησης της βίας σε

σχέση με την προσέλευσή τους στο γήπεδο. Στην περίπτωση 31γ αναγράφεται το ποσοστό εκείνων που απάντησαν δεν ξέρω-δεν απαντώ.

Πίνακας 31

απαντήσεις	Ομάδα				
	Ομάδα 1 (N=335)	Ομάδα 2 (N=35)	Ομάδα 3 (N=343)	Ομάδα 4 (N=143)	Ομάδα 5 (N=175)
31α	226 (33,9%)	28 (4,2%)	235 (35,3%)	98 (14,7%)	79 (11,9%)
31β	56 (38,4%)	3 (2,1%)	62 (42,5%)	16 (11,0%)	9 (6,2%)
31γ	37 (19,1%)		41 (21,1%)	29 (14,9%)	87 (44,8%)
Σύνολο	319 (31,7%)	31 (3,1%)	338 (33,6%)	143 (14,2%)	175 (17,4%)

9. Συζήτηση Αποτελεσμάτων

Τα ποσοστά των ερωτηθέντων οι οποίοι παρακολουθούν ποδόσφαιρο στην τηλεόραση όπως φαίνεται στον πίνακα 2, αθροιστικά είναι πολύ υψηλά. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει ότι το ποδόσφαιρο πράγματι συγκεντρώνει υψηλά ποσοστά τηλεθέασης τα οποία πιστοποιούν και την μεγάλη εμπορική αξία του ποδοσφαιρικού προϊόντος.

Στο γήπεδο συγκεντρώνονται άνθρωποι οι οποίοι θέλουν να παρακολουθήσουν ένα καλό ποδοσφαιρικό θέαμα και σε μεγάλο ποσοστό δεν τους ενδιαφέρει ποια ομάδα παίζει (Πίνακας 3 και 6). Αυτό σημαίνει ότι οι ελληνικές ομάδες ποδοσφαίρου πρέπει να επικεντρώσουν το ενδιαφέρον τους, εάν θέλουν να έχουν 'πελάτες', στην αναβάθμιση του ποδοσφαιρικού θεάματος και όχι στην επιδίωξη μιας με όλα τα μέσα προσέγγισης της 'Νίκης'. Αυτό που μπορεί σήμερα να δώσει ποιοτική ώθηση στο ελληνικό ποδόσφαιρο είναι το 'θέαμα', που σημαίνει ότι πέραν του καθ' εαυτού αγωνιστικού μέρους χρειάζονται και κάποιες ουσιαστικές υποδομές, όπως σύγχρονα ποδοσφαιρικά γήπεδα. Εξάλλου μια βασική παράμετρος όπως διαπιστώνεται από πληθώρα ερευνών που προαναφέραμε, η οποία λειτουργεί καταλυτικά στην εμφάνιση της βίας στο γήπεδο, είναι και η 'χωροταξική' κατάσταση του γηπέδου.

Όπως φαίνεται η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων που επισκέπτονται το γήπεδο δηλώνουν ότι αισθάνονται 'εαυτόν', ως φίλαθλο (Πίνακας 4). Το γεγονός αυτό μας παρέχει τη δυνατότητα να υποστηρίξουμε ότι η πλειονότητα των θεατών σε ένα ποδοσφαιρικό αγώνα έχει μια 'χαλαρή σχέση' με τους ποδοσφαιριστές και τις ομάδες οι οποίες συμμετέχουν στον ποδοσφαιρικό ανταγωνισμό. Υποθετικά επομένως και σε συσχέτισμό με τις θεωρητικές μας αναφορές η πλειονότητα των θεατών δύσκολα θα κινητοποιούταν για να εκδηλώσουν με βίαιο τρόπο την αντίδρασή τους σε κάποιο ποδοσφαιρικό συμβάν. Η πλέον φυσική τους αντίδραση θα ήταν να μειώσουν τις παρουσίες τους στο γήπεδο (Πίνακας 31).

Οι οπαδοί οι οποίοι είναι μέλη σε κάποια Ένωση Φιλάθλων αποτελούν μια μειονότητα, μεταξύ των θεατών ενός ποδοσφαιρικού αγώνα (Πίνακας 5).

Οι αντιαθλητικές ενέργειες των ποδοσφαιριστών που γίνονται 'εσκεμμένα' για να αποκτήσει η ομάδα τους πλεονέκτημα έναντι του αντιπάλου, θεωρούνται από τις σημαντικές αιτίες υποκίνησης βίαιων επεισοδίων εντός του γηπεδικού χώρου. Οι ενέργειες αυτές λειτουργούν εις βάρος του ποδοσφαιρικού θεάματος και καταδικάζονται από την πλειοψηφία των ερωτηθέντων (*Πίνακας 8*). Θεωρούν δε ότι οι ενέργειες αυτές είναι επακόλουθο και ενός ελλείμματος τεχνικής κατάρτισης και φυσικής κατάστασης των ποδοσφαιριστών (*Πίνακας 9*). Αυτό το γεγονός πέραν των άλλων είναι κατά την άποψή μας και ένα μήνυμα για τους προπονητές ποδοσφαίρου.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων νοιώθει αποστροφή όταν τα ΜΜΕ επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους με δραματουργικό τρόπο στην παρουσίαση βίαιων εκδηλώσεων που διαδραματίζονται στο χώρο του γηπέδου (*Πίνακας 10*). Τα ίδια τα ΜΜΕ επομένως ίσως θα έπρεπε να αναθεωρήσουν τους τρόπους προβολής αυτών των εκδηλώσεων γιατί όπως φαίνεται σήμερα δεν έχουν μεγάλη 'εμπορική αξία'. Ενδεχομένως θα πρέπει να σταθούν κριτικά απέναντι σε τέτοια γεγονότα, (*Πίνακας 13*), εάν λάβουν επιπλέον υπόψη το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία του κόσμου θεωρεί ότι τα εκρηκτικά δημοσιεύματα που αναφέρονται σε πρόσωπα του διαιτητή, των παραγόντων ή στην αντιπαλότητα, την αντιζηλία ομάδων οπαδών μεταξύ τους ιδιαίτερα πριν από κάποιο σημαντικό ποδοσφαιρικό αγώνα λειτουργούν καταλυτικά όσον αφορά την εκδήλωση βίας στο γήπεδο (*Πίνακας 12*).

Ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των ερωτηθέντων θεωρεί ότι το πρόβλημα της βίας στο ποδοσφαιρικό γήπεδο δεν λύνεται με κατασταλτικά μέτρα, αλλά με προληπτικά και κυρίως με ένα πρόγραμμα κοινωνικής- παιδαγωγικής υποστήριξης κυρίως των *φανατικών οπαδών*. Ένα μεγάλο ποσοστό επίσης θεωρεί ότι πρέπει να ποινικοποιηθεί η αποκλίνουσα συμπεριφορά των θεατών εντός του γηπέδου όταν αυτή περνάει το 'κατώφλι' της βίας (*Πίνακας 17*). Επομένως κάποια στιγμή στην ελληνική επικράτεια θα πρέπει τα πολιτικά κόμματα να θέσουν κάποια στιγμή σε δεύτερη θέση το πολιτικό- κομματικό κόστος προς όφελος του ποδοσφαίρου και να λειτουργήσει πραγματικά ο νόμος ο οποίος έχει θεσπισθεί «*περί αντικειμενικής ευθύνης φυσικών και νομικών προσώπων*» σχετικά με όσα συμβαίνουν στις εξέδρες του ποδοσφαιρικού γηπέδου και μάλιστα θα πρέπει να λειτουργήσει πραγματικά και για το χώρο εκτός γηπέδου.

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων πιστεύει ότι οι βασικές αιτίες οι οποίες ωθούν κάποιους στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς έχουν προέλευση εκτός ποδοσφαίρου. Τα προβλήματα τα οποία φορτίζουν την καθημερινότητα κάποιων, αλλά επίσης και η γενικότερη κρίση των κοινωνικών αξιών που αντιμετωπίζουμε σήμερα, είναι ουσιαστικές αιτίες οι οποίες ωθούν κυρίως κάποιες ομάδες νέων ανθρώπων σε βίαιες εκδηλώσεις (*Πίνακας 17*). Ένα μεγάλο μερίδιο ευθύνης λοιπόν της γηπεδικής βίας αναλογεί στην ίδια την κοινωνία στο πλαίσιο της οποίας και εμφανίζεται (*Πίνακας 20*).

Τα τελευταία χρόνια στις ευρωπαϊκές χώρες έχει εμφανισθεί στο χώρο του γηπέδου το φαινόμενο του 'φυλετικού ρατσισμού'. Η πλειοψηφία του κόσμου θεωρεί ότι οι φίλαθλοι οι οποίοι εκδηλώνουν μια τέτοια συμπεριφορά υποκινούνται από κάποιους χώρους ακραίων πολιτικών πεποιθήσεων (Πίνακας 19). Θεωρούμε ότι μια τέτοια συμπεριφορά τραυματίζει θεμελιώδεις κοινωνικές-ηθικές αξίες που επιδιώκεται να ενεργοποιηθούν με την ποδοσφαιρική δραστηριότητα. Πιστεύω ότι η Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία θα πρέπει να λάβει κάποια συγκεκριμένα προληπτικά μέτρα προς τούτο, όπως για παράδειγμα ενημέρωση των φιλάθλων από ειδικούς περί των αξιών οι οποίες κινητοποιούν κοινωνικά το ποδόσφαιρο.

Το πρόβλημα της βίας μπορεί να λυθεί σύμφωνα με την γνώμη της πλειοψηφίας των ερωτηθέντων με μια συνεργασία των οπαδών των αντιπάλων ομάδων και των 'αντιπάλων' παραγόντων με την καταλυτική παρέμβαση των ΜΜΕ (Πίνακας 21 και 24). Η συνεργασία αυτή θεωρούμε ότι μπορεί να επιφέρει συνδυαστικά οφέλη για όλους τους εμπλεκόμενους στην ποδοσφαιρική διαδικασία αλλά και στην κοινωνία στο σύνολό της. Οι μεν παράγοντες μπορούν έτσι να διασφαλίσουν την 'ποιότητα του ποδοσφαιρικού προϊόντος' και οι δε φίλαθλοι να μπορούν να απολαμβάνουν ένα ποιοτικά ανώτερο ποδοσφαιρικό θέαμα. Η ευθύνη για τη διατήρηση της ποδοσφαιρικής τάξης εντός του γηπέδου δεν αποδίδεται σύμφωνα με τους ερωτηθέντες στην αστυνομία, αλλά στους ίδιους τους ποδοσφαιρικούς συλλόγους ειδικά όταν οι σύλλογοι αυτοί χρησιμοποιούνται για την ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας (Πίνακας 22 και 23). Οι ίδιοι οι σύλλογοι επομένως πρέπει να αναλάβουν και τις ευθύνες οι οποίες τους αναλογούν να εκπαιδεύσουν και να συγκροτήσουν ομάδες είτε άμισθων- εθελοντών, είτε έμμισθων συνεργατών οι οποίοι θα έχουν ως αποστολή τη διατήρηση της τάξης στις εξέδρες. Εδώ πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι μια ενδεχόμενη κλιμάκωση της βίας στο γήπεδο αποσυνθέτει την εμπορική αξία της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας εφόσον σύμφωνα με την συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων μια τέτοια κατάσταση θα τους εμπόδιζε να πηγαίνουν στο γήπεδο (Πίνακας 31). Είναι δε επίσης αξιοσημείωτο, ότι η ομάδα της αστυνομίας που αποτελείται από ανώτερους και ανώτατους αξιωματικούς απορρίπτει ολοκληρωτικά το γεγονός ότι το πρόβλημα της βίας εντός του γηπέδου μπορεί να επιλυθεί με περισσότερη έντονη παρουσία και έντονες παρεμβάσεις των αστυνομικών 'οργάνων' μέσα στο γήπεδο.

10. Προβληματισμοί- Συμπεράσματα

Όπως συνάγεται αθροιστικά από την έρευνα αυτή γενικά το ποδόσφαιρο έχει μια σχετική αυτονομία όσον αφορά τον χώρο και τον χρόνο. Στον αθλητικό χώρο και σε συγκεκριμένους χρόνους την ευθύνη των πεπραγμένων την έχουν οι αθλητικοί θεσμοί. Η ιδιότητα του φιλάθλου και του οπαδού συνδέεται με αυτή την σχετικότητα του αθλητικού χρόνου και χώρου. Δηλαδή σε μια ορθολογική σύλληψη—η οποία μπορεί να οδηγήσει σε λύσεις αναφορικά με τη χρήση του όρου φίλαθλη ιδιότητα—είναι περιορισμένη χωρικά (τοπικά) και χρονικά, όσον αφορά την κοινωνική της εκδήλωση (ενεργοποίηση). Αυτό σημαίνει ότι οφείλουμε να αναζητήσουμε τα όρια που υφίσταται αυτή η

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ιδιότητα, διότι έτσι θα μπορέσουμε να οριοθετήσουμε και το πεδίο ευθύνης. Εκτός του γηπεδικού χώρου οι εκδηλώσεις βίας έχουν ως αφορμή ένα ποδοσφαιρικό συμβάν, αλλά οι αιτίες της δεν μπορούν εξ υπαρχής να αποδοθούν στο ποδοσφαιρικό αυτό συμβάν. Εάν και εκτός γηπέδου η βία αντιμετωπίζεται ως *αθλητικό συμβάν* νομιμοποιείται ή αποχτάει ενός εξειδικευμένου χαρακτήρα ανοχή, εφόσον οι εμπλεκόμενοι προσδιορίζονται ως φίλαθλοι, ως οπαδοί που μπορεί και να μην είναι.

Η σχετική αυτονομία του ποδοσφαίρου σημαίνει ότι οι ποδοσφαιρικοί θεσμοί έχουν και δυνατότητες αυτορρύθμισης των δραστηριοτήτων που εκδηλώνονται στο πλαίσιο τους. Ιδιαίτερα σήμερα στα υψηλά ποδοσφαιρικά επίπεδα που αντιμετωπίζονται ως κατ' εξοχήν χώροι επιχειρηματικότητας και οι φίλαθλοι και οπαδοί λαμβάνουν το νόημα του *πελάτη-καταναλωτή*, την ευθύνη για την ομαλή διεξαγωγή του ποδοσφαιρικού θεάματος οφείλουν να την έχουν **οι σχεδόν επιχειρηματίες παράγοντες**. Όταν δε λέμε ευθύνη σε έναν χώρο οικονομικής επιχειρηματικότητας εννοούμε ευθύνη που προσεγγίζεται με οικονομικούς όρους. Οφείλουν δηλαδή οι παράγοντες να πάρουν εκείνα τα μέτρα όπως δημιουργία ειδικά εκπαιδευμένων ομάδων περιφρούρησης του γηπεδικού χώρου, ώστε να διασφαλισθεί η ομαλή διεξαγωγή του ποδοσφαιρικού θεάματος. Η επιχειρηματικότητα ωστόσο στο χώρο του ελληνικού ποδοσφαίρου είναι καιροσκοπικού νοήματος, ερμαφρόδιτου χαρακτήρα και ελλειμματική όσον αφορά την επαγγελματικοποίηση συγκεκριμένων ρόλων και φυσικά αυτό είναι ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα, **γιατί σε ένα τέτοιο θεσμικό περιβάλλον δεν μπορούν να καταλογισθούν τυπικές ευθύνες**.

Εκτός του αγωνιστικού χώρου αρχίζει η ευθύνη του κράτους σε συνεργασία όμως με τους *επιχειρηματίες παράγοντες*, έτσι ώστε να διασφαλισθεί η ομαλή απομάκρυνση των θεατών. Τότε σταματάει να υφίσταται ως ενεργά παρούσα και η *φίλαθλη ιδιότητα*. Το φαινόμενο επομένως της λεγόμενης ποδοσφαιρικής βίας ξεπερνάει τα όρια του ποδοσφαίρου και μετασχηματίζεται σε ένα περίπλοκο, σε ένα πολυσύνθετο κοινωνικό φαινόμενο. Σήμερα για παράδειγμα στις κοινωνίες δυτικού τύπου, όπως η ελληνική, όπως φάνηκε και από την έρευνά μας δεν μπορούμε να αναζητάμε τα αίτια στα επίπεδα κοινωνικής προέλευσης των συμμετεχόντων σε εκδηλώσεις βίας. Στο γηπεδικό χώρο καταλύονται πολλές κοινωνικές κατηγορίες και επομένως δεν μπορούμε να αναζητούμε τα αίτια σε (κοινωνικές) κατηγορίες, οι οποίες εκ προοιμίου σε μια κοινωνική περιοχή όπως αυτή του ποδοσφαίρου καταλύονται, παύουν να είναι ενεργές!

Το ποδοσφαιρικό γήπεδο τουλάχιστον μέχρι σήμερα ειδικά στην ελληνική επικράτεια είναι κατά κανόνα χώρος *ανδροκεντρικός*. Τα αίτια έχουν βαθύτερες κοινωνικές-πολιτισμικές αιτιότητες και σχετίζονται άμεσα με την ιστορικότητα του ποδοσφαιρικού φαινομένου.¹⁰⁷ Ωστόσο όπως φάνηκε από

¹⁰⁷Για την κοινωνική-πολιτισμική αιτιότητα του αποκλεισμού της Γυναίκας από πολλές αθλητικές δραστηριότητες βλ. αναλυτικά : **Πατσαντάρας Ν.** (2007). 'Οι επιρροές της αλληλόδρασης κοινωνικο-πολιτισμικών και βιολογικών παραγόντων στη διαφυλική συγκρότηση του Ολυμπιακού Αθλητισμού'. *Γυναίκα & Άθληση*. Τόμος VI, 1^ο τεύχος, Ιούνιος, 2007. Έκδοση της Πανελληνίας Ένωσης για την Προώθηση των Γυναικών στον Αθλητισμό και τα Σπορ (Π.Ε.Π.Γ.Α.Σ), Θεσσαλονίκη.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

την έρευνά μας ένα μεγάλο ποσοστό επί του συνολικού αριθμού των ερωτηθέντων δεν θεωρεί ότι το ποδόσφαιρο είναι ανδρική υπόθεση και μόνο. Εάν όμως προσεγγίσουμε κατά ομάδες τους ερωτηθέντες και διαφοροποιήσουμε τις απόψεις τους τότε αναδεικνύεται ο *ανδροκεντρικός* χαρακτήρας του ποδοσφαίρου.

Στα επεισόδια της βίας στο χώρο του γηπέδου εμπλέκονται νέοι άνθρωποι. Η νεανική ηλικία σύμφωνα με τη γνώμη της ολότητας των κοινωνικών επιστημόνων είναι εκείνη η περίοδος της ζωής κατά την οποία το άτομο οφείλει να διαμορφώσει μια *ψυχο-κοινωνική ταυτότητα*.¹⁰⁸ Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει μόνο να προετοιμασθεί για να αναλάβει κάποιους ρόλους της ενήλικης φάσης και να προσαρμοσθεί στο κοινωνικό περιβάλλον κατά τα πρότυπα των ενηλίκων, αλλά οφείλεται να δοθεί η δυνατότητα στους νέους ανθρώπους να αναπτύξουν ελεύθερα τη δικιά τους προσωπικότητα. Ο αθλητισμός και ειδικά το ποδόσφαιρο συντελούσε και συντελεί στην εσωτερίκευση κοινωνικών αξιών. Το βασικό ερώτημα είναι ποιών αξιών! Στη βάση προτύπων που κατά κύριο λόγο συντελείται η διαδικασία κοινωνικοποίησης, οι νέοι άνθρωποι υιοθετούν ή απορρίπτουν αξίες της τρέχουσας κοινωνικής πραγματικότητας και δεν επηρεάζονται από τον *ρητορικό κοινωνικο-ηθικό λόγο*, απέναντι στον οποίο αντιδρούν με χλευασμό και απόρριψη, επειδή ο λόγος αυτός είναι όπως δείχνει η κοινωνική πραγματικότητα *λόγος εξαπάτησης*.

Η διαδικασία ωστόσο πραγμάτωσης αυτού του στόχου, δηλαδή εσωτερίκευσης κοινωνικών αξιών, η οποία συντελείται στην περίοδο της εφηβικής και αμέσως μετέπειτα νεανικής ηλικίας στις εξελικτικές προοπτικές της σημερινής κοινωνίας γίνεται ολοένα δυσκολότερη.

Ένα σημαντικό επιπλέον πρόβλημα έχει να αντιμετωπίσει η *μετανεωτερική* νεολαία. Σήμερα έχει περιορισθεί για τα παιδιά, τους έφηβους και τους νέους κυρίως στην Ελλάδα, τόσο ο δημόσιος χώρος ως χώρος δημιουργίας δια της φυσικής παρουσίας βιωματικής συλλογικής (κοινωνικής) εμπειρίας και ανάπτυξης κοινωνικών-συλλογικών σχέσεων, όσο και ο ελεύθερος χρόνος ο οποίος καταλαμβάνεται κυριολεκτικά και ολοκληρωτικά από *παρα-εκπαιδευτικές* δραστηριότητες όπως επιτάσσει η καταναλωτική κοινωνία στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, της οποίας χαρακτηριστικό στοιχείο είναι ο ατομισμός και ο άκρατος με όλα τα μέσα ανταγωνισμός. Για τους νέους σήμερα δεν υπάρχει χώρος και χρόνος για παιχνίδι, για βιωματική εμπειρία δια της φυσικής παρουσίας, που ήταν και παραμένει το κυρίαρχο μέσο υγιούς κοινωνικοποίησης, τουλάχιστον όπως μέχρι σήμερα γίνεται αυτή η διαδικασία κατανοητή. Οι αντιλήψεις μας περί χώρου και χρόνου ως συνιστώσες της

Patsantaras, Nikolaos & Kamberidou, Irene (2006). 'Gender Equity in Olympic Sports: Absenteesim and Invisibility'. *Pandektis International Sports Law Review, Official Journal of the International Association of Sports Law (IASL)*, Vol. 6, issues 3-4, pp. P. 361-375 . Publisher: Nomiki Bibliothiki S.A.

Kamberidou, Irene & Patsantaras, Nikolaos (2006). 'Towards a Gender-Neutral Inclusive Information Society: Preserving the European Model in the Information Age'. Published in: *the CORDIS focus online edition, March 2006, website:-<http://cordis.europa.eu.int/ist/directorate/g/seminar20060405.htm>*.

¹⁰⁸ Murphy, Shane M. (ed.) (2005): *The Sport Psych. Handbook*. Human Kinetics Publishers, Inc. References to sport violence : pp. 94-98, 101-103.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

βιωματικής εμπειρίας, στο πλαίσιο της *κοινωνίας της πληροφορίας*, ή της κοινωνίας της *εικονικής πραγματικότητας*, έχουν μετασηματισθεί. Σήμερα θεωρώ ότι έχουμε μορφές εικονικής κοινωνικοποίησης (*Virtual socialization*), που σήμερα ως διαδικασίες κυριαρχούν και αυτό κάποιος ερευνητής σε μελλοντικές έρευνες θα πρέπει να το λάβει με ουσιαστικό τρόπο υπόψιν. Το παιχνίδι συντελείται σήμερα σε δικτυακούς τόπους χωρίς να είναι απαραίτητη η φυσική παρουσία, το πρόσωπο του συμμετέχοντος. Τα παιδιά σήμερα βιώνουν την κοινωνική πραγματικότητα ως εικονική πραγματικότητα, όπου και κυριαρχούν τα παιχνίδια βίας.¹⁰⁹ Αυτή η παιγνιώδης μορφή βίας στο πλαίσιο της εικονικής πραγματικότητας, μπορεί εύκολα με το χαρακτήρα του *παιγνιώδους* να περάσει και το κατώφλι της κοινωνικής πραγματικότητας, στο πλαίσιο της βιωματικής κοινωνικής εμπειρίας, ως παιχνίδι στο οποίο κερδίζει αυτός που θα εξολοθρευτεί, θα αφανίσει τον αντίπαλο. Με τη διαφορά ότι στην κοινωνική πραγματικότητα ο αντίπαλος δεν αποκαθίσταται, δεν επανέρχεται στη ζωή, δεν *‘ανασταίνεται’*, όπως κατά την επανεκκίνηση του ηλεκτρονικού παιχνιδιού.

Στην εποχή μας, ιδιαίτερα στον ελλαδικό χώρο, παρατηρούμε επίσης μια επιμήκυνση της νεανικής ηλικίας, που είναι αποτέλεσμα ασύμβατων πολλές φορές μεταξύ των αναζητήσεων επαγγελματικής αποκατάστασης δια μέσου εκπαιδευτικών διαδικασιών οι οποίες δημιουργούν μια σχέση μακρόχρονης εξάρτησης, κυρίως οικονομικής, συνήθως από το οικογενειακό περιβάλλον. Ως αντίφαση προς αυτή την πραγματικότητα έρχεται η πολιτεία η οποία αναγνωρίζει τους νέους μετά τα δεκαοχτώ τους χρόνια ως *υπεύθυνους πολίτες*, χωρίς να διασφαλίζει τις προϋποθέσεις ανάπτυξης μια απαραίτητης για την κοινωνική συμβίωση στοιχειώδους ευθύνης. Κύριο χαρακτηριστικό της σημερινής νεολαίας είναι η ανασφάλεια και η απογοήτευση. Η αυξανόμενη ανεργία και η μείωση βαθμηδόν των θέσεων εργασίας θέτει χιλιάδες νέους ανθρώπους στο κοινωνικό περιθώριο. Η νεολαία είναι σε στάση *αναμονής* και αποκλεισμένη από τη διαμόρφωση της κοινωνικής πραγματικότητας. **Επίκεινται όπως δείχνουν οι τάσεις όχι συγκρούσεις μεταξύ φορέων διαφορετικής ιδεολογίας ή διαφορετικής κοινωνικής διαστρωμάτωσης, αλλά συγκρούσεις μεταξύ των γενεών.** Η επιμήκυνση του καθημερινού χρόνου και των χρόνων εργασίας με ταυτόχρονη μείωση των θέσεων εργασίας, κυρίαρχο φαινόμενο και κυρίαρχο γνώρισμα του ύστερου καπιταλισμού, συνηγορεί σε μια ενδεχόμενη ορθότητα της ανωτέρω διατύπωσης. Οι μοναδικοί στόχοι για προσωπική επιτυχία, η οποία είναι ταυτισμένη με την προσωπική οικονομική ευμάρεια, δημιουργούν μια κατάσταση ενός ολοκληρωτικά ανταγωνιστικού περιβάλλοντος το οποίο ως χώρος δεν ευνοεί την ανάπτυξη κοινωνικής αλληλεγγύης, που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ανθρώπινη συνύπαρξη. Ένα τέτοιο περιβάλλον δεν ευνοεί την δημιουργία προσωπικών στόχων με συλλογικές προεκτάσεις. Η οικονομική εκλογίκευση κυριαρχεί σε όλες τις εκφάνσεις της προσωπικής και της κοινωνικής ζωής και παραγκωνίζοντας καθιστά ανωματικές ουσιαστικές μέχρι τώρα κοινωνικές και ηθικές αξίες στη βάση των οποίων συγκροτήθηκαν οι νεωτερικές κοινωνίες. Οι θεσμοί που ρητορικά τις

¹⁰⁹ Βλ. μεταξύ άλλων Colman, R. / Colman, A. (2004): Sport's links to sexual violence (digital). *Youth Studies Australia*. Australian Clearing House for Youth Studies, Vol. 23, Issue 2, Page: 101(1).

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

διακηρύσσουν αντιμετωπίζουν το χλευασμό και την απόρριψη από τους νέους ανθρώπους. Η οποιαδήποτε κοινωνική διεργασία αξιολογείται τόσο σε προσωπικό αλλά και σε θεσμικό επίπεδο ως νοηματική, μονάχα όταν έχει οικονομικό αποτέλεσμα. Οι εκπαιδευτικοί αλλά και οι κοινωνικοί θεσμοί, υποτάσσονται στη λογική της αγοράς και δεν παρέχουν στους νέους ανθρώπους, εκείνα τα απαραίτητα εφόδια που θα τους βοηθήσουν να αποκτήσουν νόημα, στόχους, όνειρα, προοπτικές. Οι νέοι ασφυκτιούν στον περιορισμένο από τις ποικιλότητες εκπαιδευτικές διαδικασίες χρόνο και τον περιορισμένο με το πρόσχημα της οικονομικής ανάπτυξης χώρο. Ο δημόσιος χώρος λιγοστεύει δραματικά. Τι πιο φυσικό είναι υπό αυτές τις προϋποθέσεις από την πλευρά μιας αρκετά μεγάλης μερίδας της νεολαίας, εάν όχι η εκδήλωση ποικιλότροπων μορφών απόρριψης, επιθετικότητας και βίας!

10. 1 Σκέψεις-Προτάσεις

-Η μεγάλη κρίση ηθικών αξιών και η *πτώχευση* πολλών απαραίτητων για τη ψυχική και κοινωνική σταθεροποίηση οικογενειακών δεσμών και δεσμών ευρύτερης κοινωνικής συμβίωσης, οδηγούν μεγάλες κοινωνικές ομάδες σε κρίση προσανατολισμού.¹¹⁰

-Επιπλέον μια μεγάλη μερίδα της νεολαίας ζει σε τέτοιες συνθήκες στις οποίες για να επιβιώσει κάποιος αποδέχεται συγκεκριμένα στερεότυπα ανδρισμού, στη βάση των οποίων νομιμοποιούνται πολλές μορφές σωματικής βίας.¹¹¹

-Οι νέοι κρατούν αποστάσεις και αναπτύσσουν μια *εργαλειακή* σχέση με την κοινωνική πραγματικότητα, *επιδιώκουν εδώ και τώρα βιώματα* και αναπτύσσουν μεταξύ τους μια αλληλεγγύη απέναντι στις αξιώσεις των ενηλίκων. Κυρίως επιδιώκουν οι ίδιοι να κατασκευάσουν (*σκηνοθετήσουν*) τη διαδικασία κοινωνικοποίησής τους και να θέσουν οι ίδιοι τους κανόνες.

-Ο ισχύον ως ελεύθερος για τους ενήλικες χρόνος έχει άλλο νόημα για τους νέους επειδή στο πλαίσιο του βιώνουν την *πραγματική ζωή*, αναπτύσσουν τη δική τους κουλτούρα η οποία διαφοροποιείται από αυτή των ενηλίκων.

-Μια τέτοια κουλτούρα του ελεύθερου χρόνου αναπτύσσεται και στο πλαίσιο των οπαδών μιας ποδοσφαιρικής ομάδας. Έχει δε *πολλά πρόσωπα* και όχι μονάχα αυτό το οποίο προβάλλεται δοθείσης αφορμής συγκυριακά από τα αστυνομικά δελτία και τα ΜΜΕ.

-Οφείλουμε να παραδεχθούμε ότι η βία κατά ένα πολύ μεγάλο ποσοστό προκαλείται από *το δόγμα* της κοινωνικής επιτυχίας που βασίζεται στη νίκη και στον αφανισμό του αντιπάλου, από μια διαφήμιση ενδεχομένως η οποία *ξυπνά* καταναλωτικές ανάγκες— (ο *καταναλωτισμός* ως κυρίαρχη αξία του ύστερου καπιταλισμού και της νεοφιλελεύθερης πολιτικής ιδεολογίας)— οι οποίες για ένα μεγάλο ποσοστό της κοινωνίας μένουν ανικανοποίητες, από

¹¹⁰ Βλ. Πατσαντάρας, Νικόλαος (2007). *Το Ολυμπιακό Φαινόμενο. Ολυμπισμός: Κοινωνικά Νοήματα-Ηθικά Νοήματα-Μεταβολή των Ολυμπιακών Αξιών-Διαφοροποίηση-Εμπορευματοποίηση-Πολιτική Εργαλειοποίηση-ΜΜΕ-Γυναικείο Ζήτημα-Ντόπινγκ*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα. Επίσης Kerr, John H. (2006) : *Rethinking Violence in Sport*. Routledge. Transferred to Digital Printing 2006.

¹¹¹ Βλ. αναλυτικά Heinzmann, Gregg S. (2005) : *Parental violence in youth Sports : facts, myths and videotapes. An article from Parks and Recreation* [HTML Digital].

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

μια ολοένα αυξανόμενη οικονομική ανισότητα και μια ανασφάλεια όσον αφορά την επαγγελματική απασχόληση.

-Οι μορφές βίας προκαλούνται από μια πολιτική της πολεοδομικής ανάπτυξης η οποία δεν λαμβάνει υπόψη τις ατομικές ανάγκες, τις ανάγκες της νεολαίας, αλλά τις ανάγκες των οικοδομικών εταιρειών.

-Προκαλούνται από την κρίση θεμελιωδών για τη συγκρότηση των κοινωνιών ηθικών και κοινωνικών αξιών, από την κατανάλωση αλκοολούχων και ψυχοτρόπων ουσιών.

-Αρκετοί νέοι άνθρωποι οι οποίοι για πολυσύνθετους επομένως λόγους δεν *αφομοιώνονται (απορροφώνται)* από αυτή την κοινωνική πραγματικότητα, δηλαδή αδυνατούν να αποτελέσουν μέρος της, αναζητούν τη βιωματική κοινωνική εμπειρία με απορριπτικές πρακτικές απέναντι στην ισχύουσα κοινωνική κατάσταση και τάξη.

-Εξ αιτίας του περιορισμού του χώρου και του χρόνου όσον αφορά την ελεύθερη έκφραση των νέων ανθρώπων, το γήπεδο μετασχηματίζεται σε έναν δημόσιο κοινωνικό χώρο στον οποίο και διεκδικούν τα ιδιαίτερα δικαιώματά τους και την αίσθηση του κοινωνικού αυτού χώρου την μεταφέρουν όπου συναθροίζονται δηλαδή και εκτός γηπέδου.

-Σε ένα τέτοιο περιβάλλον μπορούν να διαμορφώσουν ελεύθερα και αυθύπαρκτα τέτοιους ρόλους τους οποίους δεν δίνεται η δυνατότητα να διαμορφώσουν στη συνήθη καθημερινότητά τους.

-Οι ρόλοι αυτοί διαμορφώνονται στο πλαίσιο ενός νοηματικού διαστήματος που οριοθετείται από τις έννοιες *Ανδρισμός και Αλληλεγγύη*.

-Τα κίνητρα συμμετοχής σε ομάδες οπαδών ή σε επεισόδια είναι *αυτο-επιβεβαίωση*, ταύτιση με την ομάδα και *έκφραση δύναμης-επιρροής*.

-Οι βασικές αιτίες που οδήγησαν την σημερινή κοινωνία σε κρίσεις προσανατολισμού αποδίδονται στην παγκοσμιοποίηση που ως κοινωνική-πολιτισμική αλλά και ως καθαρά οικονομική διαδικασία, ασκεί τεράστιες και αναπώτερες επιρροές στις κοινωνικές-πολιτισμικές-πολιτικές-οικονομικές κ.λπ. δομές.

-Σήμερα για παράδειγμα με βάση την πρόοδο διαμορφώνεται ένα σύστημα μιας ανοιχτής κοινωνίας με καπιταλιστική οικονομία και αυτό το σύστημα διαπαιδαγωγεί τα μέλη του, τους πολίτες να προσανατολίσουν τη δράση τους προς την κατεύθυνση του αέναου επιπέδου ανάπτυξης, του διηνεκούς ποικιλότροπου κέρδους. Η ιδεολογία της προόδου ιδιαίτερα σήμερα ενισχύεται από την διαδικασία της παγκοσμιοποίησης και διεισδύει σε όλα τα επίπεδα της σημερινής κοινωνίας. Δεν σχετίζεται απλά και μόνο με τους επιταχυνόμενους εξελικτικούς ρυθμούς που προκαλούνται κυρίως από την τεχνολογία, αλλά επηρεάζει άμεσα και την ποιότητα των κινήτρων για οποιαδήποτε μορφή επίδοσης. Επίδοση σήμερα χωρίς οικονομικό αποτέλεσμα δεν εντάσσεται στο νοηματικό περιεχόμενο της διαδικασίας της προόδου. Στο πλαίσιο αυτό η *οικονομικοποίηση*, η *ποσοστοποίηση* των πάντων παραγκωνίζει την οποιαδήποτε προσπάθεια ποιοτικής αξιολόγησης των κοινωνικών επιδόσεων, ενώ ταυτόχρονα ανοίγεται διάπλατα χώρος για χειραγωγή της προσωπικής-ατομικής ζωής των μελών μιας κοινωνίας. Το κοινωνικό αυτό καθεστώς, η κοινωνική αυτή πραγματικότητα πλήττει κυρίως τους νέους ανθρώπους, οδηγεί σε μια κρίση του συστήματος των ηθικών και κοινωνικών αξιών και σύρει τη νεολαία στην ανασφάλεια και την *αποξένωση*.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρης

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

-Οι θεσμοί κοινωνικοποίησης όπως είναι η οικογένεια, το σχολείο, οι αθλητικοί σύλλογοι σε αυτή την προοπτική, χρεοκόπησαν *αξιακά* και βρίσκονται σε μεγάλη κρίση προσανατολισμού. Οι νέοι άνθρωποι παρακολουθούν με απορριπτική αμηχανία τις κοινωνικές εξελίξεις και μη έχοντας θεσμική βοήθεια προσπαθούν μόνοι τους να βρουν λύση στα προβλήματά τους, επειδή οι τρόποι που προτείνονται από τους *μεγάλους-ενήλικες* δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα όπως την αντιλαμβάνονται αυτοί οι ίδιοι. Πολλές αξιώσεις των ενηλίκων όσον αφορά τη διαμόρφωση ταυτότητας των νέων έχουν χάσει τη σημασία τους αναφορικά με τη δυνατότητα επιρροής.

-Το ποδόσφαιρο, ως κοινωνική περιοχή δεν έμεινε ανεπηρέαστο από τις ευρύτερες κοινωνικές εξελίξεις. Οι ποδοσφαιρικοί σύλλογοι στους οποίους αποδίδονταν στο παρελθόν ουσιαστικές κοινωνικές λειτουργίες, όπως για παράδειγμα αυτή της *κοινωνικής ενσωμάτωσης*, δεν ανταποκρίνονται στις προσδοκίες αυτής της μορφής. Η ραγδαία και ανορθόδοξα τελούμενη και γι' αυτό οριζόμενη από την πλευρά μου ως *σχεδόν επαγγελματικοποίηση-εμπορευματοποίηση* του ποδοσφαίρου, έχει οδηγήσει σε οικονομική αλλά κυρίως *κοινωνική χρεοκοπία* τους αθλητικούς συλλόγους όσον αφορά σημαντικές κοινωνικές αποστολές. Ευρύτεροι θεσμοί όπως πολιτικοί, εκτελεστικοί (για παράδειγμα αστυνομία), ΜΜΕ κ.λπ. δεν αντιλαμβάνονται τις *βιο-κοσμικές* και *κοινωνικές-πολιτισμικές* αναγκαιότητες των νέων τις οποίες δημιουργούν οι απρόβλεπτοι και επιταχυνόμενοι κοινωνικοί μετασχηματισμοί. Πολλοί νέοι άνθρωποι βρίσκονται σε αδιέξοδο.

-Ο ποδοσφαιρικός σύλλογος και στο τελευταίο χωριό της ελληνικής επικράτειας είναι εκείνος ο θεσμός ο οποίος εξαιτίας της χαλαρής του δομής είναι ελκυστικός χώρος για πολιτική-κομματική και οικονομική διαπλοκή. Αντί να προβληματίζονται με ρητορικό τρόπο οι εκπρόσωποι των αθλητικών θεσμών για τα φαινόμενα βίας, θα πρέπει να στρέψουν το ενδιαφέρον τους στη δημιουργία ανάπτυξης δομών που θα καλλιεργούν την αλληλεγγύη, να παρέχουν χώρους στους νέους για συν-διαμόρφωση των προοπτικών, εναλλακτικές προσφορές για αθλητισμό και κίνηση, για χαλάρωση αλλά και για *βιωματική περιπέτεια*.

-Οι εκπαιδευτικοί θεσμοί σε όλα τα επίπεδα που ως στόχο είχαν να συμβάλλουν στη διαμόρφωση υπεύθυνων πολιτών ικανών να αντιμετωπίζουν τις ανάγκες όλων των πεδίων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων με επιστημονική και πολιτισμική επάρκεια και με σεβασμό στις πανανθρώπινες και διαχρονικές αξίες της δικαιοσύνης, της κοινωνικής αλληλεγγύης, της ελευθερίας και της δημοκρατίας, τείνουν να μετασχηματισθούν σε κέντρα μιας αβέβαιης όσον αφορά τις κοινωνικές προοπτικές, 'σχεδόν επαγγελματικής εκπαίδευσης', με στόχο την οικονομική ανάπτυξη ανεξαρτήτου κόστους και όσον αφορά τον άνθρωπο και τις ανάγκες του και όσον αφορά το φυσικό περιβάλλον.

-Οφείλεται να κατανοηθεί ότι οι νέοι άνθρωποι λειτουργούν κατά κανόνα στη βάση προτύπων. Υιοθετώντας τα πρότυπα τα οποία προβάλλονται και κυριαρχούν στην σημερινή κοινωνική πραγματικότητα έρχονται σε μια βιωματική αντίφαση όσον αφορά την *εικόνα*, το *λόγο* και την *πράξη*. Στις πλουραλιστικά συγκροτημένες σήμερα κοινωνίες *δυτικού τύπου* κάποιες ομάδες νέων ανθρώπων βγαίνουν στο περιθώριο επειδή είτε στέκονται

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

κριτικά απέναντι σε αυτή την αντίφαση, είτε δεν έχουν τους επικοινωνιακούς κοινωνικούς διαύλους για να πετύχουν κάποιους ενδεχόμενους στόχους.

-Είναι απαραίτητο να συγκροτηθεί ένα σχέδιο-πρόγραμμα υπό τη μέριμνα της ποδοσφαιρικής ομοσπονδίας και κατόπιν του κράτους στο πλαίσιο του οποίου θα επιδιωχθεί η προσέγγιση των λεγόμενων *σκληροπυρηνικών οπαδών* από ειδικούς, κυρίως εξειδικευμένης εκπαίδευσης κατά βάση από *αθλητικούς επιστήμονες -παιδαγωγούς*. Στο σχέδιο αυτό οφείλουν να συμμετάσχουν όλοι οι εμπλεκόμενοι στη βία θεσμοί, όπως για παράδειγμα ποδοσφαιρικοί σύλλογοι, Γραμματεία Αθλητισμού, σύνδεσμοι φιλάθλων, εκπρόσωποι της αστυνομίας, εκπρόσωποι των ΜΜΕ κ.λπ. Ιδιαίτερα στα επαγγελματικά επίπεδα οφείλουν οι Ποδοσφαιρικές Ανώνυμες Εταιρείες (ΠΑΕ) να μεριμνήσουν και να αναλάβουν την ευθύνη για τους οπαδούς τους. Δραστηριότητες που θα χρηματοδοτήσουν οι ΠΑΕ —όπως για παράδειγμα *‘οι οργανωμένοι φίλαθλοι του Ολυμπιακού’* παίζουν με αντίπαλο τους *‘οργανωμένους οπαδούς του Παναθηναϊκού’*, για κάποιον κοινωφελή σκοπό, έναν ποδοσφαιρικό αγώνα η και οι δύο παίζουν έναν αγώνα με αντίπαλο την αστυνομία— θα μπορούσαν να λειτουργήσουν καταλυτικά όσον αφορά την άμβλυνση της βίας στο ποδοσφαιρικό γήπεδο.

-Τα λάθη των Διαιτητών λογίζονται ως αιτίες για την έκρηξη επεισοδίων στον γηπεδικό χώρο. Το λάθος του Διαιτητή για παράδειγμα, μπορεί να μην είναι η ουσιαστική αιτία για βίαια ξεσπάσματα οπαδών και φιλάθλων στον γηπεδικό χώρο, αλλά δίνει την αφορμή. Ο *σκληρός οπαδός* το θεσμικό ρόλο του Διαιτητή που ως αποστολή έχει να διασφαλίσει ως *τρίτος ρόλος* συγκεκριμένες αθλητικές αξίες όπως αυτή της δίκαιης διεξαγωγής της αθλητικής αντιπαράθεσης, δηλαδή της δικαιοσύνης, μπορεί εύκολα να τον ταυτίσει με αντίστοιχους θεσμικούς ρόλους του κρατικού ή του ευρύτερα κοινωνικού-θεσμικού μηχανισμού, που ουσιαστικά οφείλουν να εγγυώνται την κοινωνική δικαιοσύνη και την ισονομία των πολιτών στα ευρύτερα πεδία κοινωνικών αντιπαράθεσεων. Τη στιγμή του διαιτητικού λάθους ο απογοητευμένος φίλαθλος βλέπει στο πρόσωπο ενός επιρρεπή στα σφάλματα Διαιτητή— ενδεχομένως επηρεασμένος από την ευρύτερη κοινωνική πραγματικότητα— τον δικαστή που χρηματίστηκε ή τον πολιτικό που τον εξαπάτησε και χρησιμοποιώντας ως ανάχωμα-οχυρό το ποδοσφαιρικό γήπεδο και τις χαλαρές δομές εκδηλώνει την αποστροφή του, την απογοήτευσή του με βίαιο τρόπο κατά των θεσμών, της κοινωνίας, εναντίον του κράτους. Οι αντίπαλοι παράγοντες, πολλές φορές όμως και οι οικείοι, οι φίλαθλοι της αντίπαλης ομάδας γίνονται μέρος του συστήματος που τους εξαπατά και στρέφονται με μένος εναντίον τους. Το σύστημα που τους εξαπατά, δεν είναι πλέον δυσδιάκριτο, το σύστημα έχει πρόσωπο, είναι παρόν, είναι ο διαιτητής, οι παράγοντες, οι φίλαθλοι της αντίπαλης ομάδας, η αστυνομία! Η παρουσία της αστυνομίας σε μια τέτοια περίπτωση είναι εύλογο ότι μονάχα περαιτέρω κλιμάκωση της βίας μπορεί να προκαλέσει. Η λήψη αυστηρών μέτρων και η παραδειγματική τιμωρία των συμμετεχόντων σε βίαια επεισόδια στο ποδοσφαιρικό γήπεδο δεν μπορεί να λύσει το πρόβλημα απλά θα το μετατοπίσει τοπικά και χρονικά, δηλαδή εκτός γηπέδου. Ως λύση μπορεί να αναγνωρισθεί μονάχα ένας *κριτικός κοινωνικός αναστοχασμός*, με όλα τα επακόλουθα που αυτός συνεπάγεται για την *εν ενεργεία δομή* του συστήματος αξιών μιας κοινωνίας.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρης

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

-Οι αθλητικοί θεσμοί, οι σύλλογοι οι οποίοι εδώ θα μπορούσαν να διαδραματίσουν έναν ουσιαστικό ρόλο δεν επιδεικνύουν καμία ικανότητα αντίδρασης. Η αντιμετώπιση του προβλήματος για παράδειγμα από την ΕΠΟ, τους προέδρους των ΠΑΕ είναι ερασιτεχνικού καιροσκοπικού χαρακτήρα, όπως είναι εξάλλου από την πλευρά τους και η γενικότερη χάραξη προοπτικών στο ελληνικό ποδόσφαιρο. **Για παράδειγμα τα απρόσμενα ακόμα και σε φανταστικό επίπεδο ποδοσφαιρικά-κοινωνικά κεφάλαια που εισπράξαμε μετά την κατάκτηση του ευρωπαϊκού κυπέλλου το 2004, έμειναν παντελώς ανεκμετάλλευτα. Κατά την έκφραση του ποιητή (Γ. Σεφέρης)πέρασε ένα ποτάμι μέσα από τα χέρια μας, χωρίς να πιούμε ούτε μια στάλα! Αυτό και μόνο δείχνει ότι οι θεσμικοί ρόλοι στο ποδοσφαιρικό στερέωμα, λειτούργησαν ως 'τίποτα', και κατώτερα των περιστάσεων για μια ακόμη φορά.**

-Πολλές εμπειρικές έρευνες δείχνουν ότι από τα διαφορετικά κοινωνικά στρώματα υιοθετούνται, εσωτερικεύονται και αντανακλώνται διαφορετικές κατά περίπτωση και προτεραιότητα κοινωνικές αξίες.¹¹² Έτσι, ιδιαίτερα οι ανήκοντες στα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, προτιμούν να παρακολουθούν και να συμμετέχουν σε αθλήματα στα οποία είναι έντονο το στοιχείο της σωματικής αντιπαράθεσης. Το δεδομένο αυτό ενισχύει την άποψη ότι τα άτομα αυτά επιδεικνύουν μια μεγαλύτερη ροπή και ετοιμότητα όσον αφορά τη συμμετοχή τους σε επεισόδια αθλητικής βίας.

-Το ποδόσφαιρο είναι εκείνος ο κοινωνικός χώρος, με τη χαλαρή του δομή, ο οποίος δίνει τη δυνατότητα σε ανθρώπους να μπορούν να επικοινωνούν μεταξύ τους άτυπα, χαλαρά! Οι τρέχουσες διαδικασίες άκρατης εμπορευματοποίησης που σημαίνει αυστηρή εκλογίκευση της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας και γενικά του ποδοσφαιρικού χώρου **αλλά στο επίπεδο του σχεδόν**, χωρίς να διατίθεται και κάποιο ποσό για το πρόβλημα που η ίδια ποδοσφαιρική δραστηριότητα δημιουργεί ή τουλάχιστον γίνεται μέσον έκφρασής της, θέτουν στο περιθώριο κοινωνικές ομάδες όπως αυτές των οπαδών οι οποίες δεν μπορούν να προσαρμοσθούν οικονομικά σε αυτές τις συνθήκες. Με κάποιο τρόπο λοιπόν αυτές αντιδρούν.

-Πολλοί ερευνητές¹¹³ πραγματοποιώντας κοινωνιολογικές επιστημονικές αναλύσεις μετά τα γεγονότα των Βρυξελλών και των συνεπειών που αυτά προκάλεσαν, έδειξαν με εξαιρετικά εντυπωσιακό τρόπο, ότι η γλώσσα-λεκτική επικοινωνία, οι εκφράσεις και το στυλ των ειδήσεων, όπου οι οπαδοί χαρακτηρίζονταν ως 'περιθωριακοί', ως 'θηρία' κ.λπ., συνηγόρησαν ώστε οι αναγνώστες και οι ακροατές των ειδήσεων να εκφράσουν μια πολύ μεγάλη αποστροφή απέναντι στην *κοινωνία* και την *κουλτούρα των οπαδών*. Αυτή η αποστροφή που προωθήθηκε από τα ΜΜΕ κατ' αυτό τον τρόπο, προετοίμασε το έδαφος για να απαιτηθεί από τα κράτη της Ευρώπης επιβολή αυστηρότατων κυρώσεων σε οπαδούς που αποκλίνουν και να ενταθούν σε ακραίο βαθμό τα μέτρα αστυνόμευσης των γηπεδικών χώρων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να περιθωριοποιηθεί η κουλτούρα των οπαδών και ταυτόχρονα

¹¹² Βλ. αναλυτικά προς τούτο Gabler, H. (1998) : Aggression/ Gewalt. In : In: *Lexikon der Ethik im Sport*/hrsg. Im Auftr. Des Bundesinstituts für Sportwissenschaft von Ommo Grube und Dietmar Mieth. 1. Aufl.-Schorndorf 1. Σελ. 22-30.

¹¹³ Βλ. μεταξύ άλλων Dunning, E. / Murphy, P. / Williams, J 1986 και Dunand, 1986 – Lawrence, G. 1985.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

να τους τεθεί η ετικέτα των ταραξιών της δημόσιας τάξης. Επακόλουθο αυτής της κατάστασης είναι πολλές περιθωριακές ετερόκλητου χαρακτήρα κοινωνικές ομάδες (για παράδειγμα κομματικού-πολιτικού τύπου), που η βία είναι συστατικό τους στοιχείο και στοιχείο συνοχής της ομάδας, που δεν έχουν σχέση με το ποδόσφαιρο, να βρουν στους κύκλους των οπαδών *καταφύγιο* και πολλές φορές έτσι να έρχεται ως αποτέλεσμα η κλιμάκωση των εκδηλώσεων βίας στα ποδοσφαιρικά γήπεδα από εκτός ποδοσφαιρικού συστήματος αίτια. Η σημαντικότητά των βίαιων εκδηλώσεων στα ποδοσφαιρικά γήπεδα αρκετές φορές πολλαπλασιάζεται και χειραγωγείται δια μέσου του *δημοσιογραφικού λόγου*, δια μέσου της *δημοσιογραφικής γλώσσας*, στην οποία διαπλέκονται πολλαπλές μορφές εξουσίας που τη συγκρότησαν και συνήθως την χειραγωγούν. Είναι κατά κανόνα η δημοσιογραφική γλώσσα υπό την έννοια λέξεων, συμβολικών συστημάτων και σημασιολογικών παραπομπών, που υπερ-μεγεθύνει μορφές ποδοσφαιρικών αποκλίσεων που αφορούν τους φιλάθλους και οπαδούς. Δια μέσου της υπερ-δημοσιοποίησης της απόκλισης, οι ποδοσφαιρικές υποκουλτούρες αναγνωρίζονται από κάποιες κοινωνικές ομάδες ως εξαιρετικά δημοφιλείς. Στο πνεύμα αυτό πολλοί νέοι άνθρωποι δια μέσου των πράξεων βίας νοιώθουν να επιβεβαιώνονται και να καταξιώνονται δια μέσου της προσοχής την οποία απολαμβάνουν από τα ΜΜΕ.¹¹⁴ Η κατάσταση αυτή οδηγεί σε ένα φαύλο κύκλο ο οποίος χαρακτηρίζεται από αύξηση της ετοιμότητας από την πλευρά των οπαδών για βίαιες και πολλές φορές αιματηρές συγκρούσεις μεταξύ τους.

Γεγονότα τα οποία αναφέρονται στη βία στα ποδοσφαιρικά γήπεδα είναι πάντα για τη *'δραματουργία'* των ΜΜΕ ένα *'καλοδεχούμενο'* συμβάν. Η βία έχει αποκτήσει στο πλαίσιο των κοινωνικών εξελίξεων για τα ΜΜΕ έναν κατά κύριο λόγο *ψυχαγωγικό χαρακτήρα*, ο οποίος ενισχύεται από την χρήση μιας εξειδικευμένης γλώσσας και από την προβολή μιας αυστηρά επιλεγμένης μεταξύ πολλών, εικόνας. Εδώ εντοπίζεται η τάση των ΜΜΕ να προβάλλουν ένα *'μέρος'* της κοινωνικής πραγματικότητας, ενδεχομένως πολλές φορές μη ουσιαστικής σημασίας, ως αυτή *καθεαυτή* την κοινωνική πραγματικότητα. Εδώ φυσικά εδράζεται και η *'εξουσία'* των ΜΜΕ. Καταστρατήγηση των ποδοσφαιρικών κανόνων, βίαιες ενέργειες στο πνεύμα ενός με πρόθεση *'φάουλ'* με τον τρόπο που παρουσιάζονται κυρίως με τα σχόλια που συνοδεύονται αυτές οι δράσεις, ενδιαμέσως ενισχυμένες, *νομιμοποιούνται κοινωνικά*.¹¹⁵ Εδώ υφίσταται ο κίνδυνος ιδιαίτερα για τα παιδιά και τους νέους που ασχολούνται ενεργά με το ποδόσφαιρο, να εσωτερικεύσουν και να νομιμοποιήσουν τέτοια *πρότυπα συμπεριφοράς*.¹¹⁶

-Ουσιαστικά μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι δεν αυξάνονται τα επεισόδια βίας στα ποδοσφαιρικά γήπεδα, αλλά δια μέσου των ΜΜΕ αυξάνεται το

¹¹⁴ Βλ. επίσης μεταξύ άλλων Narr, W. (1985) : Demonstranten, Politiker (Polizei) und Journalisten – Zwölf Thesen zur Gewalt. In : Steinweg, R. (Red.) : *Faszination der Gewalt*. Frankfurt. 30-59.

¹¹⁵ Βλ. Pilz, G. (1984) : Fußball ist für uns Krieg. In : *Psychologie heute* 11, 8, 52-59.

¹¹⁶ Βλ. μεταξύ άλλων : Smith, M. (1983) : *Violence and Sport*. Toronto.

Lienen, E. (1982) : Foul und Vorsatz. Das Medienereignis sind die Einzeltäter, warum das Fußball Geschäft brutaler wird, ist kein Thema. In : *konkret – SPORT*. 78- 80.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ενδιαφέρον σχετικά με τέτοια συμβάντα. Κυρίως οι οπαδοί δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον σε τέτοια γεγονότα.¹¹⁷

-Σε ένα σύνδεσμο φιλάθλων που απασχόλησε με τα δρώμενά του στο γήπεδο ή εκτός αυτού πολυάριθμη αστυνομική δύναμη, οι πρωτεργάτες των επεισοδίων *ηρωοποιούνται*. Το ίδιο και όταν *'νικούν'* στη βία τους αντίπαλους οπαδούς. Το γόητρο του συνδέσμου ενισχύεται και προς τούτο διαδραματίζουν τα ΜΜΕ έναν καταλυτικό ρόλο.¹¹⁸

-Στα πλαίσια λειτουργίας των ΜΜΕ σήμερα δεν μπορούμε να περιμένουμε αν και θα ήταν επιθυμητό, την ενεργοποίηση δεοντολογικών κανόνων παρουσίασης των ποδοσφαιρικών συμβάντων. Φυσικά αυτό σχετίζεται και με τον *'κώδικα ηθικής δεοντολογίας'*-(αν υφίσταται!)- της αθλητικής και όχι μόνο δημοσιογραφίας. **Σήμερα ο ανήθικα δρών δημοσιογράφος έχει και το πλεονέκτημα όσον αφορά την προσέγγιση μιας είδησης ή ενός σημαντικού γεγονότος.** Αυτό φυσικά έχει να κάνει και με την εκπαίδευση για την επαγγελματική κατοχύρωση του αθλητικού-δημοσιογραφικού ρόλου.

-Το ποδόσφαιρο ενισχύει από την μια πλευρά όπως προαναφέραμε μια *ιδεολογία ενσωμάτωσης* και από την άλλη πλευρά μια *ιδεολογία αντιπαλότητας-έχθρας* (συχνά επιθετικού χαρακτήρα), η οποία μπορεί να συσχετισθεί τόσο με εξωτερικούς, είτε με εντός του συστήματος-εσωτερικούς εχθρούς, αντιπάλους. Επιτελεί ταυτόχρονα τις δύο αυτές κοινωνικές λειτουργίες οι οποίες και ενεργοποιούνται στο κοινωνικό περιβάλλον, ανάλογα με τις συνθήκες, ανάλογα με την κοινωνική-πολιτισμική συγκυρία. Λύση στο πρόβλημα αποτελεί η πρόταση για κοινωνική παιδεία των οπαδών η οποία οφείλει να αποτελέσει κοινή προτεραιότητα τοπικών, περιφερειακών, κρατικών και ευρωπαϊκών θεσμών σχετικών με την πρόληψη της βίας στα ποδοσφαιρικά γήπεδα.

-Ένα από τα βασικότερα ερωτηματικά που θέτουμε όσον αφορά το φαινόμενο της βίας στο ποδόσφαιρο και σχετίζεται άμεσα με τα λαμβανόμενα μέτρα προς αντιμετώπισή του είναι: Ποια είναι τα όρια της ευθύνης μεταξύ των εμπλεκόμενων θεσμών σε μια αθλητική ποδοσφαιρική παρουσία, σε έναν ποδοσφαιρικό αγώνα, όσον αφορά κυρίως το χώρο και το χρόνο. Από τη Γερμανική Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου για παράδειγμα δεν αναλαμβάνεται η ευθύνη για γεγονότα βίας που λαμβάνουν χώρα εκτός γηπέδου.

-Το ερώτημα που τίθεται όσον αφορά δε αποκλειστικά το επαγγελματικό ποδόσφαιρο στην ελληνική επικράτεια αλλά και ευρύτερα, είναι εάν θα πρέπει να αναλάβουν εξ ολοκλήρου οι ΠΑΕ τη διασφάλιση της τάξης εντός του αγωνιστικού χώρου και ταυτόχρονα εάν θα πρέπει να (συν-)αναλάβουν την αποζημίωση των δυνάμεων διασφάλισης της δημόσιας τάξης και στους άμεσα περιβάλλοντες χώρους του σταδίου. Εδώ δηλαδή τίθεται το ερώτημα ποια είναι τα *'χωρικά τοπικά και χρονικά όρια'* κοινωνικής ενεργοποίησης της ιδιότητας του *'οπαδού'* ή του φιλάθλου. Για παράδειγμα ένας άνθρωπος ο οποίος διαπράττει μια εγκληματική πράξη εκτός γηπέδου για ποικίλους λόγους και *'φοράει'* τη φανέλα του Ολυμπιακού αντιμετωπίζεται ή πρέπει να αντιμετωπισθεί από τους θεσμούς ελέγχου της δημόσιας τάξης ως φίλαθλος ή οπαδός της συγκεκριμένης ομάδας ;

¹¹⁷ Βλ. Horak, R. et al. 1985.

¹¹⁸ Hahn, E. et. All. 1988, 76.

-Είναι πάντως άξιον απορίας το γεγονός ότι εκείνοι οι θεσμοί οι οποίοι βασικά πλήττονται από το φαινόμενο της βίας στους αθλητικούς χώρους, δεν δείχνουν και την αναμενόμενη φυσιολογικά αντίδραση, για την κατά το δυνατόν άμβλυση αυτού του φαινομένου. Αρχής γενομένης από την UEFA και τη FIFA ιδιαίτερα μετά τα γεγονότα της 28^{ης} Μαΐου το 1985 στο στάδιο Heysel των Βρυξελλών, τα μέτρα που ελήφθησαν ήταν μέτρα ασφάλειας και καταστολής όχι πρόληψης του φαινομένου. Αντί να αναλάβουν τις ευθύνες τους όλοι οι συναρμόδιοι για το ποδόσφαιρο θεσμοί και να σκεφτούν γύρω από τα προβλήματα και τις ανάγκες των νέων και κυρίως όσον αφορά τους ποδοσφαιρικούς συλλόγους να αναζητήσουν τις αιτίες εκδήλωσης της βίας ή να αναζητήσουν εναλλακτικές προσφορές που θα ικανοποιήσουν την έμφυτη τάση της νεολαίας για έντονα βιώματα, ως μόνο μέτρο προβάλλουν την καταστολή και την απαγόρευση πρόσβασης στο στάδιο των *κακών οπαδών* στους οποίους αποδίδεται ο εύκολος χαρακτηρισμός ότι δεν έχουν καμία σχέση με το ποδόσφαιρο. Η επιχειρηματολογία βασίζεται στην αντίληψη ότι μιας και το θέμα αυτό είναι ένα φαινόμενο που αφορά ολόκληρη την κοινωνία εφόσον η ίδια το δημιουργεί, τότε ας φροντίσει να το λύσει η πολιτεία. Ναι όσον αφορά τον εκτός του σταδίου χώρο. Όσον αφορά όμως το χώρο εντός του σταδίου την ευθύνη δεν μπορεί να την έχει η πολιτεία, αλλά αυτός που ασκεί στο χώρο αυτό την έστω και 'σχεδόν' —(σχεδόν εννοούμε αναφορικά με την προσφορά και όχι τα οφέλη)— επιχειρηματική του δραστηριότητα.

-**Στις συζητήσεις περί του προβλήματος της βίας στους αθλητικούς χώρους ο ρόλος του ειδικού που θα μπορούσε να προτείνει αποτελεσματικές ενδεχομένως λύσεις, υποκαθίσταται από το εύρος των γνωριμιών του συμμετέχοντος σε τέτοιες συζητήσεις. Ο κύκλος των γνωριμιών υποκαθιστά το *ειδικό επιστημονικό βάρος*. Δημιουργείται έτσι και υφίσταται ένα επικοινωνιακό κενό μεταξύ επιστημονικών θεωρητικών προσεγγίσεων, όσον αφορά την αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας και των θεσμών που λογίζονται ως υπεύθυνοι όσον αφορά τη λήψη και εφαρμογή κάποιων μέτρων στην πράξη τα οποία προτείνονται ενδεχομένως από κάποιους ειδικούς. Στην κατάσταση αυτή συμβάλλει και η *ανορθόδοξη επαγγελματικοποίηση* του ποδοσφαίρου στην Ελλάδα. Ο χώρος του ποδοσφαίρου εδώ κατά κανόνα δεν αντιμετωπίζεται ως χώρος ανάπτυξης 'οικονομικής επιχειρηματικότητας', αλλά ως χώρος επικοινωνιακών πολιτικών-κομματικών σκοπιμοτήτων, ως προθάλαμος πολιτικής-κομματικής χειραγώγησης, ως χώρος νομιμοποίησης παράνομου χρήματος, ως χώρος ανορθόδοξου και γρήγορου πλουτισμού κ.λπ.**

-Ευθύνη τεράστια φέρει εδώ η πολιτεία, το επίσημο κράτος εφόσον σύμφωνα με το σύνταγμα ορίζει το πλαίσιο πραγμάτωσης του ποδοσφαιρικού εγχειρήματος, επειδή δεν φρόντισε να θέσει διακριτά και τα όρια της σχέσης της κυρίως με το 'επαγγελματικό ποδόσφαιρο', μέχρι του σημείου να εγγυάται και να πληρώνει ο έλληνας φορολογούμενος τον παράνομο πλουτισμό πολλών, εάν όχι όλων, των ποδοσφαιρικών παραγόντων.

-Πέραν αυτού, οι ίδιοι οι ποδοσφαιρικοί σύλλογοι, αδυνατούν να υλοποιήσουν κάποια μέτρα που προτείνονται από αθλητικούς επιστήμονες στα πλαίσια διεθνών συνεδρίων, επειδή οι ειδικοί στα θέματα της βίας αντιμετωπίζονται με καχυποψία από τα ποδοσφαιρικά σωματεία σε όλα τα επίπεδα. Στους μεγάλους ποδοσφαιρικούς συλλόγους η γνώμη των ειδικών δεν έχει καθόλου

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

βαρύτητα, αλλά και ακόμα οι ίδιοι οι ειδικοί επί του θέματος αθλητικοί κοινωνιολόγοι, αθλητικοί ψυχολόγοι, παιδαγωγοί κ.τ.λ. δεν έχουν εκεί καμία θέση.

Επομένως υπό αυτά τα δεδομένα και σε μια τέτοια προοπτική,-- όσο κυνικά και να ηχεί η ακόλουθη άποψη—.... ας συμφιλιωθούμε με τη βαρβαρότητα, την επιθετικότητα, τη βία και την απόκλιση και ας συμβιώσουμε μαζί τους! **Ίσως οι βάρβαροι να είναι και για το ποδοσφαιρικό σύστημα «μια κάποια λύσις»!**

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Armstrong, G. (1998) : *Football Hologans. Knowing the Score*. Oxford: Berg.

Bandura, A. /Walters, R. H. (1959): *Adolescent aggression : A study of the influence of child training practices and family interrelationships*. New York.

Baker, R. / Ball, S. J. (Ed.) (1979): *Massmedia and Violence. A staff report to the national commission on the cause and prevention of violence*. Washington.

Becker, P. (1982) : Haut' se, haut' se in 'ne Schnauze- Das Fußballstadion als Ort der Reproduktion sozialer Strukturen. In : Pilz, G. (Hrsg.) : *Sport und körperliche Gewalt*. Reinbek. 72-84.

Berkowitz, L. (1962): *Aggression : a social psychological analysis*. New York.

Bodin, D. et. al. (2005) : *Sport and Violence in Europe*. Council of Europe.

Bruder K.-J.u. a. (1988) : Gutachten “ Fankultur und Fanverhalten”. In : Hahn, E. u. a. (1988) : *Fanverhalten, Massenmedien und Gewalt im Sport*. Schriftenreihe des Bundesinstituts für Sportwissenschaft. Bd. 60). Schorndorf: Hofmann.

Coser, L.A. (1965): *The Function of Social Conflict*. Berlin.

Cachay, K. & Thiel, A. (2000): *Soziologie des Sports. Zur Ausdifferenzierung und Entwicklungsdynamik des Sports der modernen Gesellschaft*. Weinheim.

Dahrendorf, R. (1972): *Konflikt und Freiheit*. München.

Denker, R. (1974) : *Angst und Aggression*. Stuttgart.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας
Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
ΤΕΦΑΑ
Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Deutsche Forschungsgemeinschaft (1986), (Ed.) : *Medienwirkungsforschung in der Bundesrepublik*. Band 1 und 2, Weinheim.

Dollard, J. et al. (1939): *Frustration and aggression*. New Haven.

Dunand, 1986 – Lawrence, G. (1985) : “ The Gladiatorial Lust for Blood” : the Media and Soccer Violence. In : *The Australian Quarterly* 57, 3, 192-202.

Dunning, E. (1973) : The structural – Functional properties of folk – games and modern sports : a sociological analysis. In : *Sportwissenschaft* 3, 215 – 232.

Friebel, H. (1980) : Krieg der Fans oder Fußball ist mein Leben. In : *Betrifft Erziehung* 7/8,40-44.

Gabler, H. (1998) : Aggression/ Gewalt. In : In: *Lexikon der Ethik im Sport*/hrsg. Im Auftr. Des Bundesinstituts für Sportwissenschaft von Ommo Grupe und Dietmar Mieth.1.Aufl.-Schorndorf.

Gabler, H./ Schulz, H. / Weber, R. (1982) : Zuschaueraggressionen – eine Feldstudie über Fußballfans. In : Pilz u.a. : *Sport und Gewalt*. Schorndorf. 23-60.

Herrmann, H. (1980) : Fans als Stimulans und als Konfliktpotential. In : Lindner, R. (Hrsg.) : *Der Fußballfan. Ansichten vom Zuschauer*. Frankfurt. 139-147.

Grabbe, T. (2003) : “The Public Gets what The Public Wants” England Football Fans, “Truth” Claims and Mediated Realities. In : *International Review for the Sociology of Sport*. Vol. 38, Nr 4,pp 413-427.

Groebel, J. (1986) : Medien und Gewalt. In : Deutsche Forschungsgemeinschaft (1986), (Ed.) : *Medienwirkungsforschung in der Bundesrepublik*. Band 1 und 2, Weinheim. 47-60.

Heinzmann, Gregg S. (2005) : *Parental violence in youth Sports : facts, myths and videotapes. An article from Parks and Recreation* [HTML Digital].

Hall, S. (1978): The treatment of football hooliganism in the press. In : Ingham, R. (Ed.) : *Football hooliganism*. London. 15-36.

Horak, R. Et al. (1985) : *Soccer Hooliganism- Theoretische und erste empirisch-systematische Ueberpruefung der Fußballgewalt in Österreich*. Wien.

Hortleder, G. (1974) : *Die Faszination des Fußballspieles*. Frankfurt.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας
Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
ΤΕΦΑΑ
Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Kelly, S. / Waddington, I. (2006) : Abuse, Intimidation and Violence as Aspects of Managerial Control in Professional Soccer in Britain and Ireland. In : *International Review for the Sociology of Sport*. Vol. 41, 2. pp. 147-164.

Kerr, John H. (2006): *Rethinking Violence in Sport*. Routledge. Transferred to Digital Printing 2006.

Kunkel, R. (1974) : Krieg in der Nordkurve. In : *Die Zeit*, Nr. 50 vom 6. 12. 1974.

Lorenz, K. (1963) : *Das so genannte Böse*. Wien.

Luhmann, N. (1984) : *Soziale Systeme. Grundriss einer allgemeinen Theorie*. Frankfurt/M.

Luhmann, N. (1990): *Ökologische Kommunikation. Kann die moderne Gesellschaft sich auf ökologische Gefährdung einstellen?* Opladen.

Magoun, F. P. (1938) : History of football. From the beginnings to 1871. In : Schoeffler, H. (Hrsg.) : *Kölner Anglistische Arbeiten*, 31. Bd. Bochum – Langendreer.

Marples, M. (1954) : *A history of football*. London

Marsh, P., Rosser, E. & Harre, R. (1978) : *The rules of disorder*. London.

Murphy, Shane M. (ed.) (2005): *The Sport Psych. Handbook*. Human Kinetics Publishers, Inc. *References to sport violence* : pp. 94-98, 101-103.

Patsantaras, N.(1994): *Der Trainer als Sportberuf. Entwicklung und Ausdifferenzierung einer Profession*. Schorndorf: Hofmann.

Patsantaras, N./Kamberidou, I.(2004): *The EU Information Society-Gender and Technology Workshop Report/Results*, European Commission, Brussels.

Patsantaras, N.u. a.(2005): Sinndimensionen des olympischen Wettkampfes. Eine systemtheoretische Betrachtung. In: *F. I. T.- Wissenschaftsmagazin der Deutschen Sporthochschule Köln*.

Plessner, H. (1967) : Spiel und Sport. In : Plessner, H./ Bock, H. E./ Gruppe, O. (Hrsg.) : *Sport und Leibeserziehung*. München. 17-28.

Prenner, K. (1972) : Aggressivität und Gewalt im Sport. In : *Die Leibeserziehung* 10, 340-344.

Pramann, U. (1980) : *Das bisschen Freiheit. Die fremde Welt der Fußballfans*. Hamburg.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας
Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
ΤΕΦΑΑ
Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Rigauer, B. (1969): *Sport und Arbeit. Soziologische Zusammenhänge und ideologische Implikationen*. Münster.

Rosenbaum, D. (1976) : Brot, Spiele und Prügel. In : *Psychologie heute* 3, 55-58.

Reinbek. 55-71. Guttman, A. (1981) : Zum Verhalten der Zuschauer im Sport. In : *Sportwissenschaft* 1(1981), 62-74.

Roderick, M. et al. (2000) : "Playing Hurt : Managing Injuries in English Professional Football", *International Review for the Sociology of Sport* 35: 165-180.

Schiffer, J. (1975) : *Der Einfluss von Sportveranstaltungen auf das Verhalten von Sportlern und Zuschauern*. Unveröffentlichtes Manuskript. 8 – 10.

Smith, M. D. (1979) : Social determinants of violence in hockey : A review. In : *Canadian Journal of Applied Sport Sciences* 4, 76-82.

Schmitt, B. (1985) : *Körperverletzungen bei Fußballspielen. Eine kriminologische Studie über typische Erscheinungsformen und Konsequenzen für die Strafrechtsanwendung sowie über das Verhältnis der staatlichen Strafrechtspflege zur Strafgewalt der Verbände*. Lübeck.

Stemme, F. (1980) : Der Fußball und seine Konflikte. In : *Der Fußball-Trainer* 31, 1-4.

Schulz, H. J. & Weber, R. (1982) : Zuschauerausschreitungen. Das Problem der Fans. In: Pilz G. (Hrsg.): *Sport und körperliche Gewalt*. Schorndorf.

Schulz, H. J. (1986) : *Aggressive Handlungen von Fußballfans*. Schorndorf : Hofmann. Reihe Sportwissenschaft 21.

Taylor, I. (1979) : Vom Fußball besessen : Einige soziologische Spekulationen über Fußball-Vandalismus. In : Hammerich, K. / Heinemann, K. (Hrsg) : *Texte zur Soziologie des Sports*. Schorndorf. 2. unf. Aufl. 245-271.

Taylor, I. (1982) : Class, Violence and Sport : the Case of Soccer Hooliganism in Britain. In : Cantelon, H. / Gruneau, R. (Eds.) : *Sport, Culture and the modern state*. Toronto, 49-55.

Young, P. M. (1968): *A history of British football*. London.

Volkamer, M. (1971) : Zur Aggressivität in konkurrenzorientierten sozialen Systemen. In : *Sportwissenschaft* 1, 33-64.

Volkamer, M. (1973) : Sozialpsychologische Probleme des Schausports. In : *Jeunesse et Sport* 5, 127-130.

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας
Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
ΤΕΦΑΑ
Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Vinnai G. (1970) : *Fußballsport als Ideologie*. Frankfurt/M.

Wann, D. (2005): Essay Aggression in sport. In : *The Lancet. Medicine and Sport*. Vol. 366.pp 531-534.

Weis, K. (1982) : Fußballrowdytum. Zum räumlichen und rituellen Beschränkung eines sozialen Problems. In : Vascovics, L. (Hrsg.) : *Die Raumbezogenheit sozialer Probleme*. Opladen.

Ελληνική

Πατσαντάρας, Ν. (1997) : Αποκλίνουσα συμπεριφορά στον αθλητισμό. Θέμα της Ηθικής ή του Δικαίου ; Στο : Κατ' επάγγελμα αθλητική δραστηριότητα. *Επετηρίδα Αθλητικού Δικαίου* 3. Επιμ. Παναγιωτόπουλος, Δ. Εκδόσεις Σάκκουλα. Αθήνα. 51-67.

Πατσαντάρας, Ν. (1997α) : Είναι ο παιδικός αθλητισμός ένα κοινωνικό πρόβλημα ; Στο : Κατ' επάγγελμα αθλητική δραστηριότητα. *Επετηρίδα Αθλητικού Δικαίου* 3. Επιμ. Παναγιωτόπουλος, Δ. Εκδόσεις Σάκκουλα. Αθήνα. Σελ. 89-101.

Πατσαντάρας, Νικόλαος (2007): *Το Ολυμπιακό Φαινόμενο. Ολυμπισμός Κοινωνικά Νοήματα-Ηθικά Νοήματα-Μεταβολή των Ολυμπιακών Αξιών-Διαφοροποίηση-Εμπορευματοποίηση-Πολιτική Εργαλειοποίηση-MME-Γυναικείο Ζήτημα-Ντόπινγκ*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα. (Patsantaras N. (2007). *The Olympic Phenomenon*. Nomiki Vivl. Athens.

Πατσαντάρας Ν. (2007) : Η αθλητική αγωνιστική επικοινωνία μεταξύ προσαρμογής και απόκλισης. Μια νέο-συστημική διερευνητική προσέγγιση στο φαινόμενο της φαρμακοδιέγερσης -'Doping'. Στο : *Φιλοσοφείν. Αθλητισμός και Δίκαιο*. Ε. Κ. Ε. Α. Δ. Επιμ. Παναγιωτόπουλος Δ. Νομική Βιβλιοθήκη. Αθήνα. 134 – 177.

Σελίδες στο Διαδύκτιο

<http://www.eu2007.de/en/News/Press-Releases/March/0312B...>

<http://www.eu2007.de/en/News/Press-Releases/March/0312BMIEroeffnung.html>

<http://www.sportsviolencesracisme.com>

<http://www.nzherald.co.nz/section/4/story.cfm?c-id=4ob>

<http://www.nzherald.co.nz/section/4/story.cfm?c-id=4ob>

Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας

Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας

ΤΕΦΑΑ

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

<http://www.tsr.ch/tsr/index.html?siteSect=7650597>.

Olweus, D. (1972) : Personality and aggression. In : Cole, J. / Jensen D. : Nebraska Symposium

Εφημερίδες

In : Die Zeit, Nr. 50 vom 6. 12. 1974 [Kunkel, R. (1974) : Krieg in der Nordkurve.]

Εφημερίδα «Το Βήμα», 1/ 4/ 2007, Α8.

Εφημερίδα « Η Βραδινή» 1/ 4/ 2007, 16.

*Νικόλαος Γ. Πατσαντάρας
Λέκτορας Αθλητικής Κοινωνιολογίας
ΤΕΦΑΑ
Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*